Cumhuriyet KİTAP

❑ Metin Cengiz, Hikmet Çetinkaya'nın "Aşık Kadınlar Sokağı'nı Tanıttı.....*3. sayfada*

❑ Turgut Çeviker'le yeni yayımlamaya başladığı "Mizah Kültürü Dizisi" üzerine Öner Ciravoğlu konuştu.....*10.sayfada*

❑ Şiir Atlası'nda bu hafta Elizabeth Borchers'in şiirleri yer alıyor.....*14.sayfada*

❑ Dr. Alev Coşkun globalleşme ile ilgili iki kitabı değerlendirdi *19.sayfada*

Genç kuşaktan atak

Folklorda sözden yazıya

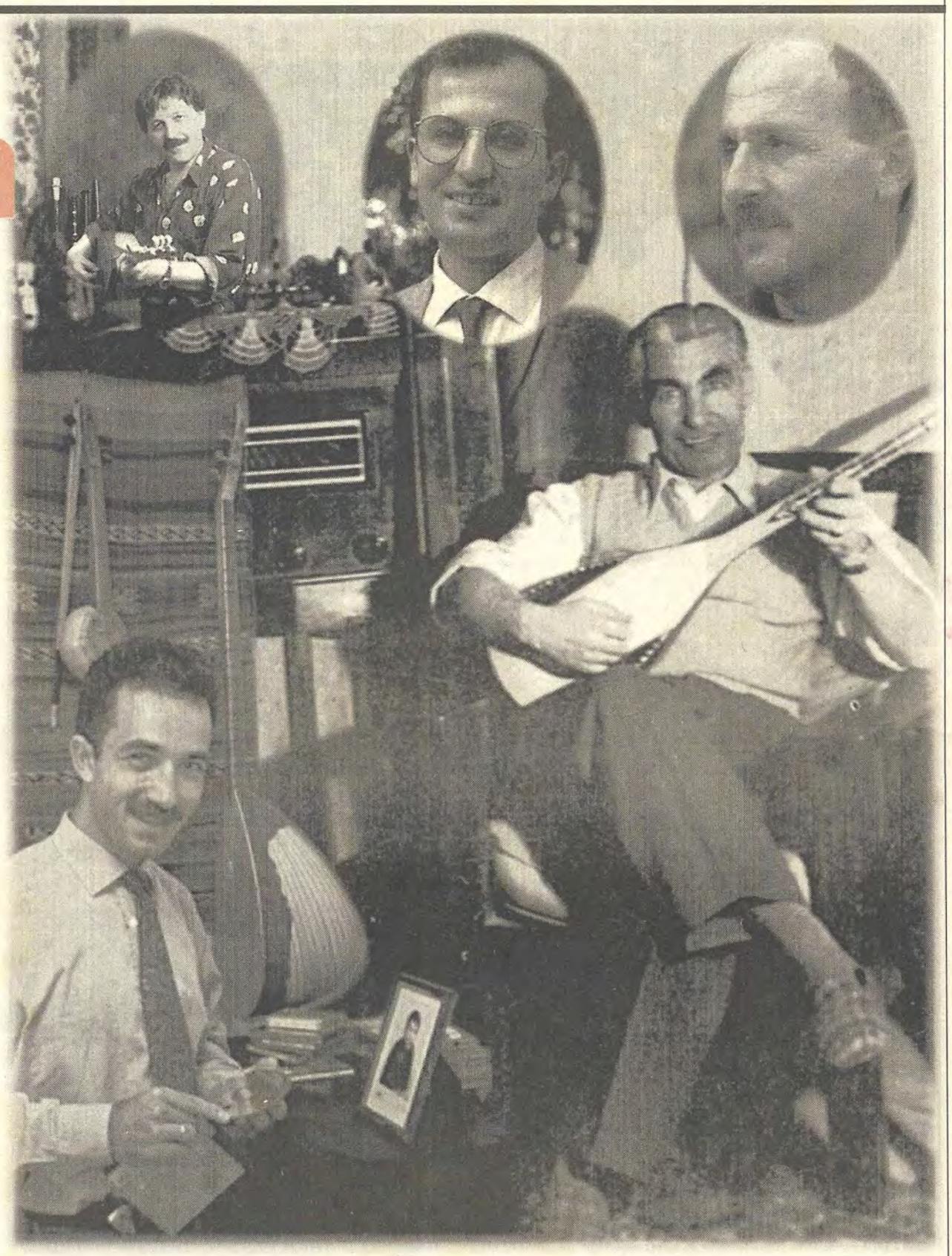

Türkiye'de folklor araştırmalarının tarihi neredeyse Cumhuriyet'le yaşıt. 1913 yılında Ziya Gökalp'in bir yazısıyla başlatılan folklor bilimimizin, bilim olarak yükselişi Cumhuriyet Döneminde olmuştur. Cumhuriyet'ten sonra, ilk derleme çalışmaları 1925 yılında başlamış. Devamında da folklor araştırmaları büyük bir hızla yayımlanmaya başlanmış. Bu yayın faaliyetinin başını ise Halkevleri çekmiş. Sonraki dönemlerde kaplumbağa hızıyla seyreden folklor araştırmaları son yıllarda büyük bir ivme kazandı yeniden. Yirmi yıl öncesinden başlayarak kurulan, çeşitli üniversitelerimize bağlı konservatuarların ilk mezunlarını vermesinden sonra bu süreç, genç ve yetenekli folklor araştırmacılarını kazandırdı edebiyatımıza. Melih Duygulu, Süleyman Şenel gibi akademik kökenli araştırmacıların yanısıra, akademisyen olmayan araştırmacıların da büyük katkısı oldu bu alana. Son yıllarda bu alandaki yayınlarıyla dikkatleri üzerinde toplayan Melih Duygulu ve Süleyman Şenel ile söyleşilerimiz, türküleri türlerine göre biraraya getirip notaları ile yayımlayan Hamdi Tanses ve bir türkü antolojisi yayımlayan Bekir Karadeniz'in kitapları üzerine iki yazı yer alıyor sayfalarımızda. Süleyman Şenel'le röportajı M. Sabri Koz gerçekleştirdi. Adnan Binyazar ve Fakir Baykurt, Bekir Karadeniz ve Hamdi Tanses'in kitaplarını değerlendirdiler.

TURHAN GÜNAY

-Sayın Melih Duygulu yaşınız oldukça genç. Folklor konusundaki çalışmalarınız ve ortaya koyduğunuz yapıtlar açısından oldukça iyi değerlendirdiğiniz anlaşılıyor bu süreyi. Çalışmalarınızı dört koldan yürüttüğünüz görülüyor : Hocalık, derlemecilik, yazarlık ve CD'lerde yönetmenlik gibi. Bunca karpuzu koltuğunuza nasıl sığdırıyorsunuz ve bunca yoğun çalışma neden?

-Ülkemizde müzik araştırmaları konusunda büyük bir boşluk var. Bu boşluğu, tek başımıza şövalyelik yaparak doldurmak gibi bir amacımız yok. Ama zaman içinde, formasyonu olmayan bir yığın insanın bu alanda çalışmalar yaptığını gördük. Örneği müzik ve özellikle benim yönetmenlik çalışmam açısından seçersek şöyle söyleyebiliriz: Unkapanı'nda deneysel müziğe bir hayli zaman ve para harcandığını görüyoruz. Fakat belgesel müzik çalışması yapan hiçbir kurum ve kişi yok. Bu bir gerçek. Elimizde yıllardır birikmiş olan ve belgesel yanı ağır basan yerel müzikleri, yönetmenliğini üstlendiğimiz bir dizi içinde dinleyicilere ulaştırmaya çalıştık.

Yazarlığımıza gelince de şunları söylemek mümkün: Ülkemizde folklor açısından yapılmış bir hayli çalışma var ama iş bu konunun müzik yönüne gelince elde tutulacak bir şey yok. Biz biriktirmiş olduğumuz bu müzikal belgeleri değerlendirmeyi düşündük ve sistemli bir biçimde kitaplaştırarak izleyicilere sunmayı amaçladık.

Hocalık görevim ise yedi yıldır devam ediyor. Bunun

Devamı 4. sayfada. ☛

Yaşama, hüzne ve mizaha dair çizgi izler...

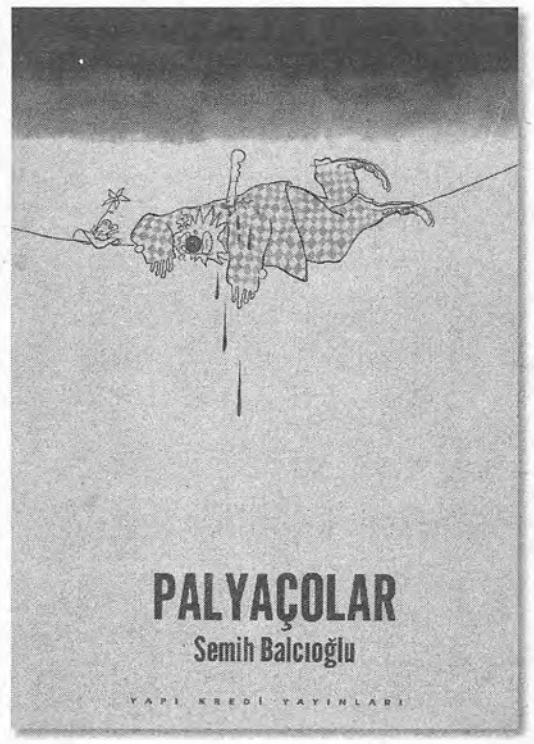

Palyaçolar/Semih Balcıoğlu
Karikatür, 106 sayfa, 1. hamur,
ISBN 975-363-732-2

İz/Selçuk Demirel
Sanat, 264 sayfa, kuşe, ciltli/karton kapaklı
ISBN 975-363-705-5

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

İstanbul: 212-293 08 24, İzmir: 232-463 82 90, Ankara: 312-435 85 94

ATR

OKURLARA

Bilimsel anlamda folklor çalışmalarının başlangıç tarihi Batı ülkelerinde 1846, ülkemizde ise 1913 yılı olarak kabul ediliyor.
Bu tarihlerden önce de bu alanda yapılmış çalışmalar dünyanın her yerinde var.
Türk folkloru üzerine ilk bilgileri Orhun Abideleri'nde, Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig"inde Kaşgarlı Mahmud'un "Divan-ü Lügat-it-Türk"ünde, Dede Korkut Kitabı'nda, Muhammed Babur'un "Baburname"sinde, Katip Çelebi'nin "Cihannuma", "Keşfü'z-Zünun" ve "Mizanü'l-Hakk fi İhtiyari'l-Ahakk"ında, ünlü gezginimiz Evliya Çelebi'nin "Seyahatname"sinde buluyoruz. Folklorik bilgilere, bu kaynakların yanısıra bir çok yazmada da rastlıyoruz.
Ülkemizde folklor konusundaki sistemli ve yaygın çalışmalara Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla başlanmış. 1920 yılında Dr. Rıza Nur'un Maarif Vekilliği döneminde Kültür, Eski Eserler ve Kütüphaneler Müdürlüğü kurularak folklor ve folklor ürünlerinin derlenmesi için okullara genelgeler yollanmış ,halk müziği derlemelerine başlanmıştı. Cumhuriyetin kurulması ile hızlanan folklor araştırma çalışmaları çeşitli derneklerin ve özellikle de 1932 yılında Halkevleri'nin kurulmasıyla büyük bir hız kazanarak sürmüş.
Son yıllarda akademik eğitimden geçmiş araştırmacıların bu alana el attıklarını görüyoruz. Onlardan dördünü tanıtmaya çalıştık sizlere. Bol kitaplı günler!...
TURHAN GÜNAY

Cumhuriyet
KİTAP
İmtiyaz Sahibi: Berin Nadi ◇Basan ve Yayan: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ◇Genel Yayın Yönetmeni: Orhan Erinç ◇Genel Yayın Koordinatörü: Hikmet Çetinkaya ◇Yazışişleri Müdürleri: İbrahim Yıldız, Dinç Tayanç ◇Sorumlu Müdür: Fikret İlkiz ◇Yayın Yönetmeni: Turhan Günay ◇Grafik Yönetmen: Dilek İlkorur ◇Reklam: Medya C

Hikmet Çetinkaya duygudan duyguya dolaştırıyor okuru

Aşık Kadınlar Sokağı

Hikmet Çetinkaya'nın elimizdeki deneme kitabı, onun yüreğindeki en duyarlı bir yanı daha gösteriyor. Sanki verdiği kavganın o çetin yolunun ancak şiirle aydınlanacağını gösterircesine üstelik.

METİN CENGİZ

Aşık Kadınlar Sokağı, Hikmet Çetinkaya'nın 1996'da Çağdaş Yayınları tarafından yayımlanmış bir deneme kitabı. Atatürk'ten önce başlayan ama onunla doruğuna varan, gücünü insandan alan, insancıl, aydınlanmacı bir anlayışın, zulme, karanlığa, sınıf zümrelerinin baskılarına karşı çağdaş bir anlayışın kavga yazılarını bıkmadan, her gün Cumhuriyet'teki köşe yazısında yazan Çetinkaya'nın bu deneme kitabı, bence onun yüreğindeki en duyarlı bir yanı daha gösteriyor. Sanki verdiği kavganın o çetin yolunun ancak şiirle aydınlanacağını gösterircesine üstelik. Pazar günleri, önünüzde çay, haftanın yorgunluğunu, ülkedeki siyasi durumun verdiği o rezil stresi atmak istiyorsanız, Hikmet Çetinkaya'nın usta şairlerden alıntılarla dolu denemeleri birebir. Şiirden şiire, şairden şaire... şiirsel bir dille yazılmış bu denemeler gerçekten rahatlatıcı. Hele gazetelerin o baygınlaştırıcı, o tekdüze havasında bu yazılar, (böylesi ancak zor bulunan bazı gazete yazıları içinde) dinçleştirici bir hap etkisinde.

Sadece şiirler mi? Bir yüreğin birdenbire bir gülü açması, bir çığlığa dönüşmesi ya da... Çetinkaya'nın kalemi duygudan duyguya götürüyor, dolaştırıyor insanı. Robert Desnos'tan René Char'a... Pavese'den Neruda'ya, Nâzım'dan Oktay Rifat'a.. Bir dünya şairleri geçiyor gözlerinizin önünden, Hikmet Çetinkaya'nın aklında kalan o güzelim dizeleriyle (ya da alıntıladığı). Yüreğinizin sevgiyle dolduğunu, okşandığını, sinirlerinizin gevşediğini, karamsarlığınızın yitiverdiğini görüyorsunuz birden. Hatta, benim gibi karamsar (yüzümün güleçliği karamsarlığımı bir örtme isteği, sanırım; belki de başkalarına bunca karamsar gözükmeye hakkım olmadığı düşüncesi..) biri bile iyimser duygular içinde yüzebiliyor..

Ve hayatı duyumsuyorsunuz.. Sevdalar, sevdaya ilişkin kısacık alıntılar/öyküler.. Uçuşan güvercinler, ıslak toprak kokusu.. Hayat doluveriyor pencerenizden içeri. Mutlaka güzel kızlar giriyor kolunuza.. Az mı bu. Böyle durup dururken üstelik. Siyasi, ekonomik cendere içinde sıkılıp kalmışken... Bir portakal ağacının mis gibi kokusunun dallarından ciğerlerinize aktığı bir ortamda bir de.. Az ötede denizin mavisinin bir gülüş gibi size sokulduğunu da duyumsuyorsanız... Aşk hiç durur mu?

Tersi de olabilir. Aşk, bütün yoğunluğuyla çöreklenir, yüreğinize, ince bir hüznü örerek. Pırıl pırıl bir güneş bile yetmez teninizin hayatın o sıcacık öpüşünü duyumsamasına, ama, belki de ufacık bir umut devinir yine de içinizde kıpır kıpır... Olsun, başka bir şey derdi değil, aşk derdi bu. Güzel, sıcacık. Üstelik kavgaya da hazırsınızdır artık, Aşık Kadınlar Sokağı'nı okurken. ■

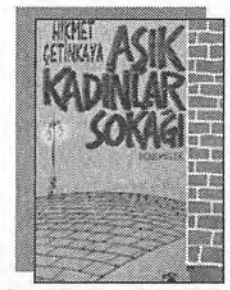

Aşık Kadınlar Sokağı
-Denemeler / *Hikmet Çetinkaya/ Çağdaş Yayınları/ 256 s.*

İsveç'in Ankara Büyükelçisi Erik Cornell 'in görüşleri

Avrupa'nın Eşiğinde Türkiye

1990-95 yılları arasında İsveç'in Ankara Büyükelçisi olan ve çeşitli merkezlerde görev yapmış bulunan Eric Cornell, ülkemizle ilgili görüşlerini, "Avrupa'nın Eşiğinde Türkiye" * adlı kitabında dile getirdi.

GÜRHAN UÇKAN

Eric Cornell, deneyimli bir diplomat, araştırmacı ve gözlemci. İsveç'in 1990-95 yılları arasında Ankara'daki büyükelçisi olarak yaptığı görev dışında, Bonn, Varşova ve Addis Ababa gibi merkezlerde büyükelçi, Cenevre'de bakan olarak çalıştı. Emekli olduktan sonra resmi görevle Saraybosna'da da bulundu. İsveç'te Türkiye'yle ilgili hemen her toplantıda onu görmek mümkün. Bana kitabını verirken, "Bu kitapta herkes kızacak bir şey buluyor" demişti. Ülkemizin konumunu çeşitli açılardan yansıtırken kullandığı nesnel görüş, bazılarını rahatsız etmiş olabilir. İsveç'te ders kitabı olarak yüksekokullara tavsiye edilen bu araştırmada, gerçekte ülkemizin bugünkü duruma gelmesinde yatan tarihsel nedenler -hem yurtiçi, hem de yurtdışı bakımından- süzgecinden geçirilmiş ve neden Avrupa Birliği bizi dışlıyor, sorusuna bir çeşit yanıt oluşturur hale getirilmiş. Cornell araştırmasının amacını şöyle açıklıyor:

"Bu kitap, günümüz Türkiyesi'nin görünümünü geniş bir resim gibi tanıtmayı amaçlamıyor; bunun yerine 'bizim', 'onları' biraz daha kolay olarak 'bizlerden biri' olarak algılayabilmemiz için bilmemiz gereken Türk politikası ve toplumuyla ilgili tarihsel davranışları anlayabilmemizi hedefliyor."

Eric Cornell'in kitabının ana başlıklarından bazıları şunlar: "Kutsal Roma Devleti ve İslam Ulusu", "Cumhuriyet Tarihinde Türkiye'nin İç Politikası", "İç Politika Sorunları", "Özel Epok'u", "Türk İç Politikasında Ordunun Rolü", "Anayasal Haklara Karşı Vatandaşlık Hakları", "Tarihsel Açıdan İnsan Hakları Problemi", "Dinsel Konular", "Aleviler-Özgün Bir Türk Dinsel Grubu", "Çözümlenmeyen Kürt Sorunu", "Gerilla Savaşının Koşulları", "Yeni Türki Cumhuriyetlerin Doğuşu", "Türkiye, Kafkasya ve Ortaasya", "Türkiye ve Ermeni Sorunu" ve "Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin Yolu".

Batı'nın dışladığı ülke

Görüldüğü gibi, böylesine çok yönlü konum ve sorunların tartışıldığı bir kitapta okurların aklına çeşitli soruların gelmesini doğal görmek gerekir. Yazar, örneğin Ermeni sorunuyla ilgili bölümde, "Burası, Ermeni suçlamalarıyla Türklerin savunması ve karşı suçlamalarını elekten geçirme yeri değil. Ancak Türk versiyonu nispeten az tanındığı için bu bölümde ona biraz daha geniş yer veriliyor" açıklamasını yapmayı gerekli görüyor. Türklerin, Osmanlı İmparatorluğu sırasında sultanın yaptıklarının sorumluluğunu neden yüklendiklerini anlamakta güçlük çektiğini, çünkü Türklerin kendilerinin aynı sultana karşı başkaldırarak onu tahtından indirdiklerini, özellikle vurguluyor. Ortaya atılan ölü sayılarını da değişik kaynaklardan aktararak aradaki büyük farkları ortaya çıkarıyor.

Yerimiz sınırlı olduğu için, diğer bölümlerle ilgili kısa alıntılar bile yapamıyoruz. Ancak yazarın bu kitaptaki temel konusunun, hemen önsözde de belirttiği gibi Türkiye'nin Avrupa'ya yakınlığı, "onlar" ve "biz" sorunu olduğunu belirtelim. Bunu en açık ortaya koyan bölümü aktarıyoruz:

"Türklerin Avrupalılar tarafından eşit bir ortak olarak tanınma gayretleri sürekli olarak gayet beceriksizce gizlenmeye çalışan bir kuşkuculuk ya da uzak durularak karşılanmıştır. AB ve Türkiye arasındaki gümrük birliği görüşmelerinde bu durum açıkça ortaya çıkmıştır. Şurası açık ki, başta din olmak üzere Batılılara içgüdüsel olarak yabancılık duygusu veren çok sayıda farklılıklar var.

Ama hiçbir Müslüman ülke, Türkiye kadar, Batı'yla entegrasyon için temellerini böylesine sık gözden geçirmemiştir. Ancak laisizm ve Batılılaşma yukarıdan aşağı doğru uygulanmıştır ve yeni değerlerin kamuoyuna ve idare mekanizmasına yerleşmesi için birkaç nesil gereklidir. Bunun örneği, insan haklarıyla ilgili reformların uygulanmasındaki katılıkta görülmektedir. Türklerin uyum politikası; onların Avrupalı ortaklarının Türkiye'nin koşullarıyla, yeni ve eski değer yargılarıyla ve çağdaşlaşma sürecinin içerdiği özel koşullarla ilgili daha geniş bilgilere sahip olmalarıyla kolaylaşacaktır."

Eric Cornell'in yapıtı, Lüksemburg zirvesinden önce yazıldı; ancak yazar, gelişmeleri güzel tahmin etmiş olmalı ki, önemli bir noktaya parmak basarak bitiriyor kitabı. Kıbrıs Rum Kesimi'nin uluslararası örgütlere -AB vs- girebilmesi için, 1959-60 sözleşmesine imza atan üç ülkenin, Yunanistan'ın, İngiltere'nin ve Türkiye'nin onayını alması gerektiği belirtiliyor.

Bu durumda ülkemizdeki "aşırıcı politikacıların, kısa vadeli popülistik amaçlarla" demokratik anlayışa sahip partileri kamuoyu karşısında sarsma fırsatı elde edebileceklerini ve bunun da Türkiye'yle ortaklığa ikircikli yaklaşan Batı Avrupalıların olumsuz tavrını arttıracağını vurguluyor. Son seçimlerde dinci/tutucu partinin ilerlemiş olmasının, bu kaygıyı arttırdığını da ekleyerek kitabını noktalıyor. ■

(*) Cornell, Eric: **Turkiet pa Europas tröskel,** Studentlitteratur, Lund, 1997.

Etnomüzikolojide genç bir yetenek

Melih Duygulu

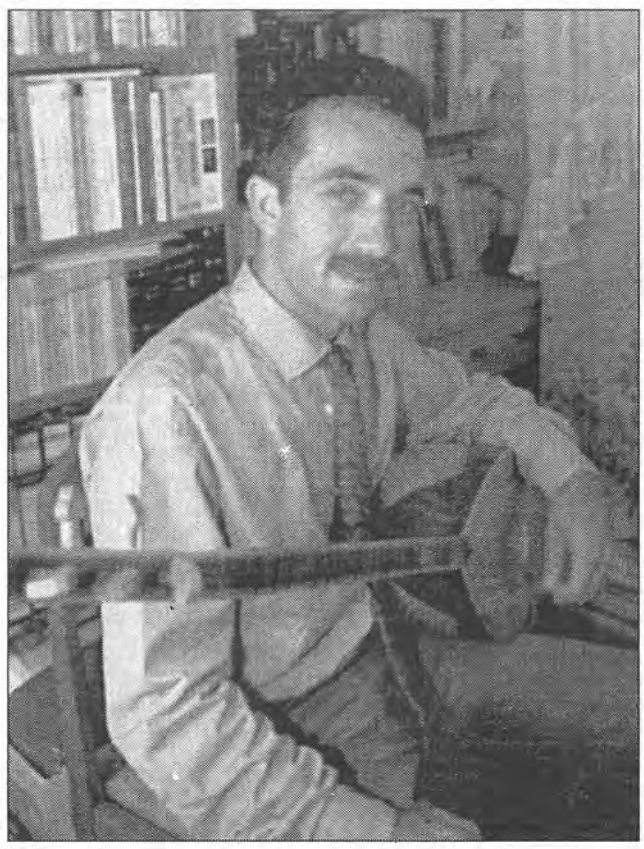

☛ altı yılı İTÜ Türk Müziği Konservatuarı'nda son bir yıldan bu yana ise Marmara Üniversitesi Konservatuarı'nda sürüyor

-Derlediğiniz türkü sayısı bir hayli fazla sanırım. Hangi bölgelerden derlediniz bu türküleri?

-Derlediğim türkülerin sayısı şu ana kadar bin üç yüz altmışı buldu. Bu türkülerin derlendiği bölgeler ise şöyle: Yoğun olarak Güney Anadolu, Adana'dan başlayarak Hakkari'ye kadar olan bölge, kısmen Orta Anadolu, bir de Ege.

-Trakya Bölgesi yok mu?

-Trakya Bölgesi'nde sadece Bektaşi kültürü üzerine araştırma yaptım. Onun için bu genel derlemeye dahil etmek istemiyorum.

-Şimdiye kadar iki kitap yayımlamışsınız: Gaziantep Türküleri ve Deyişler. Gaziantep Türküleri'nden bahsedelim biraz. Burada başka türkü derleme kitaplarında görmediğimiz bir yöntem uygulamışsınız. Bölgenin sosyo-ekonomik, etnik ve kültürel yapısını çözümleyen bir araştırma yer alıyor kitabın başında. Neden böyle bir yönteme gerek duydunuz. Bir de türkülerle bölgenin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının ilişkisi nedir?

-Çağımız etnomüzikolojisi; bir bölgenin ya da yörenin etnik kimliğine ya da sosyo-ekonomik yapısına değinmezseniz oranın kültürünü ve müziğini iyi algılayamazsınız gibi bir sonuç çıkartıyor. Dolayısıyla benim uyguladığım yöntem de Amerikan antropoloji yöntemi. Bunu etnomüzikologlar da kullanıyor ki o çalışma daha spesifik bir çalışmadır. Bölgenin tüm kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerini değil de sadece merkezin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını ve şehir merkezine uzun süre önce yerleşmiş etnik grupları incelemek gibi bir özelliği var. Benim çalışmamın da birçok eksiği var ama yine de alanında yapılmış ilk çalışma olarak duruyor.

-Yine buradan devam edelim. Bölgesel müzikleri yayımlarken bölgenin tüm özelliklerini yansıtan tipik örnekleri mi seçiyorsunuz?

-Burada yayımlananlar sadece şehir merkezindeki örnekler. Bu konuda seçici olmamın nedeni şu: Bu türküler beş on kişinin biraraya gelerek çalıp söylediği parçalar. Özetle anonim olma süreçlerini tamamlamışlar. Bireysel örnekleri bu çalışmaya dahil etmedim. Çünkü onlar henüz anonimlik sürecini tamamlamamış parçalar. Bu tür parçaları bundan sonra da çalışmalarıma almamaya gayret edeceğim.

-Deyişler'de de buna benzer bir yöntem uyguluyorsunuz. Diğer kitaptan farklı olarak burada Deyiş'in hem etimolojik hem de edebi ve tematik yapısına da değiniyorsunuz. Bir bakıma edebi bir çalışma ortaya koymuşsunuz. Ne amaçladınız bunu yaparken?

-Bu türe özgü bir şey. Deyiş, sözlü bir müzik ürünü. Alevi-Bektaşi kültüründe ceme başlarken önce Gülbank çekiliyor ardından da Allah, Muhammet, Ali'ye ithafen üç tane deyiş okunuyor. Deyiş sözlü bir gelenek olduğu için ister istemez bunların etimolojik ve edebi yönünü incelemek zoru da kaldım.Edebiyatçıların alanına tecavüz gibi görünse de bunu yapmak gerekiyordu.

-Böyle çalışmalarda, araştırmacılarımız genellikle ne duyarlarsa onu yazarlar. Ardından da bir araştırmaya girmezler. Örneğin bu tür çalışmalarda ölçü ve kafiye bozukluklarına ya da bütünlüğü olmayan şiirlere oldukça sık rastlarız. Bu tür eksikliklere radyolarda ve kasetlerde dinlediğimiz türkülerde de rastlarız. Türkülerin derlendiği kaynak kişiler türküyü söylerken bir ya da bir kaç kıtasını hatırlamayıp yerlerine başka şeyler söylerler. Ve öyle derlenip yazılırlar. Ardından bir çalışmaya da girilmez bu konuda. Bu tür eksiklik ya da yanlışlar sizin kitabınızda neredeyse hiç görülmüyor. Derlemeden sonra özel bir çalışma yaptınız mı?

-Yaptığım çalışmanın bahsettiğiniz türden yalın bir çalışma olmasını istemedim. Bir antoloji çalışması gibi olsun istedim. Derlediğim ürünlerde sözlerde unutma, yanlış telaffuz gibi sorunlar ortaya çıktı. Böyle durumlarda daha önce yayımlanmış antolojilerdeki çalışmalara başvurarak kısmen tadilat yoluna gittim. Böyle bir yöntemin uygulanması halk müziği araştırmacıları arasında uzun zamandır tartışılan bir durum. Bana göre böyle bir tadilat yapılmalıydı, ben de yaptım. Çünkü çok bariz hatalar yapılıyor ve bunlar düzeltilmiyor.

-Edebiyatçı değilsiniz ve yaptığınızı iş bir edebiyat çalışması, Edebi anlamda birilerinden yardım aldınız mı?

-Evet. Sabri Koz bu konuda bir hayli yardımda bulundu. Aşık edebiyatı konusunda çok yetkin bir isim. Yalnız şöyle: Ürünün ortaya konulması sırasında değil de metinlerin düzeltilmesi konusunda oldu bu yardım.

-Kitaplar kendi yayınınız. Kültür Bakanlığı, halk müziği konusunda bir hayli kitap yayınlar. Bunlar genellikle notadan ibaret yayınlardır. Neredeyse hiçbir araştırma içermezler. Bakanlığa başvurunuz oldu mu?

-Gaziantep Türküleri için başvurmuştum. " İkiyıl sonra basarız... İnceletmemiz gerekiyor... " gibi sözler edildi. Ben inceletilecek yerin neresi olduğunu ve bu inceleme sonucunda da benim özel koşullarım nedeniyle onay çıkmayacağını bildiğim için başka yerlerden yardım aradım. Çünkü inceleme sırasında kitaplara müdahaleler oluyor, Kürt, Çerkez, Laz vb. gibi etnik kökenleri belirten sözcükler değiştiriliyordu. Bunlar benim kitabımda da var ama burdada bir artniyet yok, bilimsel bir çalışma var.

-Kalan Müzik, Halk Müziği Arşiv Serisi adı altında toplam sayısı yüzü bulması düşünülen bir CD ve kaset yayını başlattı. Bu dizide şimdiye kadar sanırım on beş yakın yapıt yayımlandı. Bu çalışmalardan bir bölümünün yönetmeni sizsiniz. Bu çalışmalardaki yönetmenlik denemelerinize de değinelim biraz. Örneğin, yaptığınız çalışmalarda bölgeyi yansıtan tipik örnekleri mi seçtiniz yoksa hiçbir şey kaybolmasın herşeyi yayımlayalım gibi bir yol mu seçtiniz?.

-Bu işe ilk başladığımız sıralarda mevcut eserleri profesyonel sanatçılar aracılığıyla yeniden seslendirebilir miyiz diye epeyce düşündük Sayın Hasan Saltık'la birlikte. Fakat bu bana göre anlamsız bir çalışma olurdu. Çünkü bunu zaten radyo yapıyordu. Böyle bir çalışma biçimi belgesel anlamda bir şey ifade etmiyordu. Çünkü Unkapanı uzun zamandan beri deneysel müzik yapıyor. Oysa dünyada uzun zamandır folk müzikle ilgili ilginç çalışmalar yapılıyor. Türkiye'de bunun örneği yok. Hasan Saltık "Para kazanmak benim için önemli değil. Ben bu tür çalışmaları yayımlarım" dedi ve başladık. Şöyle yapalım diye düşündük: Bölgelerin tipik özellikli türkülerini orijinal seslerden verelim. Bunu yaparken de pek günyüzüne çıkmamış ama bölgede çok yaygın olan ve bunları asıllarına uygun seslendiren sanatçılardan yararlanalım istedik. Seçtiğimiz fakat artık onu seslendiremeyecek sanatçının bulunamadığı durumlarda parçaları kendi imkanlarımızla seslendirmeyi denedik. Bu konuda böyle bir yöntem izliyoruz.

-Derlemeler sırasında ne tür zorluklarla karşılaşıyorsunuz. İlden ile, köyden köye, evden eve doğru bir dolaşmayı gerektiriyor derleme çalışmaları ve oldukça zahmetli görünüyor.

-Derlemecilikte süpürge metodu denilen bir yöntem var. Yola çıkıyorsunuz ve ne ile karşılaşıyorsanız derliyorsunuz. Bir seçiciliğiniz yok. Biz bu yöntemi uygulamamaya gayret ediyoruz. Önceden bir konu belirliyoruz. Örneğin Alevilik-Bektaşilik. Hangi bölgenin bu konudaki çalışması az yapılmıştır ya da yapılmamıştır. Onları tespit ediyoruz. Tüm bu söylediklerim masa başı çalışması biçiminde oluyor.

Bölgenin tüm referansları taranıyor. Sonra o bölgeye gidiliyor. İlgili kişiler daha doğrusu kılavuzlar aracılığıyla iyi icracılar özellikle de kadınlar (Çünkü kadınlar bu konuda oldukça iyi bir grup oluşturuyorlar)aranıp bulunuyor ve derleme çalışmaları başlıyor. Bunun uzantısında da değerlendirme çalışması var ki o bambaşka bir çalışmayı gerektiriyor. Sonuç olarak izlediğimiz yöntem derleme öncesindeki çalışmalarımıza dayanıyor. Bizim için bu çok önemli. Bunu yapmadan bölgeye gittiğiniz zaman eksiklikleriniz hemen ortaya çıkıyor ve derleme yapacağınız insanlar size ilgisiz davranıyorlar. Önceden çalışıp giderseniz "bizi bilen, bizi anlayan birisi geldi" diyerek daha farklı bir açılım söz konusu oluyor.

-1925 ile 1935 yılları arasında gerçekleştirilen ilk derleme çalışmaları ile ilgili olarak anlatılanlardan biri, yöre halkının derlemeciyi bir devlet memuru olarak görüp söylediği türkülerin sözlerini değiştirdiği ya da Kürtçe söylediği bir türkünün sözlerini o anda Türkçe'ye çevirdiği yönünde. Bu tür olaylarla hâlâ karşılaşılıyor mu?

-Evet hâlâ karşılaşıyoruz. Örneğin Kürtçe-Türkçe meselesi hâlâ var. Bu nedenle Kürtçe söz konusuysa özellikle Kürt kadınlara gidiyoruz. Çoğu Türkçe bilmediği için türküyü orijininden derlemiş oluyoruz. Burada şunu belirtmekte de büyük yarar var. 1925'te başlatılan çalışmalarda kayıtlar şehir merkezlerinde ve o şehire gelip yerleşmiş insanlardan yapılmış. Köylere hiç gidilmemiş. Halil Bedii Yönetken ve Muzaffer Sarısözen kısmen köylere giderek çalışmalar yapmışlar. Bunun dışındakiler tamamen şehir merkezlerinde gerçekleştirilmiş. Bu büyük bir eksiklik ve etnomüzikoloji açısından da yanlış.

-Doğrusu ne olmalı?

-Doğrusu bire bir o insanlarla yaşayarak, gidip o gün bir evde bir iki saat kalarak değil, birebir yaşayarak gerçekleştirilmeli derleme çalışmaları. Bir eve gidip zorlayarak "hadi oku bakalım iki türkü" demek yerine, onun kendi isteği ile türkü söyleme hevesinin gelmesini beklemek gerekiyor. Aksi halde melodide esnemeler, ritmik yapıdaki farklılaşmalar gibi bir çok teknik aksaklıklar ortaya çıkar. 1936'dan itibaren başlatılan Ankara Devlet Konservatuarı çalışmalarında birçok türkünün hapishanelerden, kaymakamlık binalarından öğretmenler lokalinden veya genelevlerden derlendiği söylenir. O tarihlerde derlenmiş repertuardaki Gaziantep türkülerini incelediğimiz zaman bu türkülerden on iki adedinin Sivas ve Gaziantep'teki genelevlerden derlendiğini görüyoruz. Bunlar uzman kadrolar tarafından düzeltilebilir şeyler sonuçta.

-Hazırladığınız yeni kitaplarınız var mı?

-Alevi-Bektaşi kültürü dizisi devam edecek. "Deyişler" çıkmıştı. Sırada "Duvaz İmamlar", sonra "Semahlar" var. Uzun zamandır üzerinde çalıştığım Çingene'lerle ilgili iki yayınım olacak. Bunlardan ilki "Çingene Müziği", ikincisi ise Çingene Kültürü" üzerine. Bir de şu anda hazır olan "Dualar" kitabı var ama ne zaman yayımlanacağı belli değil. ■

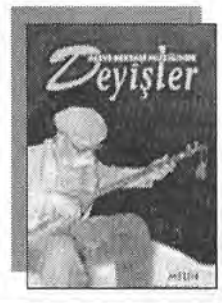

MELİH DUYGULU BİYOGRAFİSİ

1967 yılında İstanbul'dadoğdu. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'ndan 1989 yılında mezun oldu. İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans yaptı. Anadolu ve Trakya'da yaptığı alan araştırmalarında 1000'den fazla halk ezgisi derledi. Ansiklopedi, yıllık ve dergilerde makaleleri yayımlandı. Yurtiçinde ve yurtdışında etnomüzikoloji ile ilgili konferanslar verdi. Çeşitli toplantılarda bildiri sundu.

1989-1991 yılları arasında İÜ Devlet Konservatuvarı Halk Müziği Topluluğu'nda bağlama sanatçısı olarak görv yaptı. 1990-1996 yılları arasında İTÜ TMDK'da, 1990-1994 yılları arasında İzmit Belediye Konservatuvarı'nda halk müziği ile ilgili dersler okuttu. 1994 yılından bu yana MSÜ Devlet Konservatuvarı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir. ■

Gaziantep Türküleri / *Melih Duygulu / 166 s.*

Alevi-Bektaşi Müziğinde Deyişler/ *Melih Duygulu / 257 s.*

Süleyman Şenel'le "Türk İstanbul" ve İstanbul Türküleri üzerine

"Sadi Yaver Ataman'a teşekkür etmemiz gerek"

Sadi Yaver Ataman, folklor değerlerinin toplum yaşamı içindeki önemini her fırsatta vurgulayan; bu değerlerin taşıdığı mesajları iyi algılamak ve bunlar için de halkı tanıyıp anlamaya çalışmak gerektiğini savunan bir kültür adamıydı. "Türk İstanbul" Ataman'ın sağlığında yayımlanamayan eserlerinden biridir. Kitabı yayına Hazırlayan Süleyman Şenel'le kitap üzerine konuştuk.

M. SABRİ KOZ

-Sayın Şenel, siz Türk halk müziği ile ilgili araştırmalar yapıyorsunuz. Aynı zamanda İTÜ Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktasınız. Ülkemizdeki Türk halk müziği çalışmalarından, özellikle kendi araştırmalarınızdan söz eder misiniz?

-Sayın Sabri Koz! Kısaca söylemek gerekirse, Türk müzik adamlarının halk müziği üzerine çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte başlar ve gelişir. Cumhuriyet öncesi dönemde bazı fikri yazışmalar olmakla birlikte, fiili hareketler bilhassa Cumhuriyet döneminde gerçekleşir ve ilk hareketler de saha araştırmaları olarak görülür. Söz gelimi Devlet adına, ilk resmi saha araştırmaları 1925 yılında, zamanın Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Dairesi [Maarif Vekaleti Hars Dairesi] Müdürü Hamit Zübeyr Koşay'ın teşviki ile gerçekleşir. Seyfettin ve Sezai Asaf [Asal] kardeşler, ilk saha araştırmalarını yapan müzik adamlarıdır. Bu tarihten sonra başta Dâru'l-Elhan, Ankara Devlet Konservatuvarı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü gibi resmi kurumlar olmak üzere pek çok resmi kurum ve şahıs tarafından sahada araştırmalar yapılır. 40.000 civarında türkü toplanır. Saha araştırmaları günümüzde durma noktasına gelmişse de, bana göre daha toplanabilecek müzik materyali belki bu sayıdan da fazladır. Şunu da söyleyeyim ki dünyada yapılan halk müziği çalışmalarına göre, Türkiye'de bu işler için oldukça geç kalınmıştır. Söz gelimi Orta Avrupa'da halk müziği konusu 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren önem kazanmaya başlar; 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ve özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreği içinde gittikçe hızlanır. Üstelik, bu dönemde yapılan çalışmaların bir kısmı, Osmanlı topraklarında gerçekleştirilir. Yani kendi topraklarımızda önce yabancıların araştırmalar yaptıkları görülür. Ülkemizde, 20. yüzyılın, ilk çeyreğinden sonra artmaya başlayan sahada materyal toplama etkinlikleri yanında, toplanan materyallerin profesyonel sanatçılar, çeşitli resmi ve özel topluluklar ya da korolar tarafından seslendirilmesini; bestekârlar yoluyla işlenmesi; yayın yoluyla bunların bilim-sanat camiasına tanıtılması ile ayrıca; eğitim kurumlarında bunlardan yararlanılması gibi birbirini tamamlayan pek çok etkinlikten de söz etmek gerekir. Buna karşın konu, özellikle bilimsel çalışmalar yönünden büyük ölçüde ihmal edilmiş, bu arada; bir "Türk Müziği Enstitüsü" ya da "Araştırma Merkezi"de aradan geçen 70 yılı aşkın sürede kurulamamıştır. Türk müziği eğitimi veren ilk resmi kurum olan *İstanbul Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı* ise, ancak 1975 yılında kurulabilmiş ve 1976 yılında da eğitime başlayabilmiştir. Buna karşılık, Türk halk müziğinin birinci ve ikinci jenerasyon müzik adamları olan Yusuf Ziya Demirci, Mahmut Ragıp Gazimihal, Vahit Lûtfi Salcı, Ferruh Arsunar, A. Adnan Saygun, Halil Bedî Yönetken ve Muzaffer Sarısözen gibi az sayıdaki müzik adamının, halk müziğinin bilimsel ve sanatsal boyutunda öne çıkartılabilecek ve pa makla gösterilebilecek bir öğrencisi bile olamamıştır. Müzik adamlarının ölümünün ardından, onları takip eden birkaç kuşakta meydana gelen boşluğun esas nedeni budur. İlk jenerasyonu temsil eden ve bu saydığım isimlerle aynı kaderi paylaşan müzik adamlarından biri de merhum Sadi Yaver Ataman'dır. Bu bağlamda benim ve benim gibi müzik adamlarının Türk halk müziği potansiyelini çeşitli yönleri ile açığa çıkaracak çalışmalar yapmak ve bunları bilim-sanat camiasına sunmak gibi yakın vadede gerçekleştirmek zorunda olduğu işler vardır. Sanatçı yetiştirmek kadar müzikolog ve etnomüzikolog da yetiştirmek zorundayız. Ben, buna bağlı olarak öncelikle çizgimi özel anlamda bölge araştırmacılığı; genel anlamda ise, gerek milli ve gerekse milletlerarası platforma sunabileceğimiz kaynak eserler sağlamak şeklinde belirlediğimi söylemeliyim. Bibliyografyalar, çeşitli monografiler, nota yayınları, ansiklopedik sözlükler, ayrıca; Türk halk müziğinin çeşitli türleri, metro-ritmik yapıları ve özellikle âşık musikisi gibi konular üzerine çalışıyorum. Tabii eğitimci olmanın getirdiği sorumluluklarım da var. Şimdiye kadar üç kitabım ve yüze yakın makalem yayımlandı. Ülkemizde ve ülkemiz dışında yaptığım saha araştırmalarında 1000 civarında müzik örneği derledim ve bunların 300 kadarını notaya alarak yayımladım. Bu arada en son yaptığım çalışmalardan biri de merhum Sadi Yaver Ataman'ın *"Türk İstanbul"* adlı eserini yayına hazırlamak oldu.

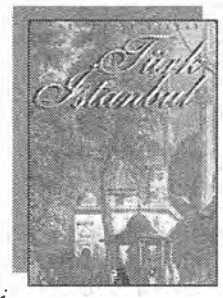

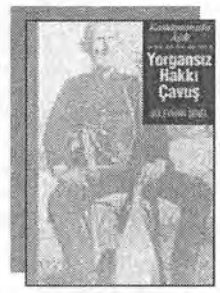

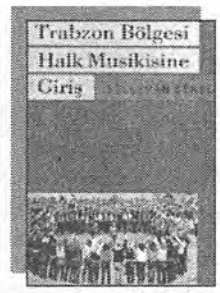

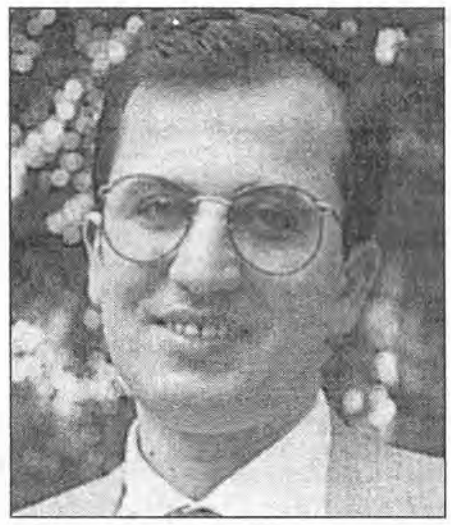

Süleyman Şenel, Türk halk müziği ile ilgili araştırmalarının yanı sıra İTÜ Türk Müsikîsi Devlet Konservatuvarı'nda öğretim görevlisi olarak çalışıyor.

-Türk halk müziği araştırmacıları içinde ilk kuşaktan sayılan Sadi Yaver Ataman üzerinde çalıştınız. Ataman'ın kendi dönemi ve bugün için önemi nedir? Hem onu kısaca tanıyalım hem de hizmetleri hakkında bilgi sahibi olalım.

-Evet... Yayımlanmış kitaplarımdan birisi *"Sadi Yaver Ataman"* adını taşıyor. Ölümünden kısa bir süre sonra yayımladığım, 64 sayfalık bir hatıra kitap bu... Doğrusu, gerek Türk Folklorunun ve gerekse Türk halk müziğinin temel taşlarından biri olan; *Folklor uzmanı* olma yanında *saha araştırmacısı, eğitimci, yönetici* ve *sanat uygulayıcısı* olarak Türk kültürüne büyük hizmetlerde bulunan Sadi Yaver Ataman gibi bir usta için daha pek çok kitap yazılabilir. Yazılacaktır da. O, her şeyden önce kendi dönemi içinde gerek bilimsel ve gerekse de sanatsal çalışmaları ile öncü olan bir insan. Pek çok konuda *"ilk"* olma vasfını üzerinde taşıyor. En önemli vasıflarından biri araştırmaları ve fikirleri ile *"kaynak insan"* olması. Kendi tabiri ile tam bir *"folklor babası"*. Sağlığında, kendisinden çok işittiğim *Anadolu konuştu, ben yazdım. At üstünde giderken bile yazdım"* sözü, hayat felsefesini ve o dönemin şartlarını anlatmaya sanırım yeter. Sadi Yaver Ataman, Anadolu'nun konuştuklarını anlayabilmiş ve bıkmadan yazarak gelecek kuşaklara aktarabilmiş bir folklor babasıdır. Kısa hayat hikâyesine gelince... 23 Nisan 1906'da, doktor olan babasının görevli bulunduğu Yanya'da doğmuş. Annesi ise Safranbolulu. İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği eğitimini müzik aşkına yarım bırakmış, Dâru'l-Elhan'da [İstanbul Konservatuvarı] okumuş. Bir süre de Türkiyat Enstitüsü'nde Prof. M. Fuat Köprülü'nün derslerine devam etmiş. Mûsikî Muallim Mektebi ehliyet sınavını verdikten sonra İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde müzik öğretmenliği yapmış. İstanbul Radyosu bölge yayınlarına ilk başladığı yıllarda [1927] Tamburacı Osman Pehlivan ile birlikte bağlama çalarmış. İlki bu yıllarda olmak üzere iki kez, Atatürk'ün huzurunda da saz çalarak türkü okumuş. Ankara Radyosu'nun kurulduğu yıllarda ilk açıklamalı halk müziği programlarını yine Sadi Yaver Bey hazırlamış ve Âşık Veysel, Sarı Recep [Günay], Bayram Aracı gibi halk sanatkârlarını geniş kitlelere tanıtmış. Bir süre Karabük Belediye Başkanlığı, bir süre de İstanbul Beyazıt Bucak Müdürlüğü yapmış. 1950 yılında *Memleket Havaları Ses ve Saz Birliği*'ni kurmuş, yönetmiş ve halk müziğini ilk kez konser salonlarına taşımış. İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda *Folklor İnceleme ve Derleme Kurulu*'nun kurulmasına ön-ayak olmuş ve bu kurula bağlı olarak kurduğu *Folklor Tatbikat Topluluğu*'nun şefliğine getirilmiş. 1953 yılında *Radyo Islah Komisyonu Üyeliği ve Raportörlüğü*'ne seçilmiş ve bir süre sonra da *Radyo Halk Müziği Müşavirliği*'ne atanmış. İstanbul Belediye Konservatuvarı Folklor İnceleme ve Derleme Kurulu üyeliğinden emekli olduktan sonra dört yıl süreyle Yapı Kredi Bankası Genel Müdürlüğü Kültür ve Sanat İşleri Müşavirliği yapmış. Bu görevi esnasında ilk bölgelerarası halk oyunları şenliklerinin gerçekleştirmesinde önemli görevler üstlenmiş. Yapı Kredi Bankası tarafından finanse edilen *İstanbul Halk Oyunları Bayramı*'nın düzenlenmesinde de yine onun büyük katkıları var. Otuzu aşkın kitap yazmış ve bunların ancak onaltı tanesini yayımlayabilmiş. *Türk İstanbul* yayımlanan onyedinci kitabı oluyor. Bini aşkın makalesi ve belki de binlerle ifade edilebilecek türkü derlemeleri var. Çok sayıda plak doldurmuş ve yıllar yılı açıklamalı radyo programları hazırlamış... 1991 yılında T.C. Devlet Sanatçısı unvanı verilmişti. 10 Aralık 1994 tarihinde de İstanbul'da öldü. Safranbolu'da toprağa verildi.

Sadi Yaver Ataman, Anadolu'nun konuştuklarını anlayabilmiş ve bıkmadan yazarak gelecek kuşaklara aktarabilmiş bir folklor babasıdır.

-Size bu açıklamalarınız ışığında Sadi Yaver Ataman uzmanı demekte bir sakınca görmüyorum. Bu yakınlık ve ilgi doğal bilgilenme ve aynı alana mensup olma dışında da gelişmiş olmalı...

-Öyle denilebilir. İlk kez 1980 yılının ortalarında, İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda öğrenci iken kendilerini tanıma imkânı buldum. Benim gibi, halk müziğine ve folklora olan ilgisi çok taze olan bir öğrenciyi evine kabul etmesi, bir yücelikti. Ömrünün sonuna kadar beni hem bir öğrencisi, hem de bir hemşehrisi olarak bağrına bastı. Onun doyumsuz sohbetlerinden çok şey öğrendiğimi bugün daha iyi anlıyorum. O anlattıkça, ben dinledikçe büyük zevk alırdım. Bu sohbetler dışında, gerek makalelerinin ve gerekse kitaplarının çoğunu okudum. Şüphesiz daha okuyamadığım kimbilir ne yazıları var. Yazılarını okudukça, Sadi Yaver'in düşünce ufkundaki genişliğe daha çok hayran oluyorum.

-Son olarak, Sadi Yaver Ataman'ın yayımlanmamış dosyalarından birinin üzerinde çalışarak Türk İstanbul adıyla baskıya hazırlayıp kitap bütünlüğüne kavuşturdunuz. Eser geçtiğimiz günlerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları'nın 39. kitabı olarak yayımlandı. Bu kitabın öyküsünü anlatır mısınız?

-*Türk İstanbul,* Sadi Yaver Bey'in yayımlanmamış kitaplarından biri olarak ailesi tarafından muhafaza ediliyordu. Kendisi de bu kitabına sağlığında çok önem verirdi. Kitap, 1970'li yıllarda tamamlanmış ve 1980'li yılların başında son şeklini almış olmalıydı. Sadi Yaver Bey'in evine ilk gidişimde, bana bu kitabı gösterdiğini ve hatta içinde yer alan bazı pasajları heyecanla okuduğunu hatırlıyorum. Daha sonraki gidişlerimde de benim için zaman za-

man raftan indirmişti. Kitabı bastıramadığı için çok üzülürdü. Gerçi bu konu yazarların adeta ortak sorunu gibidir. Siz de çok iyi bilirsiniz ki gerçekten de bir yazarın en çok arzu ettiği şeydir, eserinin yayımlandığını görmek. Adeta çocuğunun mürüvvetini görmeyi istemek gibi bir şey. Sadi Yaver Bey'in ölümünden iki yıl sonra bir vesile ile tanışma imkanı bulduğum İstanbul Büyükşehir Kültür İşleri Daire Başkanı Sayın Şenol Demiröz'e bu kitaptan söz ettim. İlgilendiler. Bir gün Ataman ailesinden kitabı alarak Şenol Bey'e gösterdim. Benim için uzun sayılabilecek, gerçekte ise onbeş dakika gibi kısa bir inceleme sonunda *"olur"* verdiler ve kitabı yayına hazırlamaya başladım. Kitap üzerinde yaklaşık beş ay çalıştım. Dosyayı teslim ettikten bir yıl sonra da yayımlandı.

-İstanbul 1453'te Bizans'ın yıkılmasından bu yana hep ilgi odağı olduğu ve çok şeyler yazılıp çizildiği ve basıldığı halde şehrin folklorunun bütün dalları ile yeteri kadar araştırılıp incelenmediğini, yapılan çalışmaların çok dağınık olduğunu düşünüyorum. Ataman da eserin önsözünde İstanbul için "Tarih boyunca yaşadığı ve yaşattığı folklor hareketleri ve kaynaşmaları bakımından, o kadar çeşitli, o kadar renkli bir hayatı olmuştur ki içinden çıkılması da o kadar güçtür" diyor. Bu güçlüğün kaynaklandığı zemini tartışabilir miyiz? Ne dersiniz?

- Bu güçlük, öncelikle tarih boyunca çok önemli siyasi, kültürel ve toplumsal olaylara ve hareketlere sahne olmuş İstanbul'un, şehir kimliğinden kaynaklanıyor. Burada yaşayan insanların hayat standartlarının farklılığı ve buna bağlı olarak değişen zevk ve estetik yansımalar; başta çevre, zaman, mekan ve inanç gibi faktörlerle o kadar çeşitlilik gösteriyor ki bu çeşitliliğin, özellikle zaman mefhumu ile bağlantılı olarak, kimi alanlarda süreklilik, kimi alanlarda da oldukça hızlı bir değişim gösteriyor olması, işi daha da zorlaştırıyor. Sonuçta, İstanbul gibi kıtaları birbirine bağlayan ve tarih boyunca medeniyetlere hükmeden bir metropolün, hem tek tek fert ve hem de toplum yaşantısı boyutuyla, bilhassa manevi değerlerini ve bu değerleri besleyen faktörleri her yönü ile açığa çıkarmak ve folklor araştırmaları disiplini içinde kadrolaştırmak aynı ölçüde zor, hatta imkansız hale geliyor. Zaten, Sadi Yaver Bey de kitabında bunu söylemeye çalışıyor. Bakınız ne diyor önsözünde: *"Bugün, İstanbul'un eski hayatından ve bu hayatı yaşayan tarih ve folklor analarından ve babalarından hemen hemen hiç kimse kalmamıştır denilebilir. Her biri tarih yaşatan konaklar, yalılar, sebiller, çeşmeler, hanlar, hamamlar, divanhaneler ve kervansaraylar; birer birer silinmiş, yerlerini zevksiz binalar almıştır. Ne mutludur ki bir kısım saraylar, camiler ve türbeler ayakta kalabilmiştir. O cümbüşlü ve renkli esnaf hayatı ve ahlakı (Loncalar), sokak satıcıları, Direklerarası'nın hareketli temâşâ hayatı: Meddahlık, Karagöz, Ortaoyunu; Semai ve Aşık Kahveleri, şatafatlı düğünler, Ramazanlar, Bayramlar... Nerede o Beykoz'un paçası; Eyüb'ün kaymağı, yoğurtlu kebabı, pirarıı; Unkapanı'nda Atlamanın simidi; Karaköy'ün poğaçası, su böreği; Vefa'nın bozası; Kumkapı'nın lâkerdası ve daha saymakla bitmeyecek o hareketli ve mutlu hayatı... hepsi hayal olmuştur".*

-"Türk İstanbul" hangi açılardan önemli? İçeriği bilinenlerin tekrarı niteliğinde mi yoksa kimi katkılar ve sentezler içeriyor mu? Evliya Çelebi'nin Abdülaziz Bey'in, Mehmet Halit Bayrı'nın, A. Süheyl Ünver'in, Musahipzade Celal'in, Reşat Ekrem Koçu'nun... tespit ettiği folklorik değerler açısından bakıldığında, Ataman'ın çalışmaları nasıl değerlendirilebilir.

-Sadi Yaver Bey'in *Türk İstanbul* adlı eseri kendi deyimi ile kültür hayatımızın hizmet erleri olan Evliya Çelebi, Abdülaziz Bey, İgnacz Kunoş, Ahmet Vefik Paşa, Şinasi, Ebüzziya Tevfik, Tekezade Sait, Çaylak Tevfik, Çelebizade Abdülhalim, Ahmet Rasim, Müsahipzade Celal, Rauf Yekta. M. Fuat Köprülü, Rıza Tevfik, Selim Sırrı Tarcan, Osman Cemal Kaygılı, Mehmet Halit Bayrı ve Reşat Ekrem Koçu gibi ilk anda akla gelen folklor babalarının miras bıraktıkları eserlerin bir çeşit devamı gibidir. Bu çalışmada amaç, İstanbul'un toplum hayatı içinden çeşitli kesitler sunmak. Bir çeşit İstanbul panaroması denilebilir. Bunu yaparken yazar, matbû ya da yazma kaynaklara sık sık başvuruyor. Yani isimlerini saydığımız şahsiyetlerin kültür hayatına kazandırdığı pek çok eserden yararlanmayı ihmal etmiyor. Ancak, Sadi Yaver Bey, İstanbul Folkloru üzerine çalışmış bazı folklorcu yazarlardan çoğunlukla takip ettiği yöntem açısından ayrılıyor. Öncelikle eğitimcilik vasfını da kullanarak dilde sadeliğe ve akıcı üsluba büyük önem veriyor. Adeta okuyucu ile sohbet ederek her seviyede insanın anlayabileceği tarzda konuları işliyor. Zaman zaman folklorcu kimliği ile ustalıkla mahalli ağız hususiyetlerine değiniyor. Bunun yanında, İstanbul ve çevresinde görülen geleneğe dayalı bazı olayların İstanbul dışındaki görünümlerini de örnekleri ile anlatmayı ve bu suretle okuyucuya karşılaştırma imkanı sağlamayı bir zaruret hissediyor. Kendi derleme ve gözlemlerini de konular arasına serpiştiriyor. Sadi Yaver Bey, tarihi olayların halk ağzındaki yansımaları ile bu yansımaların bilhassa folklorik ve etnografik yönüne büyük önem veriyor. Ve en önemlisi, yaşadığı dönemin şahıs, kurum ve olaylarını anlatırken, kendi hatıralarını da zikrediyor ki okuyucuya birinci elden ulaşan bu çeşit bilgiler, eseri daha da kıymetli kılıyor. Bunun yanında yazarın sanatçı kimliği de, onu, isimlerini saydığımız yazarların çoğundan, ayıran etkenlerden biri.

- İstanbul, büyük bir İmparatorluğun başkentiydi. Bugün de bir Cumhuriyet'in en büyük kenti... Vaktiyle Doğu Roma/Bizans başkenti olduğu gerçeğini de unutmadan dünden bugüne bir İstanbul panaroması çizmek mümkün mü? "Türk İstanbul" nitelemesi bu bakımdan biraz hassas değil mi, ya da en azından böyle büyük ve köklü bir sentezin diğer öğelerine haksızlık edilmiş olmuyor mu?

-İstanbul'un tarihini yazmak ne kadar zorsa, gerçekte böyle bir panaroma çizmek de o kadar zor. Bu zorluk tarihin derinliklerine indikçe daha da belirginleşiyor. Söz gelimi siz, yayımlanması safhasında çeşitli sıfatlarla görev aldığınız *İstanbul Ansiklopedisi*'nin, tarihin derinliklerine yeterince inebilen bir İstanbul panaroması çizebildiğine gerçekten inanıyor musunuz ya da sonucu yeterli buluyor musunuz? İnanıyorum ki, herkesin yapabileceği işin bir sınırı var. Nitekim Sadi Yaver Bey de, eserini yazarken, tarihin karanlık koridorlarında kör ışıkla dolaşmak yerine, yakın geçmişin aydınlığında dolaşmayı tercih ediyor. Bunu yaparken de konuya, öncelikle en iyi bildiği ve gözlediği cepheden, yani kendi ırkının cephesinden yaklaşıyor. Bir folklor/müzisyen kimliği ile yaklaşıyor. 88 yıllık ömrünün nerdeyse dörtte üçünü İstanbul'da geçirmiş bir kültür-sanat adamı olarak yaklaşıyor. Bu bağlamda da, bence son derece doğru bir yöntem uyguluyor. Yani, İstanbul hayatı içindeki *"Türk varlığını"*, özellikle folklorik ve biraz da etnografik boyutuyla ele alarak okuyucuya sunuyor. Buna karşılık, kitabın bütünlüğü içinde, şehir halkının ve yaşantısının bir parçası olarak farklı dil, din ve kültürlerden de kültür-sanat çerçevesi içinde zaman zaman söz etmeyi ihmal etmiyor. *"Türk İstanbul"* nitelemesine gelince... Bildiğiniz gibi, büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'nın, 1942 yılında verdiği meşhur konferansının başlığı da *Türk İstanbul*" ve Sadi Yaver Ataman bu konferanstan oldukça etkilenmiş. Kitabının bilhassa "giriş" bölümünü de bu çerçevede hazırlamış. Kitaba verilen *"Türk İstanbul"* adı, bu konferansın başlığına bir nazire olarak düşünülmüş olmalı. Ancak, buradaki *"Türk İstanbul"* nitelemesi, biraz da, bilhassa İstanbul'un fethi ile birlikte şehrin tarihi misyonu içindeki değişmeyi ve birinci derecede, bu değişme içindeki *"Türk kimliğini"* göstermek için tercih edilmiş. Şüphesiz ki İstanbul'un medeniyetler şehri olmasını sağlayan önemli faktörlerden biri farklı din, dil ve kültür değerlerine sahip toplulukları çağlar boyu sinesinde barındırmasıdır. Ancak, "Türk İstanbul", bu gerçeği yadsımak ve sadece "Türk" kimliğini öne çıkarmaya çalışmak endişesi ile yazılmış bir kitap değildir. Ancak, farklı kültürleri analitik bir yaklaşımla ele alan ya da bunları birbirleri ile karşılaştıran bir kitap da değildir. Nitekim, kitap içinde beni haklı çıkartan tanıklar da var... Söz gelimi, metin içinde sık sık rastladığımız *"Folklor hareketleri ve kaynaşmaları"* ifadesi... Bu ifade, iç göç hareketlerinin de tesiriyle ortaya çıkan kaynaşmalar yanında, kozmopolit bir toplum yapısını ya da sizin deyiminizle: Büyük ve köklü bir sentezi de nitelemiş oluyor. Bu noktada, biraz da önyargılı bir değerlendirmeyle, kitabı şovenist bir düşüncenin ürünü olarak peşinen yargılarsak, bence asıl haksızlığı o za an yapmış oluruz.

-Eser, İstanbul hayatından çeşitli kesitler sunuyor bize. Özellikle Ataman'ın uzmanı olduğu halk müziği ve folklorun diğer dalları, çarpıcı örneklerle sergileniyor. İstanbul'un kendi içinden çıkma halk şarkıları var mı? Bunlar şehrin pek çok özelliğini içinde taşıyor olmalı. Acaba yazarın da sık sık değinmek ihtiyacı duyduğu gibi Anadolu ya da Rumeli kökenli insanımızın bu kültürün oluşmasında katkısı yok mu?

-İstanbul'un kendi içinden çıkmış halk şarkıları tabii ki var. Bunun aksini düşünmek, gerek insan tabiatına gerekse toplum gerçeklerine aykırı, İstanbul, çağlara ve kıtalara hükmetmiş bir şehir. Bu şehir içinde cereyan eden sıradan olaylardan tutun da, yüreklerde silinmez izler bırakmış büyük olaylara kadar pek çok konunun; çeşitli halk duygu ve düşüncelerinin müzikle dile getirilmiş olması gerekir. Bunun yanında, bilhassa İstanbul'un fethi ile artmaya başlayan Türk nüfusu ile birlikte, türkülerin de taşındığını ve bir şehir halk müziği kimliğinin oluşmasında bu türkülerin etken olduğunu düşünmek de mümkündür. Bu anlamda, belki, eski medeniyetlerin kültür hayatı ile bir kaynaşmadan da söz edilebilir. Ne var ki dörtyüz elli yıla yaklaşan bir süre içinde yakılmış, yayılmış, dilden dile söylenegelmiş; belki de İstanbul'un sınırlarını çoktan aşmış *"İstanbul kimliği"* taşıyan türkülerin varlığından yeterince haberdar olduğumuzu söyleyemeyiz. Bazı eski yazma kaynaklarda yer alan kimi ipuçları ve özellikle yüzyılın başlarında ağızdan tespit edilerek plaklara ya da notalara alınan türküler dışında -ki bunların sayısı çok değildir- bu konuda fazla bilgi sahibi değiliz. Burada unutmamamız gereken bir nokta var: Bir türkünün İstanbul'da derlenmiş olması, onun *"İstanbul türküsü"* olduğunu göstermez. Yani İstanbul'dan derlenmiş her türkü İstanbul kimliği taşımayabilir. Daha açık söylemek gerekirse, türkülerde "İstanbul" kimliği aramak da çoğu zaman yanlış sonuçlara götürebilir. Konuya bu açıdan bakıldığında içinden çıkılması son derece zor ve tartışmaya açık bir durum ile karşı karşıya olunduğu anlaşılır. Buna göre, "İstanbul türküleri" meselesine en azından elimizde bulunan türküler ışığında, üstelik bunların tespit ediliş şartlarını da düşünerek yaklaşmaktan başka bir çözüm yolu bulabilmek zordur. Tabii elde ediliş şartları derken; bilmem kaçıncı yüzyılda yazıya geçirilmiş yazma ya da matbû bir eser, söz gelimi güfte ya da nota mecmuası; perakende bir nota; kıyıda köşede kalmış küçük notlar, bilgiler ya da çağın teknolojik imkanları ile derlenmiş -plaklara alınmış-, dikte edilmiş türküler vs. anlaşılmalı... İşte bilhassa asrın başlarında plaklara ya da notalara tespit edilmiş bir kısım türkülerde, gerçekten İstanbul dışı müzik karakterleri ile ve özellikle Rumeli tavır ve üslubu ile karşılaşır. Buna ister Anadolu ve Rumeli kökenli insanlarımızın katkısı diyelim, isterseniz de genel olarak İstanbul'a taşınmış türküler diyelim farketmez. Bizim burada asıl aramak zorunda olduğumuz, İstanbul yaşantısından izler bulacağımız, gerçekten şehirli kimliği taşıyan ve bu şehir halkının potasına girerek olgunlaşmış ve yaygınlaşmış türkülerdir. Bu bakımdan pek şanslı olduğumuzu söyleyemeyiz. Nitekim, Sadi Yaver Bey de İstanbul türkülerinden örnekler verirken bu konuda son derece seçmeci davranmak zorunda kalmış ve daha çok yarım asırda tespit edilmiş türkülerden örnekler vermiştir. Bunun yanında gerek *"İstanbul Türküsü Olarak Bilinenler"* ve gerekse *"Unutulmuş Eski İstanbul Türküleri"* başlığı ile kitapta verilen uzun listede, son derece şüpheli türkü isimleri de yer alır. Yani bu listelerde yer alan isimlerin, gerçekten İstanbul türküsü olabileceği konusunu şüpheyle karşılamak gerekir. Zira bunlardan bir kısmı daha geçen yüzyılda, bir kısmı da son yarım yüzyılda bestelenmiş vokal-enstrümantal eserleri hatırlatmaktadır. Burada, bir bestekâr elinden çıkıp da müzik meclislerinde dilden dile dolaşan şarkılara, *"türkü"* denilip denilmeyeceğini de ayrıca tartışmak gerekir ki isterseniz bunu da başka bir görüşmeye bırakalım. Son olarak, konuya bugünün penceresinden baktığımızda, denilebilir ki İstanbul; Balkanlar'dan, Orta Asya'ya kadar geniş bir coğrafyayı içine alan Türk Dünyası'nın hemen hemen bütün müzik tür ve çeşitlerini bünyesinde barındıran bir dünya kentidir.

-İstanbul'un sokak satıcıları bu eserde anlatılıyor. Bugün değişen yaşama biçimi ile pek çok eski gravürlerde, kartpostallarda kalan sokak satıcılarının günlük hayattaki eski yerinden ve bugünkü durumundan söz eder misiniz?

-Kaynaklar, eski İstanbul'da sokak satıcılarının son derece renkli tipler olduklarını yazar. Sadi Yaver Bey de kitabında bu renkli hayattan çeşitli kesitler veriyor. Di-

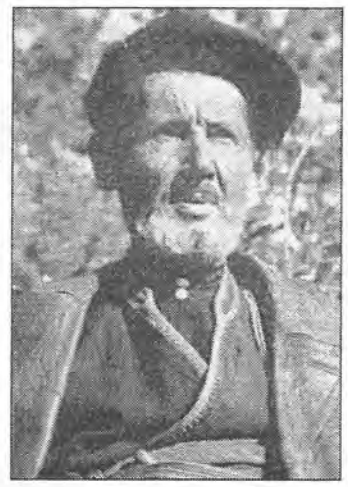

'Kastamonu' yöresininson gezgin temsilcisi Aşık Yorgansız Hakkı Çavuş. Mayıs 1955. Kastamonu

Sadi Yaver Ataman'ın 'Türk İstanbul' adlı kitabında işlenen konular arasında İstanbul'un Eski Eğlence Hayatında Seyirlik Oyunlar da var. Bu oyunların iki unutulmaz ismi Dümbüllü İsmail Efendi (solda) ve Naşit Bey.

yor ki: *"Sahlepçi, elma şekerci, simitçi, bozacı, sucu, macuncu, keten helvacı, dondurmacı, turşucu, leblebici vs. gibi gezici esnaf, sattıkları şeylere ilgi çekmek için, süslü urbalar içinde ve kendi memleketlerinin milli kılıklarıyla dolaşır, kendilerine göre satış tarzı tuttururlardı. Bunlardan mesela keten helvacı, macuncu, dondurmacılar arasında şair tabiatlı olanlar da vardı ki maniler, semailer, türküler, koşmalar, tekerlemeler söyleyerek, bazıları klarinet çalarak çevrelerine topladıkları meraklılara ve ev pencerelerinin kafes arkasına güya gizlenerek, saçlarının buklelerini ya da bilezikli çıplak bileklerini gösterircesine abanıp bakan kızlara kinayeli maniler söyler, bol bol satış yaparlardı...."* Seyyar esnaflık, genel bir söyleyişle, şehir yaşantısının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak, zaman içinde üretilen, yaşatılan ya da yine zamanla önemini kaybeden bir ticari olay... Bu yönü ile bakıldığında, İstanbul'da düne göre değişen pek fazla bir şey yok. Kimi meslekler zaman içinde unutuldu. Kimi mesleklere de kıyıda köşede rastlanıyor. Bunun yanında, çağın ve teknolojinin imkanları ile ortaya çıkan yeni meslekler ve sokak satıcıları var. Bunlar yine ilgi çekmek için çeşitli yollar deneyerek, kendi zamanının şartlarına göre çalışırdı, bugünkü seyyar esnaf da kendi zamanının şartlarına göre çalışıyor. Bunların giyim kuşamlarından, sattıkları mallarını pazarlama usullerine kadar pek çok yönden yaşadıkları zamanı temsil ettiklerini düşünmek gerekiyor. Yarının tarihçileri de, bugünün sokak satıcılarından bir hatıra olarak bahsettiklerinde, kimbilir hangi meslekler ve bu meslekleri besleyen kültürel değerler ortadan kalkmış olacak.

-Eskiden bir "İstanbullu", "İstanbul efendisi", "şehirli tipi" vardı. Bunların herhalde günümüze gelen uzantıları da vardır. Bugün gerçekten bir "İstanbul efendisi" yetişebilir mi, bir "İstanbullu" tipinden söz edilebilir mi? İstanbul'daki kozmopolit yapı günümüzün kusurlarından, çağımızın olumsuz gelişmelerinden mi yoksa bunun kökenini geçmişte de aramalı mı?

-Bu sorunuzun cevabı da içinde gizli. Ben, *İstanbullu* ya da *İstanbul efendisi* deyimlerini, öncelikle "şehirli tip" olarak algılıyorum. Yani şehir kültürünü, terbiyesini ve eğitimini almış insan olarak... Zira, çağlar boyunca ortaya çıkan toplumsal hareketlerin de katkısı ile şehir içinde yaşayan insanların genel olarak ortak değerlerde birleştiğini düşünüyorum. Buna göre, "İstanbullu" yanında "İstanbullu olmayan"; "İstanbul efendisi" yanında "İstanbul efendisi olmayan" ya da "şehirli tip" yanında "şehirli olmayan tip" gibi karşıt nitelemeleri de düşünmeli... Bu biraz da acının karşısına tatlıyı, güzelin karşısına çirkini, iyinin karşısına kötüyü koymak gibi bir şey. İşin özünde, galiba; İstanbul'u bir umut kapısı olarak gören ve köyünden, kasabasından kalkıp göçenlerin; şehir hayatına ve standartlarına uyumda çektiği zorluk var. Bu yönü ile baktığımızda İstanbul'un, her çağda kozmopolit bir hayat sürmüş bir şehir olduğunu düşünmek sanırım yanlış olmaz. Burada, asıl mesele dengeyi tutturmakta. Eğer, göç edenlerin sayısı, "İstanbullu" olarak nitelenenlerden fazla olursa, şehir yaşantısında birtakım dengelerin ve değerlerin değişmesi, hatta dejenere olması kaçınılmaz olur. Bu dengeyi koruyamazsak kusur ortaya çıkar ve göze batar. Buna göre "İstanbullu" ya da "İstanbul efendisi" tiplerinin yarın da olacağı söylenebilir. Ancak, bunların dünkü nitelikleri ile yarınki niteliklerinin aynı olacağını söylemek zordur.

-Son olarak şunu sormak istiyorum: 'Türk İstanbul'u hazırlarken onu notlarla zenginleştiren, değişik kaynaklara giderek denetleyen bir araştırmacı olarak yaptığınız işi değerlendirir misiniz? Bu sizde, bundan sonra yapılacak ve yapılması gerekenler hususunda çeşitli düşünceler yol açtı mı?

-Sayın Koz! Ben, "Türk İstanbul"u yayına hazırlarken, hep tarih boyunca yazılıp kıyıda köşede kalan, belki deheba olan sayısız eserleri düşündüm. Bu gerçekten çok acıdır. Zira bir eser bırakmak öldükten sonra da yaşama ortak olmak değil midir? Ne mutlu eser bırakanlara... Eseri yayına hazırlarken benim üzerime düşen öncelikli görev, aslına zarar vermeden onu okuyucuya ulaştırmak olmuştur. Bu noktada, Sadi Yaver Bey'in aziz hatırasına halel getirme endişesinden rahatsızlık duyduğumu itiraf etmek isterim.. Bu endişeyi şu anda, sizin sorularınızı cevaplarken de duyuyorum. Ancak, her eser, öncelikle yazarına aittir. Eserin başarısı ya da başarısızlığı da öncelikle yazarını bağlar. Kitabı takdir ya da tekdir hakkı ise kamuoyunundur. Ben, kendimi, kitabın kamuoyuna ulaştırılmasında bir aracı gibi görüyorum. Keşke, Sadi Yaver Bey hayatta olsaydı da buna gerek kalmasaydı. Burada kamuoyuna düşen bir görev var. O da; Sadi Yaver Bey'i Türk kültürüne yaptığı hizmetleri için hayırla anmak, teşekkür etmek ve aziz hatırasını yaşatmak...

-Bu söyleşi için teşekkür ediyor ve herhangi bir soru yöneltmeden son sözü size bırakıyorum...

-Aslında söylenecek çok şey var, ancak; artık bizim susma; okuyucunun konuşma zamanı. Son olarak emeği geçenlere teşekkür etmeme izin veriniz. Önce, Sadi Yaver Bey'in muhterem eşi Hanife Ataman Hanımefendi başta olmak üzere çocukları Adnan Ataman, Emre Kumaş, Güvenay Erkul ve Sevinç Ataman'a, ardından; *Türk İstanbul*'un, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları arasında yayımlanmasına imkan tanınmasının yanında; gerek hazırlık ve gerekse basım safhasında da yakın ilgilerini esirgemeyen Sayın Başkan Şenol Demiröz Beyefendi'ye teşekkür etmek istiyorum. Kitabın yayına hazırlanması safhasında yakın ilgilerini unutamadığım sevgili İsrafil ve Yücel Dağlı kardeşlere; notaların yeniden yazımını üstlenen sevgili Serhan Aytan'a; basım işini üstlenen Avar/Avrasya Araştırma ve İletişim Hizmetleri Ltd. Şti.'ye de teşekkürlerimi sunuyorum. Ve Sayın M. Sabri Koz, size de teşekkürüm var: Hem kitabın hazırlık safhasında beni bilgilerinize ortak ettiğiniz için, hem de bu söyleşide sorduğunuz sorular için... ■

Türk İstanbul / *Sadi Yaver Ataman / Yayına Hazırlayan: Süleyman Şenel / İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları / 512 s.*

Kastamonulu Aşık , Yorgansız Hakkı Çavuş / *Süleyman Şenel / Kastamonu Kalkınma Vakfı / 268 s.*

Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş / *Süleyman Şenel / Anadolu Sanat Yayınları / 297 s.*

Trabzon Halk Musikisine Giriş kitabından, Davul-Zurna ile horon oynayanlar.

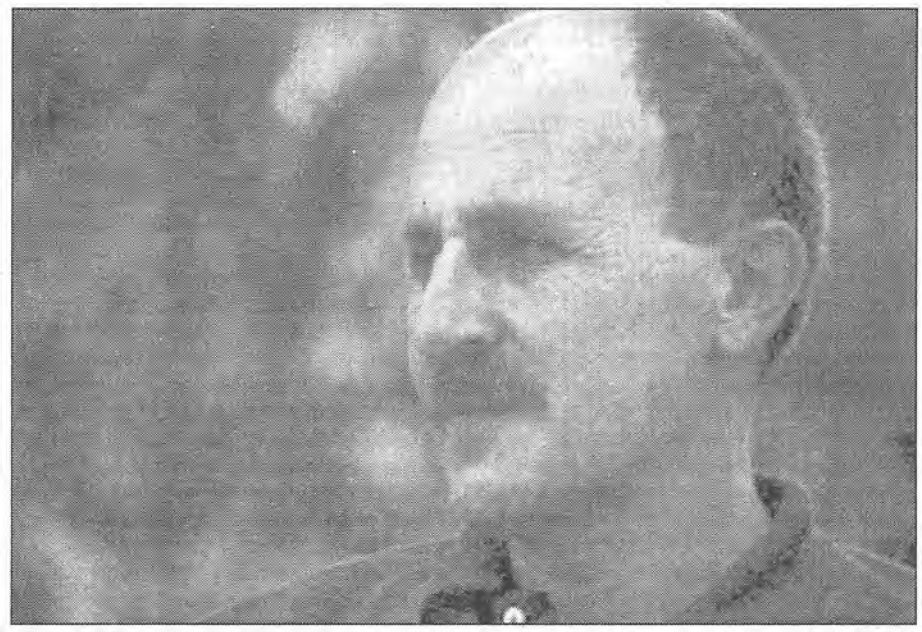

Bekir Karadeniz'den bir türkü antolojisi

Ela Gözlüm

Tüm türkülerimizin sözlerini içeren bir antoloji şimdiye kadar ne yazık ki yayımlanmadı. Cahit Öztelli, Serbülent Yasun gibi araştırmacı arın yayımladığı antolojiler yıllarca türküseverlerin elinden düşmedi. Bekir Karadenizde "Ela Gözlüm" adını verdiği bir antolojiyle çıktı okurların karşısına. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin bastığı antoloji son yılların popüler türkülerini de içeriyor.

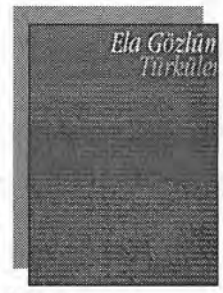

ADNAN BİNYAZAR

Türkülerin insanı duygu doruklarına çıkaran etkisini dile getirmek olanaksız. Bir anda yüreği havalandıran, gözleri sulandıran bir iki dizenin içe işleyen gücünü anlatmak da zor. Sıradan bir sözcük ya da umulmaz bir ezgi dalgalanması birden sanki zamanların dışında bir yerlerde dolandırıverir insanı; ya da katı gerçeğin orta yerine sokar. Biter Kırşehir'in gülleri biter", "Havada kar sesi var" gibi dizelerin derin sessizliği, bana anlık, göz açıp kapayıcı mutluluklar yaşatır. Hele "Ara ver dağlar, dağlar ara ver/ Benim bu selamım (ı) götür yâra ver" dizeleri olmadık ayrılıklar, sevgi kırıklıkları, bir güzelliğe uzak düşmenin yoksulluğu içinde bunaltır beni. Bunalım, aydınlığın muştucusudur. Ardından, "Ela gözlerini sevdiğim dilber/ Seni görmeyeli göresim geldi/ Altın kemer sıkmış ince belini/ Usul boylarını sarasım geldi"yi getirir. Türkü hayat gibidir; sevgileri, hüzünleri hem aynı, hem binbir yürek içinde yaşatır.

Ne cennet, ne cehennem

İşte, türküde anlatılamayan, her bireyin algılama gücüyle "havalanan", bu ince sızıdır. Yüreklerin "a'raf"ıdır türkü; mekânsız gibi görünen orta kat; ne cennet, ne cehennem!

Kaynağı büyülere de dayansa, iş ilişkilerine de bağlansa, türküyle kişi arasında ortak bir duygu bireyselliği söz konusudur. Türkü kitleselleştiğinde, sloganlaşıyor, aldatıcı coşkularla yapaylaşıyor. Pazar tacirlerinin eline sazın, dillerine sözün yakışmaması bundan. Onlar türkü öldürücüleridir.

Bir toplumun beğeni inceliği türkülerinden bellidir. Toplumsal varoluşunun kaynakları da türkülerde aranmalıdır. Türkülerle, atasözleriyle, deyimlerle, addeğişimi (mecaz) kullanımlarıyla halklar düşüncelerini, duygularını, sezgilerini, yaratıcılıklarını yaşarlar.

Türkünün bunca erdemleri var da, ama değeri biliniyor mu? Taşının toprağının, insanının doğasının değerini bilmeyen türküsünün değerini bilir mi? Gözümüzün önündeki nice güzelliklerin ayrımında olmadığımız gibi, türkülerimizin güzelliğine de çok uzak düşmüş bir toplumuz.

Bela Bartok Türkiye'ye geldiğinde, Ahmet Adnan Saygun'la, Toroslar'ın doruklarındaki Yörük ezgilerine ulaşmak istemişti. Duygularımızın gömüsü oralardaydı. Muzaffer Sarısözen dağ dağ, ova ova, ev ev dolaşarak, "Yurttan Sesler"le bu gömünün akarsuyunu buldu. Ankara Radyosu'ndaki türkü arşivi onun çabalarıyla kurulmuştur. Yeni yeni kaynaklarla onun birikimleri beslendi, çoğaltıldı, yayıldı. Şimdi bir "Türkü Türkü Türkiyem" var. "Yörelerimiz, Türkülerimiz" bu geleneği sürdürüyor. Her yörenin okumasız yazmasız anaları, beli bükülmüş dedeleri, Anadolu'nun o eşsiz türkü güzelliklerini ezgiliyorlar. Zafer Gündoğdu, arayışları, yorumları, özgün buluşlarıyla, türkülerimize evrensel beğeninin uzun soluğunu kazandırıyor.

Üzerlerinde baskılar yaratsalar da, yedi dağın ardına sürseler de, Pertev Naili Boratavlar'ın, İlhan Başgözler'in, emekleri yer buluyor toplum duyarlığında, genç kuşakların bilincinde. Ruhi Su türküleri yorumlandığında, yalnızca onların güzelliğini sergilemedi, bir toplumun beğeni kaynaklarını da gösterdi.

Zaman çok şeyi unutturur. Bir tek, halkın yarattığı güzellikleri unutturamaz. Tam unutuldu sanılırken, bambaşka boyutlarda, daha geniş alanlara yönelmiş olarak birden ortaya çıkar. Bunun ortamı, koşulları da yoktur. İnsan yüreğinde yaratılan iletişim ağıyla, yurtiçinde, yurtdışında bu çabalar sürüyor.

Parisler'de Boratav'la, Amerikalar'da İlhan Başgöz'le halk yazını çalışmaları yapılırken, o birikimleri kavramış, o kuşağın bilgileriyle bilinç kazanmış bir arşatırmacı, Almanya'nın Essen kentinde yaşayan Bekir Karadeniz, öteden beri söylenen türkülerle birlikte, yeni beste-

lenenleri, hiç gün yüzüne çıkmayanları bir araya getirdi. Getirmekle kalmadı, TRT arşivlerine başvurarak, yazılı yayımlanmamış türküleri kitabına aldı. En önemlisi de, türkülerimizi dağınıklıktan kurtarıp bir düzene koydu. Mahzuni'den Davut Sulari'ye, Nesimi Çimen'den Muhlis Akarsu'ya, aşık edebiyatının ürünleri de yer alıyor bu kitapta. Altı yüz yetmiş sayfalık bu kitabın sonunda, "Son Notlar" başlığı altında (s. 521-551) türküye emeği geçmiş nice kişi konusunda gerekli bilgileri toplamış, Karadeniz, yalnızca türkü adlarını içeren bir dizinle (s. 553-576) yetinmemiş, onlara "İlk Dize Dizini" (s. 577-597), "Adlar Dizini" (s. 599-640) de eklemiş. Kitap, ayrıntılı bir sözlük ve kaynakça ile tamamlanıyor.

Bugüne değin türkülerimiz yayımlanmadı değil. Cahit Öztelli'nin Evlerinin Önü birkaç kez basılmakla kalmadı, uzun süre bu alandaki gereksinimleri de karşıladı. Ancak, doğrudan olmasa da, Bekir Karadeniz'in, "Alışılmışın tersine, önceki kaynaklarda yapıldığı gibi türküleri, ayırma yoluna gitmedim. İçinde kavak sözcüğü geçtiğinden dolayı "doğa türküsü" ya da koyun sözcüğü geçtiği için "çoban türküsü" diye nitelendirmek, kalıba sokmak uygun gelmedi bana" yolundaki yargısı, Cahit Öztelli'nin genellemeli konu ayrımındaki tutumuna dolaylı bir eleştiridir. Her türkünün yöresini, hangi kaynaktan derlendiğini ya da alındığını da belirten Karadeniz, bu ayrıntılı dizgeyi geniş bilgisayar deneyimlerini yerinde kullanarak sağlıyor. Bu dizge içinde türküleri nasıl değerlendirdiğini ise, kısa ama yoğun önsözünde açıklıyor. Karadeniz'in şu görüşleri, türkü düzenindeki bir karmaşayı yansıtırken, bir yandan da bu derlemeyi anlayışla ortaya koyduğu konusunda ipuçları veriyor:

Sevginin gücü

"Yıllardır kafamda birikenlerin yanında, binlerce türküyü inceledim, gözden geçirdim. Ancak (sevda dışında) bir konuyla sınırlı türkü sayısı gerçekten az. Ağıtlarda yalnızca ölüm konusu işlenmediği gibi, başlık parası denkleştiremeyen bir delikanlının ya da gelenekleri aşıp sevdiğine ulaşamayan bir genç kızın yüreğinden taşan türkü de yalnızca yoksulluk ya da başka bir konuyla sınırlı olmuyor genellikle. Herkesin bildiği Misget türküsünün çıkışı bir ölüm olayına dayanır; yani ağıttır. Ama bugün en yaygın oyun havalarından biridir. İçeriğine bakılırsa ölümden çok yaşamdaki ayrılığı çağrıştırır. Bir başkası; Karakoyun Efsanesi. Doğaya ilişkin birçok şey söz konusudur bu efsanede. Çoban, koyun, dere, zengin, yoksul vs. Ancak bunlardan çok, bir insanın sevdiğine ulaşabilmesi için olağanüstü çaba göstermesi ve bununla birlikte sevgi gücünün öne çıkmasıdır bu efsane.

Başta da belirttiğim gibi, türkünün duygu bireyselliğiyle beslenen bir yanı var. Ama o ölçüde de, türkü bir sığınma yeri olmuyor insana. Türkülerin bir coşkulanma, direnç kaynağı olduğu da kesin. Bunlar birike birike bir toplumsal duygu dili yaratılıyor. Türk siyasal yaşamında, türküler, daha çok yoğun baskılardan sonra ortaya çıkmıştır. Baskılara karşı türküsüne sığınmıştır insanımız. Bu direnç, daha çok baskı yapmak isteyenleri korkutmuş, insanımızın üzerinden kaba ellerini çekmek zorunda kalmışlardır.

Müziğin yozlaşmaya başladığı dönemlerde, türkü başkaldırır. Günümüzde "Pop müziği" diye her türlü düzeysizliğin sanat sayıldığı bir yanılgı ortamında türküler gelincik çiçeği gibi, bir bahar renginin umudu oluyor. Arif Sağ'ın uzun soluklu saz dinletileri Berlin'de, Münih'te, insanlığın sevgisine, hoşgörüsüne, yaratıcı varlığına evrensel dünyanın kapılarını aralıyor. Eskiden olduğu gibi, her eline alan saz çalamıyor. Notasıyla, üslubuyla çalma yöntemleri geliştirildi. Sanatçı, tekdüzelikle yetinmiyor; yeni arayışlarla değişik yorumlar yapmaya çalışıyor. "Çağ atlamak", "çağa ayak uydurmak" gibi savlar, birey ve toplum düzeyinde büyük emek ister. Emekte "tansık" (mucize) yoktur. Yapılanları uyarlamak, onlara öykünmek belki bir süre göz boyar; ama ondan sonraki boşluğu hiçbir şey dolduramaz. Bu boşluk, sanatsal düş kırıklığı yaratır, yaratı güvensizliğine yol açar. "Taşıma suyla değirmen dönmez" atasözünün özünde taşıdığı iç eleştiri kavranmadığı sürece, bu düş kırıklığı, bu bunalmışlık sürer gider. Halklar kendi yarattıklarına sahip çıkmazsa, başka toplumlar katında ezilmişlik içinde bocalayıp dururlar. Karadeniz'in vurgulamak istediği şu nokta, bir özeleştiri bağlamında değerlendirilmelidir:

"Klasik anlamda Batı müziği, cumhuriyetin kurulmasından bu yana müzik okullarında temel olmuştu. (...) Çünkü özellikle güçlü devlet örgütlenmeleriyle desteklenen kültürler çoğu zaman, gelişmelere katkıda bulunduğu gibi özellikle aynı coğrafi alan(lar)da birlikte olduğu kültürleri de kendi bünyesinde toplayarak bazı yanılsamalara da neden olabilmektedir."

Bugün, üniversitelere bağlı konservatuvarlarda halk müziği üzerinde çalışılıyorsa, Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle Osmanlı müziği araştırılıyorsa, bu, sanatsal ve kültürel özerkleşmenin zorunluğu açısından değerlendirilmelidir. Yıllardır, Kültür Bakanlığı'nın özerk sanat ve bilim kuruluşları gibi örgütlenmesi gerektiğini savunanlar da bu görüşten yola çıkıyor.

Görülüyor ki, Bekir Karadeniz'in amacı, yalnızca türküleri derleyip toparlamak değil; Karadeniz, türkülerin varlığını, gerçekliğini, toplumsal yaratıcılık yönünden değerini de irdeliyor. Öyle ki şu noktalara bile değinmeden geçemiyor: "Türkülerde geçen sözler incelendiğinde, ağırlık erkek temelli olmasına karşın birçok türküdeyse tersi gözlenmekte; kadın ağzı türkü olduğu anlaşılmakta. Birçoğundaysa karışık. Örneğin türkünün konusu, biçimi itibariyle anlaşılır gibi olsa da içinden hem kadın ağzı hem erkek ağzı deyimler bulunmakta. Ayrıca bir kadının ağzından (sözgelimi bir ağıt), ama bir erkek tarafından söylenmiş türküler var./ öte yandan birçok türkünün kadın kökenli olmasına karşın, toplumun (toplumların) erkek egemen yapısından dolayı, erkek tarafından yayıldığını ve giderek bazı sözcüklerin, anlatımların değişerek erkek ağzı bir türküye dönüştüğünü düşünüyorum. (...) Örneğin tüm halk öykülerinde kadın âşık hep erkek âşığın sevgilisidir ve erkek âşığın dönüp geleceği yerde beklemek durumundadır. Gezici âşıkların erkek olması vs."

Kadınların yaratıcılıkları

Bekir Karadeniz, sanki "Gel ha gönül havalanma/ Engin ol gönül engin ol" türküsünün yarattığı hoşgörüyle, büyük laflar etmekten kaçınıyor. Oysa kitabına yazdığı kısa önsözün her paragrafında, tartışılması kaçınılmaz noktalara değiniyor. Ağıtları çoğunlukla kadınların söylediği göz önünde bulundurulursa, erkek ağırlıklı toplumun, nerdeyse kadınların yaratıcılıklarına bile el koyduğu gerçeğini tartışma, kendiliğinden gündemin konusu oluyor. Karadeniz'in deyimiyle erkek ağzı/kadın ağzı bu yönden önemli. Toplumsal yaratıcılığın temellerine inme yönünden bu kavramların ridelenmesi zorunludur. Anadolu kültürlerinin temelindeki Şaman gelenekleri, özellikle kadın Şamanların varlığı açısından bunlara değinilmesi zorunludur.

Kuşkusuz, toplananların bir araya getirilmesi de önemli, ama yorumu yapılmamış her bilimin, her sanatın güncelliğinden söz edilebilir ancak; uzun zamanlarda ise güncellik önem taşımaz. Kendi yarattığımıza sahip çıkma alışkanlığımızın gelişip gelişmediği konusu bile hep kuşkuyla karşılanır.

Dilimizin ve tarihimizin en önemli iki yapıtından birinin ("Oğuz Kağan Destanı") Paris'te Bibliothèque Nationale'de, birinin ("Kitab-ı Dede Korkut") Dresden'de Staatsbibliothek'te olduğu düşünülürse, türkülerimizin, atasözlerimizin, deyimlerimizin, özellikle de halk anlatılarımızın bulup ortaya çıkarılmasının anlamı daha iyi kavranabilir. Bergama kent kalıntılarının Berlin'e taşınıp, burada Pergamon Museum'da sergilenmesi ise, doğal varlıklarımızla ilgimizin bir ölçüsüdür. Bu müzedeki eserlere her yıl yenileri katılıyor. Bu gizli yürüyüşün ayak izlerini hangi kültür kuruluşları ayrımsayacak, bir toplumun yaratıcı ruhunu yok edici bu gidişi kim durduracak?.. Almanya'da, Essen kentinin kıyıcığında, türkülerimizi derleyip onlar üzerinde yorumlara girişen Bekir Karadeniz'in çabası, yarattıklarımıza sahip çıkma yönünden ayrı bir değer taşıyor. Adını Karacaoğlan'ın Ela Gözlüm betimlemesinden alan bu kitabın ikinci cildinin yakında yayımlanacağı haberi ise halk kültür kaynaklarımızın gün yüzüne çıkması açısından da sevindiricidir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin böyle kapsamlı bir kitabı yayımlaması, umarım, halkın alın terini har vurup harman savurmayı "kültür hizmeti" sayan öbür belediyelere de örnek olur. Türkü-insan ilişkisi, bir toplumun duyarlığının ölçüsüdür. Bu içiçelik toplumsal bilinci, bireysel beğeniyi, kişisel ahlakı yaratır. Türkü, toplumun söz varlığının özüdür. Türküsü incelmiş bir toplumun kendisi de incelir.

Türkülerin yurdu

Yüzyıllarca türkülerimizden yoksun bırakılmanın acısını sürekli kültür bunalımlarına düşerek çektik. Taş atılan ağaçtaki kuşlar gibi, Doğulara, Batılara savrulduk. Türkülerin, çağdaşlığın ana kucağı olduğunu bir türlü kavrayamadık; kavratmadılar bize. Türkülerin yurdu yüreklerdir; kültür dediğimiz de, o yürek gözüyle kendimizi, insanımızı, evrensel insan varlığını, çağı algılayıp biçimlemek değil midir? ■

Ela Gözlüm/ *Bekir Karadeniz/ İBB Kültür Yayınları/ 1997/ 673 s.*

Almanya'da çok yönlü bir aydın: Hamdi Tanses

Altı türkü kitabı

Hamdi Tanses yıllardır Almanya'da yaşayan bir sanatçımız. Altı türkü kitabı yayımladı şimdiye kadar. Bunlardan üçü türlerine göre türküleri, üçü de genel türküleri kapsıyor.

FAKİR BAYKURT

Hamdi Tanses'i nasıl tanımlayacağımı önce biraz düşündüm. Flütüyle, sazıyla, daha başka on altı çalgıyı çalabilme becerisiyle, istenen yerde dinletiler veren, önce Türkiye'de, 1980'den sonra Almanya'da, bu dinletilerde yalnızca çalıp söylemekle yetinmeyip izleyicilerine Türkçe-Almanca açıklamalar yapan bir sanatçı mı? Herten lisesinde, Rüsselsheim müzik okulunda ders veren, ayrıca 40 kişilik halk türküleri korosu çalıştıran, ayrıca nota, yöntem ve flüt dersleri veren bir müzik pedagogu mu? Yoksa atamasız, aylıksız, gönüllü bir kültür elçisi mi? Yayımlanmış altı, yayıma hazır beş kitabıyla bir sanat yazarı mı? Ordu, Tokat, Samsun, Giresun, Trabzon yörelerinden yaptığı derlemelerle bir folklorcü mü? Bir nota yazıcısı mı? Evinde Rusya'dan Pakistan'a, Anadolu'dan, Azerbaycan'a derlenmiş 70 kadar enstrümanın sergilendiği bir özel müzeci değil mi?

Henüz 50'sinde bu derece çok yönlü bir aydına yaşadığımız kılcal ayrıntılı işbölümü çağında az rastlanır. Hele onun yaşamını kazanmak ve kendini geliştirmek için girip çıktığı meslekleri sıralarsam daha çok şaşırırsınız.

Hamdi Tanses 1946'da Ordu ilinin Ünye ilçesine bağlı Genehor köyünde doğdu. Genehor köyü Ünye-Niksar yolu üzerinde ormanlık ve pek güzel bir köydü, ama okulu yoktu. Devlet köy adı değiştirip Genehor'u Velibayraktar yapmayı iyi biliyor. Hamdi okuma yazmayı özel olarak öğrendi. Ona, başka köylerde çalışıp yaşlanmış emektar Cemal Efendi ders verdi. O, Cumhuriyetin özverili ilk öğretmenlerinden, aynı zamanda sürekli Cumhuriyet okuruydu. Okuduklarını Hamdi'ye verirdi. Böyle böyle okumayı ilerletti. Köyde iki de astubay vardı. Onlardan matematik öğrendi. Babası Osman Çavuş çat pat okurdu, ama

Hamdi Tanses Almanya'da bir ilkokulda çeşitli uluslardan çocuklara 'saz'ı tanıtıyor.

anası bilmezdi. Osman Çavuş çok iyi kaval çalardı. Hamdi'yi kuzu gütmeye yollarken torbasına bir de çoban düdüğü koyardı. Besbelli yetenekli, tutku derecesinde istekli bir çocuktu. Kısa sürede o yalın köy çalgısını konuşturmaya başladı. Çok ince duyarlı bir kulağı vardı. Sesi de güzeldi. Yaz gelince Genehor'da 25-30 kişi bir arada ekin biçer, mısır keser, kışları da topluca mısır övcelerdi. Mısırın tanesini koçanından ayırma işi elle yapılırdı. Bütün mahalle toplanırdı. Genehor'da imeceye "kesik" denir. Çalışırken durmadan türkü söylenir. Bu nedenle o köyde kız erkek, herkes türkü söylemeyi, yöre oyunları oynamayı bilir.

Zorlu yıllar

Hamdi, 1961'de dışardan sınav vererek ilkokul diploması aldı. Ünye'de ortaokulu, sanat enstitüsünü okudu; ayrıca lise bitirme sınavlarını verdi. Daha fazla okumak için İstanbul'a yollandı. Bir yandan Devlet Konservatuvarı'nda ders izliyor, bir yandan yaşayabilmek için geceleri gazinolarda saz çalıyordu. Tatillerde Anadolu turnelerine çıkarak kış için para biriktiriyordu. Giderek radyoda söyleme olanağı buluyordu. Ana babası İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra evlenmişti. İkisi de ırgattı. Onlar Alevi-Bektaşi kökenli insanlardı. Sekiz çocuk sahibi olmuşlardı. Hamdi bunların en büyüğüydü. Ana baba, uygulanan ağır baskılar, hem de kırsal yaşamın ıssızlığı içinde dayanılmaz yalnızlık yüzünden kökenlerinden kopup erimişlerdi. Ama ikisinde de çalıp çağırma sevgisi kalmıştı. Hamdi'yi etkiliyorlardı. Köy ortamı da elverişliydi.

İstanbul'da Hamdi konservatuvardan alacağını aldığını düşünerek ayrılıp mühendislik öğrenimine başladı. Aynı zamanda çalışarak para kazanıp ailenin geçimine destek vermesi gerekiyordu. Ama uygun iş bulamıyordu. Öğrenimini son sınıfta bırakıp Libya'ya işçi yazıldı. Orda işçilik yerine mühendis olarak çalışabilmek için Libya Devlet Üniversitesi'nde kalan derslerin sınavını vererek diplomasını aldı, denkliğini kabul ettirdi.

İstanbul'da radyo sanatçısı Ahmet Yamacı'dan, Kemani İsmail Hakkı Bey'den nota, yöntem, solfej dersleri almıştı. Özel olarak altı yıl gittiği Adnan Ataman, Tuncer İnan, Hamdi Özbay'dan çok yararlandı. Bu sırada derlediği türkülerden 15'ini notaya alarak radyoda çalıp söylemeyi başardı.

Libya'da dört yıl kaldıktan sonra yurda döndü. Ama polis kendisini izlemeye başladı: "Niçin işçilerle, köylülerle sıkı fıkısın, niçin yanına sürekli solcular gelip gidiyor?" diye sıkıştırıyordu. Çok geçmedi gözaltına alınıp tutuklandı. Sorgular, işkenceler derken, yediği sopalar yüzünden duyma yetisini yitirdi. Selimiye kışlasında yatarken içine düştüğü grupta görüş uyuşmazlığı yüzünden az daha linç ediliyordu. Onu, "Kışlalar doldu boşaldı bugün"ü çok iyi söylemesine hayran olan erler kurtardı.

Ama gerçekten kurtulmuş muydu? 1980'de, generallerin darbesi gelmeden, Libya'da kullandığı pasaportla Almanya'ya gitti. Orda hiç değilse bir parça soluk alabilmeyi umuyordu. Ama Hamdi gibi gariban, hem de davası olan, özü sözü bir insanlar için nereye varsan okka dört yüz dirhem. Polis baskısından kurtuldu ama duyma yetisini yeniden kazanması kolay olmadı. Bunun için uzun süre tedavi görmesi gerekiyordu.

Almanya'da ilk gittiği yer Braunschweig şehriydi. Orda bir hafta kaldıktan sonra hemen Ruhr Havzası'na geçti. Gelsenkirchen'de yatıp kalkacak yer buldu. Birbirine eklenen çevre şehirlerde Türkiye'den kum gibi işçi savruluyordu. Kulaklarının tedavisini tamamlamak için Herten'e geçti. Saz onarıyor, kurslar, dersler, dinletiler veriyordu. Herten'de sekiz yıl kaldıktan sonra yakındaki Recklinghausen'e taşındı. Orda birbuçuk yıl çalıştırdığı halk türküleri korosunun katılımcılarından olan Hacer Hanım'la evlenip Duisburg'a geçti.

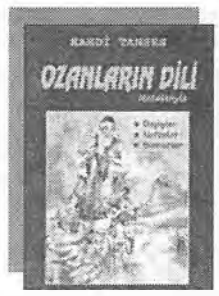

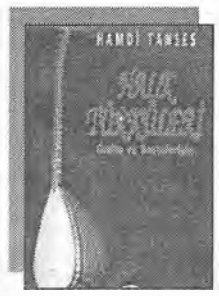

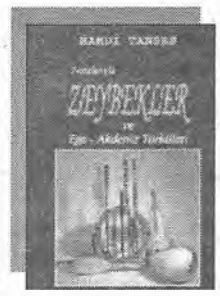

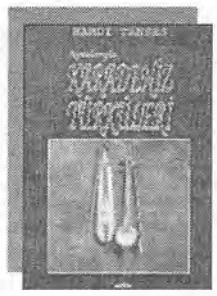

Burada Hamdi'nin Hacer Hanım'la evlenme konusuna girmeli mi bilmiyorum. Bu evliliğin özeli aşan bambaşka bir özeli var. Hamdi'nin "solculuğu", "komünistliği" ardı sıra yuvarlanıp gelmişti. Hacer Hanım'ın babası Türkiye'den gönderilen hocaların kıskacında kalmıştı. Çeyrek yüzyıl Avrupa'nın batısında yaşamış olmak yetmiyor. İki milyon insanımız orda yabancı toplum içinde kendine göre bir toplum oluşturdu. Geleneksel kültürün etkisi bütün boyutlarıyla sürüyor, elbet toplumsal baskılar da sürüyordu. O nedenle baba, kızının Hamdi'yle evlenmesine direniyordu. Ama sevenlere temelli engel olmak ne dereceye kadar olanaklı? Ruhr Havzası ise gerçek bir orman, bir çangıl. Hacer Hanım Hamdi'yi alıp kaçtı.

Karanlıklardan kurtulmak

Yılların birazı da Duisburg'ta, Ren ile Ruhr ırmaklarının birleştiği yerde tek katlı, küçük bahçe içinde bir evde geçti. Biri Eda, biri Nida, birbirinden yetenekli iki kızları oldu. Hamdi, Hacer Hanım'ın annesiyle barışmayı başardı ise de, babasıyla küslük ne yazık sürüyor. Seven gönüllere engel olmanın yanlışlığını belki bir gün anlayacaktır. Pek çok ana baba bu geleneksel karanlıklardan kurtulmayı şu bitip giden yüzyılda değil, sanırım ancak 21. yüzyılda başaracaktır. Hacer Hanım ilk çocuğu Eda'yı dünyaya getirince Duisburg'daki Wallraf Zentrum'da küçük bir şenlik düzenlediler. O şenliğe katıldığımı, üç kişilik ailenin mutluluğunu kutladığımı anımsıyorum.

Hamdi ile Hacer Tanses sonra Mainz'a taşındılar. Hamdi orda Alevi Kültür Derneği ve onlardan oluşan federasyonda dergi çıkardı. Bir yandan da Mainz ve Rüsselsheim liselerinde, ayrıca müzik okulunda dersler verdi. Hacer Hanım Universite Hastanesi'nde pasta yapımında çalışmaya başladı. Çocuklar koşar adım büyüyordu. Nida evin yakınındaki çocuk yuvasına, Eda ilkokula gidiyor. Hava ister iyi, ister kötü olsun, götürüp getirme işini Hamdi üstleniyor.

Hamdi Tanses, eşi ve iki çocuğuyla birlikte, Amerikan işgal ordusu çekip gidince boşalan kışla yapılarından birinde oturur. En üst kattaki evde komşuları rahatsız etmeden çalar, söyler, aynı zamanda kitaplarını yazar. Evlerinden konuk eksik olmaz. Orası sevgi ile neşenin egemen olduğu küçük bir cumhuriyettir. Onlara konuk olmak mutluluktur. Bir akşam ben de o mutluluğu tattım. Duvarlarda sergilenen çeşitli ülkelerden toplanmış sipsiden davul zurnaya kadar çalgıları ayrı ayrı inceledim. Bu arada Eda ile Nida bana birbirinden güneşli ev resimleri yaptı. Sonra Hamdi'nin yayımlanmış kitaplarını ortaya serip tek tek inceledim:

1. Gel Bize, Katıl Bize; Almanca-Türkçe, notalı okul türküleri; 104 sayf , Ortadoğu Yayınevi, Oberhausen.

2. Halk Türküleri; Türkçe, notalı; 274 sayfa; Verlag Çölgeçen, Oberhausen. (Geliştirilmiş ikinci baskısı: **Öyküleriyle Halk Türküleri;** notalı, 317 sayfa, 1997, Önel Verlag, Köln)

3. Halk Türküleri; Güfte ve Besteleriyle; 271 sayfa, 1995, Say Yayınları, İstanbul.

4. Ozanların Dili, Deyişler, Nefesler, Semahlar; notalı; 256 sayfa, 1997, Say Yayınları, İstanbul.

5. Notalarıyla Zeybekler ve Ege-Akdeniz Türküleri; 256 sayfa, 1997, Say Yayınları, İstanbul.

6. Notalarıyla Karadeniz Türküleri; 240 sayfa, 1997, Say Yayınları, İstanbul.

Kimileri bu kitapların bilimselliğini eksik, yazılışını kolay bulur: "Ne olacak, bunları herkes yazar!" diyerek küçümser. Ben hiç o kanıda değilim. Hamdi onları yılların birikimine dayanarak, planlayıp yazabilmek için gündüzlerini, gecelerini verir. Bu dünyada kimilerinin görevi çalışıp yapıt üretmek, kimilerinin görevi galiba onları yalnızca eleştirmek, dudak bükmek, üretilmiş yapıtları küçümsemektir. Türkiye geniş, onlara da, bunlara da yer var. Ama ister Türkiye'de, ister Almanya'da okurlar bu yapıtların değerini bilir. Onları satın alıp okuyarak yararlanır. İlk basımların bitip yeni basımlarının yapılması da bunu gösteriyor. Son Frankfurt Kitap Fuarı'nda en çok ilgi gören kitaplar arasında bunların da yer alması bu sözlerimin kanıtıdır.

İstekle sürdürülen çalışmalar

Hamdi Tanses çalışmalarını şimdiye kadar olduğu gibi büyük bir istekle sürdürüyor. Okuyor, inceliyor, seçiyor, nota yazıyor, seçtiği parçaları destekleyici yazılar bulup bunları kendi yazdığı sayfaların arasına koyarak okurlarına yararlı olmaya çabalıyor. Böylece hem Türkler'e, hem Almanlar'a Anadolu'nun yüzyıllardan sürüp gelen kültürünü sergileyip Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, Pir Sultan Abdal'ı, Hacı Bektaş Veli'yi tanıtmayı, pek çok çeşit oluşturan etkinlikleri arasında sürdürüyor.

Hamdi Tanses ile eşi, çocukları, bir süredir Türkiye'nin yurttaşlığından kopmadan Alman pasaportu taşıyorlar. Söz arasında kulağıma fısıldadılar: Gökçeada'dan eski bir ev alıp onarmışlar, yaz tatillerini orda geçiriyorlar. Yoksulluktan gelen bu insanlar, kazançlarının bir bölümünü köşeye koyarak, iyi gün var, kötü gün var, ordan 12 dönüm kadar toprak alıp ağaçlamaya başlamışlar. Hamdi Tanses'in yazdığı kitapları incelerken aynı zamanda Hacer Hanım'ın yardımıyla albümlerden resimler seçtik. Onları bu yazıya eklemeyi uygun buldum.

Benim gönlüm bu çok yönlü kültür adamı ve yurt aydını için ne ister bilir misiniz? Kültür Bakanlığımız, eğer varsa, en güzel madalyalarından birini onun göğsüne taksın? ■

Hamdi Tanses. eşi Hacer çocukları Eda ve Nida, altta ise bir toplantıda Fakir Baykurt, Talip Özkan ve diğer dostları ile.

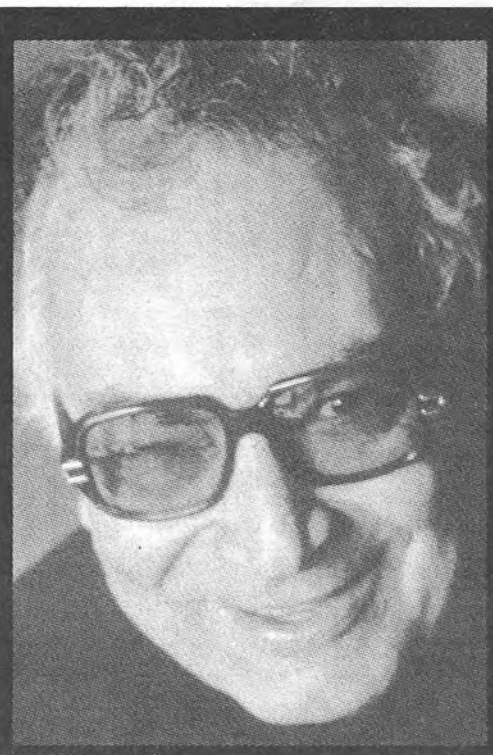

Yaşar Kemal
Fırat Suyu
Kan Akıyor Baksana

Bir Ada Hikayesi 1

YILIN DEĞİL YILLARIN ROMANI

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Yaşar Kemal'in yıllardır beklenen Bir Ada Hikayesi üçlemesinin ilk kitabı. Büyük yazarımızın tadına doyulmaz destansı anlatımının yeni ve görkemli bir örneği.

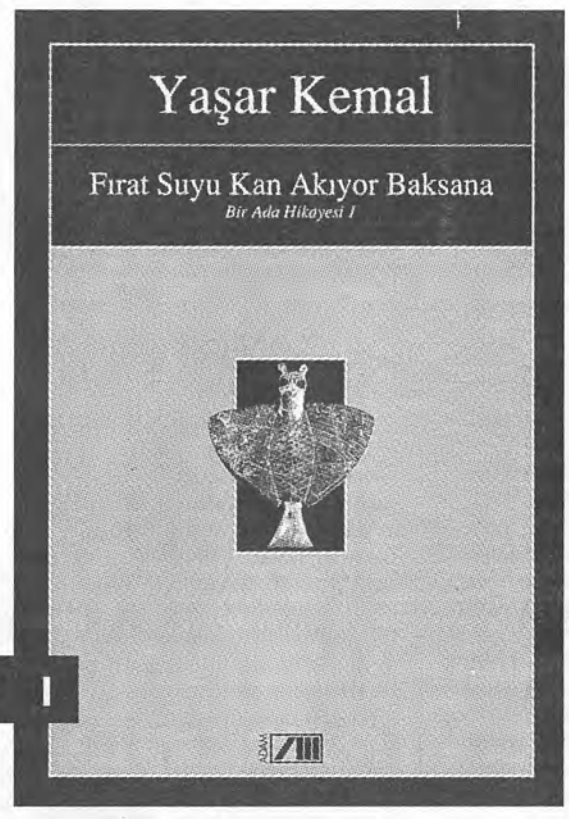

ÇIKTI

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

LOWE ADAM

Turgut Çeviker yaşamını Türk mizahına adamış bir araştırmacı ve yazarımız. Yıllarını verdiği "Türk Karikatür Tarihi"nden sonra "Güldiken" adını taşıyan mizah kültürü dergisini beş yıldır yalnız başına çıkarıyor. Şimdilerde de "Mizah Kültürü" adını taşıyan yeni bir kitap dizisi yayımlamaya başladı. Çeviker'le bu dizi üzerine konuştuk. Ünlü mizahçılarımız da bu konudaki görüşlerini dile getirdiler.

ÖNER CİRAVOĞLU

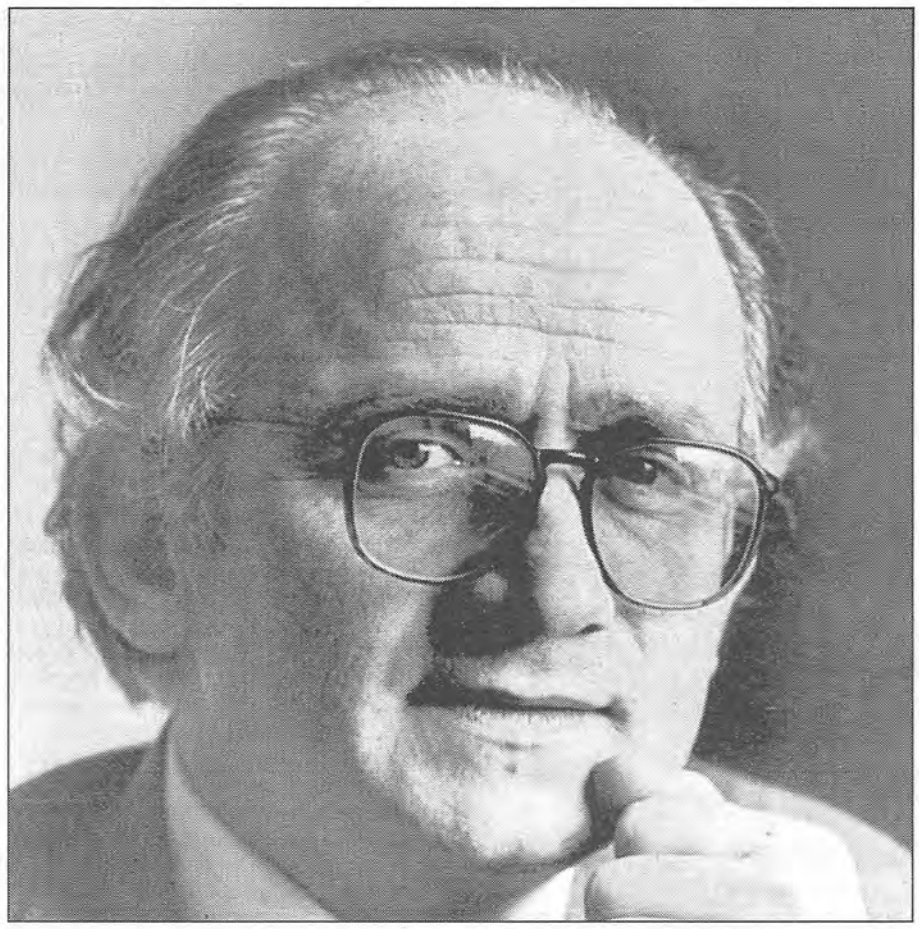

İris Yayınları yönetmeni Turgut Çeviker ile "Mizah Kültürü" üzerine...

"Mizah kültürümüz farklı bir döneme girecek"

- Ülkemizde sanatların bütün dallarında bir kökleşme, bir özgürleşme ve estetik kaygıların oldukça önemsendiği bir dönem yaşanıyor. Örneğin sinema alanında özgün yapımlar, plastik sanatlar içinde yeni atılımlar var... Mizah alanında ise geleneksel değerlerimizi de önemseyip sağlam, yenilikçi sentezlere uzanabilecek bir yordam arayışımız var...

Bütün bunlar bir kuramsal altyapının gereksinimini sürekli hatırlatıyor. İris Yayıncılık'ın "Mizah Kültürü Dizisi"ni bu saptamaların bir uzantısı gibi de düşünebilir miyiz?

- Saptama bence de doğru. Bu süreç, 1982 Anayasası'yla başladı. Sıcak savaş bitirilmiş, tutuklamalar, hapishaneler, idamlar, işkenceler, demokratik bütün kurumlar birdenbire kapatılmış, faşizan bir süreç yaşanmıştı. 1982'den başlayarak sanat-kültür alanında farklı eğilimler ortaya çıktı. Bu süreçte SSCB'nin çöküşü, değişen dünya dengelerinin de etkisiyle ülkemizde kültür hayatı da yeniden ve gerçekten farklı bir biçimde yapılanmaya koyuldu. Yeni -ya da 1980'in hemen öncesinde- kurulan yayınevlerinin (İletişim, Metis, Ayrıntı, vb.) listelerine bakıldığında neredeyse büyük bir çoğunluğu ilk kez Türkçe'ye çevrilmiş yazarlarla doludur. Bunlar yayın programlarını iki doğrultuda oluşturdular: 1) Türkiye tarihi ve gizli kalmış edebiyat üzerine, 2) Bir türlü dilimize aktarılamamış eski-yeni klasikler.

İkinci bir temel olgu ise 1980 öncesi dernekçiliği, 1980 sonrası vakıf sürecine girdi. Ve genel olarak sivil toplum kuruluşları olarak adlandırıldılar. Bu kuruluşlar da değişen dünya içinde Türkiye'nin yeni konumuna yakışır bir derinliği amaçladılar: Bunun en önemli örneği olarak Türkiye Toplumsal Ekonomik Tarih Vakfı gösterilebilir. 1970'lerden beri süren ve kökleşen İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın varlığı, bu kurumun birçok sanat alanında gerçekleştirdiği festivaller, kültür tarihimizden çıkarılsa çok şey yitiririz. Bu kurum da 1980 sonrası yeni duruşa uydu. 1970'lerde İstanbul Kültür Vakfı'nın festivallerine soldan radikal eleştiriler, alaylar sunan -o zamanın- bazı yazarları yıllar sonra bu kurumun yarışmalarına katıldı, organizasyonlarında görev aldı. 1980 öncesi çok zaman yitirildi. O kanlı kaosa rağmen farklı geçebilirdi her şey. İllaki balyoz yememiz gerekiyordu, yeni bir duruş kazanabilmemiz için. Bu tablo uzatılabilir de.

Mizah kültürü alanına gelirsek... 1980 öncesi Karikatürcüler Derneği çevresinde toplanan yüzlerce karikatürcü, sergiler, albümler ve karikatür yarışmalarıyla toplumsal hayata katkıda bulunmaya çalışıyor, kara olaylar karşısında mizahçının sesini duyuruyordu.

Ben de karikatür üzerine yazmaya çalışan -ve daha çok karikatür tarihine- meraklı bir insan olarak Karikatürcüler Derneği çevresinde bulunuyordum. Anımsadığım kadarıyla ulusal ve uluslararası kalıcı etkinlikler "hayal" edilmiş, ne ki, bunlar gerçekleştirilememişti. Örneğin *Karikatürk* adlı aylık mizah kültürü dergisi, Karikatürcüler Derneği'nin 1980 öncesi gerçekleştirebildiği olumlu ve köklü girişimlerden biriydi. O günleri anımsıyorum. Bu düşünceyi başkaları da oluşturmuş olabilir kuşkusuz, ama Karikatürk girişiminin altında benim inadım vardı. Tan Oral'a, bu konuda ne çok asıldığımı hâlâ anımsıyorum. Sonra Adam Yayıncılık'tan çıkan *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* projesi 1977'de oluşmuştu. Nurer Uğurlu, Turhan Selçuk, Tan Oral, Mengü Ertel ve benim ortaklığımda oluşacak bir yayınevi bu diziyi yayımlayacaktı; ne ki, bu düş de gerçekleşememişti. Ben bu projeyi 1980 sonrası hayata geçirme olanağı buldum.

1993'te dört aylık mizah kültürü dergisi *Güldiken*i yayımlamaya başladım. Hâlâ süren bu deneyim, belki ülkemizde örneği çok az bulunur bir biçimde yayımlanıyor. Sahibi, yazıişleri sorumlusu, yayın yönetmeni, reklamcısı, dizgicisi, kuryesi, sekreteri, depocusu vesselam her şeyini tek başıma sürdürmek zorunda kaldığım bir delilik. Oysa 1980 öncesi bu tür girişimlerin etrafında mutlaka bir grup ve hevesli gençler olurdu. Sanat-kültür dergiciliğinde bu adeta bir gelenekti. Fakat 1980 sonrası bu tür özveriler kayboldu. 1993'ten beri çıkmakta olan Güldiken'i ziyaret eden karikatürcü sayısı üçü-beşi geçmez, telefonla hatır soranı bile yok denecek denli azdır. Toplumumuz bir uçtan bir başka uca savruluyor. *Güldiken,* bütün okurlara seslenen bir dergi. Hiç değilse mizahla ilişkisi olanları yakın akraba saymak gerek. Ne yazık ki, *Güldiken*'i izleyenler arasında, mizahçılar azınlıkta kalıyor.

1980 sonrası mizah kültürü alanında farklı şeyler oluyor. Ankara'da Nezih Danyal, Karikatür Vakfı'nı kurdu ve iki yılda bir uluslararası sempozyum düzenliyor ve bildirileri kitaplaştırıyor. Karikatürcüler Derneği, 1980 sonrasına ayak uyduramadı. 1980'de açılan Karikatür ve Mizah Müzesi'ni battal bir yapıya mahkûm ettiler. Derneğin Ankara kolunda Metin Peker, her yıl çeşitli kurumların katkılarıyla yarışmalar düzenliyor ve aylık *Karikatür* adlı bir de mizah dergisi yayımlıyor. Kuşkusuz yapılan her şey bir katkıdır. Burada söylemek zorundayım, artık karikatür yarışmalarına eskisi gibi asılmanın bir yararı olduğuna inanmıyorum. Kalıcı çalışmalara yönelmek gerekiyor. Zaman kaybetmemeliyiz.

Söylenecek çok şey var, ama burda sözü uzatmanın bir anlamı yok. Gelelim İris Yayıncılık'ın "Mizah Kültürü Dizisi"ne.

Güldiken'in çıkış yazısında belirtmiştim. Daha çok çeviriye dönük olarak çalışacak olan *Güldiken*'in yılda üç sayıyla dilimize aktaracağı temel metinler yeterli olmayacaktı; bu nedenle de *Güldiken*'in etrafında birtakım haleler döndermekten söz açmıştım. Şükür ki, bu sözümü yerine getirebildim. *Güldiken*'le birlikte bu yayın dizisi, hayatımın en anlamlı eylemlerinden biri oldu diyebilirim.

Kültür hayatımızda mizah denli kuramsal açlık çeken bir başka alan var mı bilmiyorum? Dünya kültürlerinin doğurduğu temel metinlerden yoksun kaldık. Edebiyatçılar, çevirmenler, yayıncılar ve mizahçılar bu alandaki boşluğu doldurmak için kıllarını kıpırdatmamış. Onlara burada "teessüf ederim"! Buna bir okur olarak hakkım var. İşte bu boşluğu aşmanın yolundayız şimdi. Üç yıl önce kitap seçimiyle sıfır kuruşla başladığım çalışma sonuç verdi. İris Yayıncılık'ın "Mizah Kültürü Dizisi"nin ilk on kitabının altı tanesi yayımlanmış bulunuyor. İkinci partiyi oluşturan dört kitap ise gelecek haftalarda yayımlanmış olacak. Artık ölsem de gam yemem!

Kitaplar içinde özellikle çeviriler çok önemli: Hippokrates, Rosenthal, Baudelaire, Koestler, Morreall, Kris-Gombrich. Hangi birinden söz açayım. Örneğin Ernst Kris-Ernst H. Gombrich'in kitabı *Sanatta Karikatür, Mizah ve Yergi*'yi oluşturan metinler, ilk kez ülkemizde bir kitap gövdesinde buluştu. Buna neden olan bendim, yazıları ben derledim, ama büyük bir incelik ve dostlukla İdon Yayınları'nın -özellikle görüntü sorunlarını kolayca aşmada- anlayışlı davranışını da burada anmadan geçemeyeceğim.

Mustafa Sekip Tunç'un, Türkiye'deki -bu alana ilişkin- ilk telif eseri, Turhan Selçuk, Tan Oral ve benim yazılarımdan oluşan ve 1952'den 1997'ye uzanan süreci içeren toplam 1000 sayfayı aşan üç derleme kitap ise karikatür sanatımız için bir başka önem taşıyor.

İris'in "Mizah Kültürü Dizisi'yle birlikte, artık mizah kültürü alanı eskisinden farklı bir döneme girmiş bulunuyor.

Bu diziyi sponsorluk kurumu aracılığıyla yayımlamayı planlamıştım. Birçok

Gülmeyi Ciddiye Almak / *John Morreall / Türkçesi: Kubilay Aysevenler-Şenay Soyer / İris Yayıncılık /193 s.*

Erken İslâm'da Mizah/ *Franz Rozenthal / Türkçesi: Ahmet Arslan/ İris Yayıncılık /246 s.*

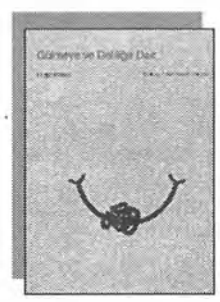

Gülmeye ve Deliliğe Dair/ *Hippokrates/ Türkçesi: Mehmet Ali Kılıçbay/ İris Yayıncılık /55 s.*

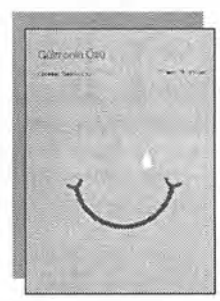

Gülmenin Özü/ *Charles Baudelaire/ Türkçesi: İrfan Yalçın/ İris Yayıncılık /120 s.*

Mizah Yaratma Eylemi/ *Arthur Koestler/ Türkçesi: Sevinç-özcan Kabakçıoğlu/ İris Yayıncılık /118 s.*

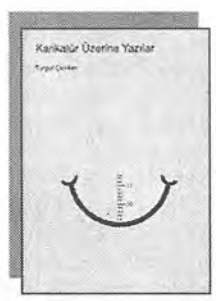

Karikatür Üzerine Yazılar/ *Turgut Çeviker/ İris Yayıncılık /434 s.*

kişi ve kurumdan söz almıştım. İş son aşamaya geldiğinde doğrusu kapılar açılmadı. Bedri Koraman'ın *Siyaset Arenası*'nın yayın toplantısında tanıştığım Cem Ofset'in sahibi ve yöneticisi Sayın Dr. Oktay Duran'la yaptığım görüşme, dizinin yayımlanmasındaki en büyük sorunlardan birini aşmama yol açtı.

Sayın Duran, dizinin baskı ve cilt işini Cem Ofset olarak üstlenmeyi kabul etmişlerdi. Doğrusu bu sonuçtan duyduğum sevinç ve mutluluğu sözcüklerle anlatmak olanaksız. Dünyamızda hâlâ böyle insanların olduğuna tanık olmak insanın enerjisini çoğaltıyordu. Sayın Oktay Duran'a ve yakın çalışma arkadaşlarına; metinleri uzun bir süre beklemeyi göze alarak çeviren çevirmenlerim Mehmet Ali Kılıçbay, İrfan Yalçın, Prof. Dr. Ahmet Arslan, Kubilay Aysever, Şenay Soyer, Ömer Türkoğlu, Sevinç-Özcan Kabakçıoğlu, Levent Gönenç'e; kaynakları bulmamda yardımlarını gördüğüm Vedat Türkali, Enis Batur, Levent Gönenç, Arzu Gönenç, Nehir Altun ve Gültekin Emre; grafik tasarımcılar Cem Günübek, Mehmet Ali Türkmen ve Murat Yılmaz'a, reprodüksiyon çekimlerinde Utopia'ya, tasarım uygulamada Cemal Coşlu'ya, renk ayrımı ve film çıkışında Atlas Grafik'e, proje aşamasında diziyi satın alan elli kadar -bizde ismi saklı- *Güldiken* okuyucusuna ve nihayet dostum Mustafa Kolcu'ya *Cumhuriyet Kitap* aracılığıyla teşekkür ediyorum.

- *"Mizah Kültürü Dizisi" için uzun erimli program nedir?*

- Yapmak istediğim çok şey var. Burada en yakın tarihlerde yayımlamak istediğim kitaplardan söz edebilirim yine de. Aslında ilk on kitabın tümü çeviri olacaktı. Çevirmen sorunu nedeniyle bu gerçekleşememişti (Böyle olması belki de iyi oldu). İlk düşünceye göre ikinci on kitap ise tümüyle telif olacaktı.

Yaşadığım deneye bakarak ikinci bir on kitap planlamak ürkütücü geliyor.

Seneye İlhan Selçuk, Çetin Altan ve Aziz Nesin'in mizah ve karikatür üzerine yayımladıkları yazı ve söyleşilerden birer kitap yapmak istiyorum, gerekli izinleri alabilirsem. Ve Cemil Cem, Cemal Nadir ve Ramiz Gökçe'ye armağan kitaplar.

İris'in "Mizah Kültürü Dizisi"nde çeviri ve telif eserler kucak kucağa olsun istiyorum. Bizim bu alandaki birikimlerimizi derleyerek yayımlamak yararlı olacaktır.

Bu sıraladıklarım içinde ilk üçü 1998'de umarım yayımlama olanağı buluruz. Dizinin uzun erimli olması biraz da okur ilgisine bağlı. Bastığımız kitaplar satılmazsa devamı zor gelir. Biz umuyoruz ki, okur bizi yalnız bırakmayacak.

- *"Mizah Kültürü Dizisi", sadece kitap yayıncılığı olarak sürmeyecek sanırım. Dört aylık* Güldiken *dergisi var. Haftalık bir mizah dergisi projesi gündemde mi? Kitabınızda bir "hayal" olarak duruyor.*

- Biliyorsunuz ki, İris Yayıncılık, tümüyle "mizah kültürü" alanında çalışmak için kuruldu. Hikâye kitabım *Hayal* ile bir kent monografi denemesi olan *Çarşamba Kitabı-1992*'yi dışta tutarsak, sanırım 1998'de *Siyahgiller* adlı yeni hikâye kitabımı da yayımlayabileceğim. Özetle, hangi türde olursa olsun şahsi kitaplarım dışındaki tüm yayınların doğrultusu "mizah kültürü" alanına ilişkin olacaktır.

Evet, *Güldiken*'in yayını sürecek. 1997'nin Güz sayısını erteledim. Nedeni, "Mizah Kültürü Dizisi"nin getirdiği zaman yükünü aşamadım. Her şeyi hazır olduğu halde yayımlayamadım. Beş yılda bir sayılık teneffüsü doğrusu hak ettiğimi düşünüyorum. Mart 1998'de 14. sayısıyla yeniden okur önüne çıkacağız, hem de Mehmet Ali Türkmen'in gerçekleştireceği yeni tasarımıyla.

Karikatür Üzerine Yazılar adlı kitaptan bir örnek: II. Abdülhamit, İmzasız. Elüfürük, 25.9.1908, S.3, S. 16.

Evet, haf alık bir mizah dergisi projesi gündemde. Bu söyleşiyi okuyanlar, *Güldiken* sıkıntılarla çıkarken, haftalık bir mizah dergisi de ne oluyor diye düşünülebilir.

İris Yayıncılık, "Mizah Kültürü Dizisi" projesini -Franchising konusunda çalışan- Cem Ofset'in katkısının yanı sıra, dostum Mustafa Kolcu'nun sayesinde gerçekleştirebildi. Bu buluşma, bir işbirliğine dönüştü ve -yaklaşık 20 yıldır hayalini kurduğum- haftalık bir mizah dergisi çıkartmaya karar verdik. Adı: *Diyojen*. İsim hakkını üç ay önce aldık. Hemen çalışmaya koyulmamızı engelleyen şey, "Mizah Kültürü Dizisi"ydi. On kitap yayımlandıktan sonra masamız *Diyojen*'e hazır olacaktı. Planımıza göre TÜYAP'a on kitabı da yetiştirmekti. Olamadı. Bu nedenle hâlâ *Diyojen* için masamız hazır değil. Bir ölçüde çalışmalar sürüyor. Örneğin yabancı mizah edebiyatına ilişkin metin çevirileri sürüyor. Şu anda *Diyojen*'in tasarımı başladı. Birçok yazar ve çizerle bağlantılarımız kuruldu. Maliyet hesapları yeniden yapılıyor.

Sizin de anımsattığınız gibi *Karikatür Üzerine Yazılar*'da yer alan bir metinde, haftalık bir mizah dergisi "hayal"inden söz açılır ve bu "hayal", bir "utopia" olarak konulur. Haftalık bir dergi serüveninin bende yeniden depreşmesinin üzerinden yaklaşık iki yıl geçti. Birkaç yayın kuruluşuyla görüşmeler yapıldı. Kimi aylarca sürdü; kimi, aylarca beklemeyi gerektirdi; kiminin izini ise sürmedim bile.

Bu ve başka nedenlerle *Diyojen*'i Mustafa Kolcu ile çıkartmayı denemeye karar verdim. Tek korkum, derginin çıkışını yeterince duyuramamak. Yapacağım dergi, bir sentez dergisi olacak ve yeniden mizah edebiyatına ve ipek bir çizgi dünyasına dönüş olacaktır.

Yani artık İris Yayıncılık, odadan, salona taşınıyor!

Karikatür Üzerine Yazılar

- *Turgut Çeviker,* Karikatür Üzerine Yazılar *kitabın, "Mizah Kültürü Dizisi" içinde yer aldı. Bu açıdan bakıldığında, alttan alta Türkiye'nin 2000'li yıllar içindeki kültür perspektifi sanki "eleştiri ve değerlendirme" olarak bu kitaptaki yazıların satır aralarında bir yerlerde duruyor...*

- Bu çok iddialı bir saptama sanırım. Kitabımın henüz okuru olabilmiş değilim. Mürekkebi henüz kurumadı. Bu nedenle satır üstünde ve aralarında gezinen düşüncelere yabancıyım. Genel olarak ne yapmaya çalıştığımı biliyorum.

Burada şöyle bir şey düşünülebilir: 1870'lerden 1990'lara uzanan Türk karikatürünün kucakladığı toplumsal ve siyasal hayata tanık oldum ve onlar aracılığıyla karikatürü ve karikatür hayatını anlamaya çalıştım. Ayrıca karikatürler aracılığıyla çeşitli temalara bakma, karikatürün önemi, inceliği ve gücünü keşfetme olanağı buldum.

Bu çabalama, günüyle ilişkili olan karikatürün günü aştığı noktada, eleştirmeni geleceğe baktırabilir. Saptamanız bu noktada belki anlaşılabilir. Umuyorum böyledir. Kitabın size böyle bir soru hazırlatmış olması bile beni sevindirdi diyebilirim.

Karikatür üzerine yazdığım yazıları -yıllar yılı- kitap yapmayı "hayal ettim durdum; doğrusu bu kadarını "hayal" bile etmemiştim. Çok mutluyum.

- *Tarihle, özellikle karikatür tarihiyle bir hesaplaşmanın ötesinde, onunla kuramın diliyle bağlantılar kurmak çabası dikkati çekiyor...*

- Doğrusu karikatür üzerine yazma serüvenim birçok açıdan ilginç oldu. 1970'lerin ilk yarısında gönül koyduğum bu alanın ne çok sorunlarla dolu olduğunu düşünecek düzeyde değildim. Şimdi geriye baktığımda aynı serüveni yeniden yaşamayı göze alabileceğimi sanmıyorum.

Bir alan düşününüz ki, ürünleri bile kitap olma sürecine girmiyor. İşin tuhafına çizerler ve ne de yayıncılar buna hevesli değil. Böyle bir alanda eleştiri ve/veya tarihsel metinler kaleme almak dehşet bir şey. Ve alanın dünya çapındaki temel metinleri de sıfır noktada. Bu alanda çalışan insanlar sadece çizmişler ve röportaj vermişler. Birçok karikatür ustasının yayımladığı albümleri ve yayımladığı yazıları bir istisna olarak kabul ediyorum.

Bu alanda yazma serüveninin ilk yıllarında -dilimize çevrilmiş- birçok sanat-edebiyat kuram kitabıyla ilişki kurdum. Okudum, notlar aldım. Kullanacağım dil, anlatım ve kavramlar üzerine kafa yordum. Kararlar aldım. Doğrusu istediğim düzeye ulaşmak kolay değildi.

1983'te *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü*'ne başladım. Çalışmalarda Türk karikatürünün dünü hep sorun olarak karşıma çıkıyordu. Günümüz karikatürüne bakabilmek için arka bir göz gerekiyordu. Bu olmayınca kurmak istediğim dil, anlatım ve kavramlar bir işe yaramıyordu. Beni tarih çağırıyordu. Tarih yazımına oturdum ve tam iki yılımı aldı. Günde 25 saat çalışarak 1860'lardan 1923'e uzanan süreci didiklerdim ve 13 kitap çıktı ortaya. Projeyi yayınevine teslim edip askere gittim.

Döndüğümde, "hayat" bütün vahşetiyle beni bıraktığı yerden yeniden karşıladı. Karikatürden kurtulmamın olanaksız olduğunu gördüm. Başladığım

"Türk Mizah Tarihinin Aydınlanma Dönemi"

TURHAN SELÇUK

"Geçtiğimiz yıllarda Adam Yayınları, büyük emekler ve araştırmalar sonunda hazırlanmış bir dizi kitap yayımladı. Ve Tanzimattan bu yana Türk çizgi mizahı, Turgut Çeviker'in bu kitaplarıyla aydınlandı. Çalışma masamın üzerinde "İris Mizah Kültürü" dizisinden çıkan on kitap var: *Gülmeye ve Deliliğe Dair,* Hippokrates; *Gülmenin Özü,* Charles Baudelaire; *Mizah Yaratma Eylemi,* Arthur Koestler; *Gülmeyi Ciddiye Almak,* John Morreall; *Erken İslam'da Mizah,* Franz Rosenthal ve Çeviker'in bugüne dek, Türk basınında yayımlanmış yazılarından bir seçmeyi içeren, karikatürlerle desteklenmiş *Karikatür Üzerine Yazılar* adında ilginç bir kitap..

Güldiken dergisi yayımcısı Turgut Çeviker, Türk mizah dünyasına çok önemli ve değerli katkılarda bulunuyor. Kendisini kutluyorum."

Mizah Kültürü ve üretiminde olumlu etkiler...

TAN ORAL

"Herhangi bir konuda yapılan çalışmaları, yeterli bulabilmek, hemen her zaman çok zor, hatta olanaksız gibidir. Mizah Kültürü için de aynı şeyleri rahatlıkla söyleyebilirim. Üstelik de bu alanda yapılan çalışmalarda, bir kültür kavramı ile bile karşılaşılmıyordu. Yine de mizahı ve onun çizgili dalı olan karikatürü, kültürel önemde ele alanlar da yok değildi. Cemal Nadir'in ve Orhan Veli'nin, günümüze kadar tazeliğini koruyan aydınlık değerlendirmeleri ve Aziz Nesin'in kapsamlı çalışmaları buna örnek sayılabilir. Daha sonra, Pazar Postası ve Tanin gazeteleri ile *Durum* dergisi ve *Tef Albümü* gibi yayınlarda, Ferruh, Sinan, Tonguç, Yalçın Çetin, Cemal Hoşgör gibi imzaların konuyu irdeleyen yazılarına rastlanır. Karikatürcüler Derneği'nin ilk on yılında bu alanda gerçekleştirdiği çok sayıdaki açık oturumu ve *Karikatürk* adlı aylık dergisini de mizah kültürü bağlamında burada anmak gerek. Sonra S. Balcıoğlu ve Ferit Örgören'in *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü,* Hıfzı Topuz'un *Karikatür ve Toplum* ile *Dünya Karikatürü* ve Turgut Çeviker'in *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* adlı on üç ciltlik çalışması "mizah kültürü" alanındaki başlıca örnekleri oluşturuyor. Bunlara, Mizah Kültürü sözcüklerine bilinçli olarak kapağında yer veren *Güldiken* adlı dergiyi de eklemeliyim.

İris Yayıncılık, "mizah kültürü" alanında on yazardan on ayrı kitap ile aynı anda yayın yaşamına girerek, yukardaki değerlendirme üzerinde ani bir ağırlık oluşturuyor. Bunun mizah kültürü ve üretiminde yaratacağı olumlu etkiler, zaman içinde sanırım daha iyi duyumsanacaktır."

Doğu'dan ve Batı'dan...

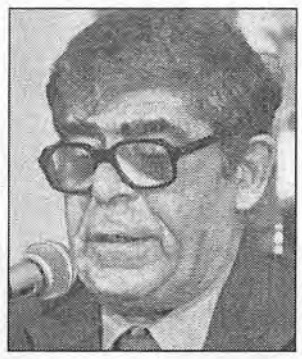

FERİT ÖNGÖREN

"İris Yayınları, "Mizah Kültürü" adı altında, on kitaplık bir projeyi gerçekleştirmiş bulunuyor. Yaklaşık 2000 sayfa tutarındaki bu on kitabın bir proje doğrultusunda hazırlanıp yayımlanması, bu kitapların tek tek çıkarılmasından çok farklı bir yapı taşıyor. Topluca ortaya konulan kültür eserleri, bize bir ölçümleme olanağı sağlayacağı için ayrı bir önem taşır. Sözgelimi, bir iki kitap dışında, Türkiye'de mizah kültürü alanı bomboş durumdadır. Bu boşluğun ne kadarını ve nasıl doldurabiliriz sorusu sorulunca gündeme bir proje gelecektir. Türkiye'deki kitaplıkların büyük boşlukları ancak bu tip projelerle doldurulabilir. Bu büyük boşlukların karşısında tek tek kitapların anlamı, yeri kestirilemediği için okuyucunun ilgisini çekemiyor.
Elbette bir proje bir seçme ve bir dengelemeyi beraberinde getirecektir. Sözgelimi İris Yayınları, bu projelerinde hem Doğu'dan hem Batı'dan; hem sanatçıdan hem bilim adamından; yerli ve yabancılardan yapılan doğru seçmelerle bu dengeyi tutturmuş bulunuyor.
Doğrusu, bu on kitaplık projeyi okuyanlar mizah konusunda sağlam bir temel edinecekler diye düşünüyorum." ■

serüveni terk ettiğimde hem kendime hem de karikatürümüze büyük bir haksızlık yapacağımı sanıyordum. Her uğraş tutku olmazsa doğurgan bir verimlilik kazanamaz. Bu tutku bende vardı.

Askerden döndükten sonra 1983 öncesinde olduğu gibi karikatür üzerine yazı yazmayı yararlı bulmadım. O noktada hem hayatımı daha iyi kazanmak ve hem de alana İris'te yapmaya çalıştıklarımı kazandırmak için karikatür eleştirisinden uzaklaştım.

Yazacaksam, geçmişe ilişkin bir şeyler olacaktı. Bu bağlamda 1983 öncesi, 1975'i izleyen yıllarda titizlendiğim kuramsal çerçeveden uzaklaştım. *Güldiken*'de yayımlanacak çeviri metinlerle alanın ve dolayısıyla benim bilgilenmem, zenginleşmem daha yararlı göründü bana. Bu seçim, ayrıca alana başka insanların girişine de yardımcı olacak bir bilgi birikiminin girmesi anlamına geliyordu. Bir insanın kendini oluşturmaya harcayacağı zaman, birçok insana yararlı olacak bir biçimde kullanması daha doğru geldi bana. Kendimi bir köprü gibi gördüm hep. Birçok şey üstümde. Karikatür eleştirmeni olarak eksikliğini gördüğüm, yaşadığım her sorunu ortadan kaldırma yolunda çabalamak mükemmelci kişiliğimin yansımasıydı.

Üstünde çok düşündüm. Neden böyle davranıyordum? Yoksa karikatürün -kimilerince- sanattan sayılmayışına duyduğum tepkinin bir sonucu muydu bu?

"Alın bakın işte, karikatür de bir sanattır? Baudelaire bile neler yazmış. Karikatürün ne denli önemli bir sanat iklimi olduğunu görün!" mü demek istiyordum.

Karikatür Üzerine Yazılar, bu alanda süren yazma serüvenimin -1980 öncesi ve sonrası olmak üzere- iki döneminden oluşuyor. 1980 öncesinden çok az yazı seçtim. 1970'lerin klişeleri, süren sıcak savaş, bu olgu ve süreçlere bakan karikatürleri ele alırken yazılarıma yansımış.

Gülmenin Özü adlı kitaptan HonoréDaumier'e ait bir karikatür. Son Banyo, 1840.

1980 öncesi yazılarım, 1980 sonrası için iyi bir eskiz çalışması olarak göründü bana. (Aynı şey hikâye çalışmalarım için de geçerliydi. *Hayal*'e 1980 öncesi yayımlanmış hikâyelerimden bir tanesini almıştım.)

1980 sonrası yayımladığım yazılar azalmış, kitaplar ağırlık kazanmıştı. Bu nedenle yayına hazırladığım karikatür albümlerine yazdığım yazıları ve *İbret Albümü-1908*'in metnini de kitabıma aldım. Karikatürcülerle yaptığım söyleşilerle birlikte yayımlanmış yazılar yüzlerle ölçülebiliyordu. Seçimde çok zorlandım.

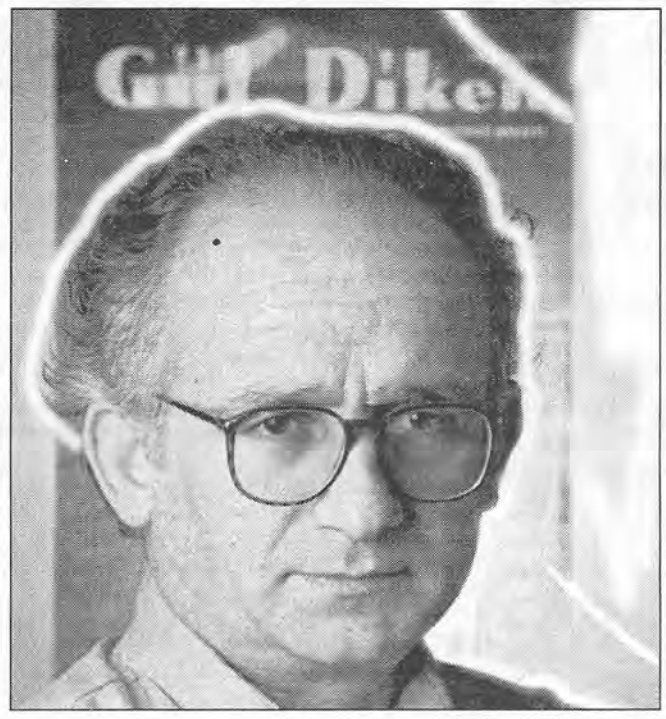

Bu yazıların kitap olması, kişisel bir serüvenin belgelenmesinden başka bir anlama da geliyordu. Karikatür üzerine yazılmış yazı ve incelemelerden oluşacak bir kitap, kitaplıklarımızdaki birçok sanat-kültür-edebiyat incelemesinin yanına konacaktı. Yıllarca bu eksikliği duymuştum. Yeterli olmasa da yazılarımdan oluşacak bir kitap, neden yayıncılık ve kültür tarihimize kitap olarak girmesindi. Aynı şey Turhan Selçuk ve Tan Oral'ın kitapları için de geçerliydi. Bu amaca ulaşıldı.

-19. yüzyıl sonunun o görkemli mizahını yeniden anımsamak, 1940'ların, 1950'lerin toplumsal eleştiriyi bir "muhalefet" çizgisine çeken işlevselliğini irdelemek, anlamlı bir serüven olsa gerek...

- Kitabımı bir başka göze nasıl geldiğini, onun ne tür okumalara yol açacağını düşünecek durumda değilim. Belki işin bu yanı için zamanım hiç olmayacak. Sanırım kitabın işe yaradığını gördükçe bu sorunla yüz yüze geleceğim. Ama şunu söyleyebilirim: Kitapta karikatürler aracılığıyla oluşan coğrafya ilginç. 1870'lerden 1990'lara uzanan olaylar, karikatürler, karikatürcüler ve birçok toplumsal, sanat sorun. Karikatürün nelere kadir olduğunun görülmesi, o primitif çizgi dünyasından bugünün modern çizgi dünyasına uzanan gerilim hattı! Bu ilginç sanırım.

Bu, anlamlı bir serüven kuşkusuz. Ben tarihle karikatür aracılığıyla barıştım. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda yıllarca tarih dersi öğrenciliği yaptım. Öğrenciliğim boyunca tarihten ikmale bile kalmadım, ama tarih dersinde öldürüldüm hep (bilen bilir Ece Ayhan'ın "Devlet ve Tabiat" şiirine gönderme yapıyorum)! Karikatür Tarihi'nde yeniden hayata döndüm. Ve sanırım "Karikatürlerle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye Tarihi" adlı bir ders kitabı, eğitim hayatımızda tarihi sevdirebilecek eşsiz bir ders aracı olacaktır. (Almanlar, kendi tarihleri üzerine böyle bir kitap yayımlamış. Kitaplığımda bir örneği duruyor.)

- Karikatür eleştirisi ülkemizde ne durumda? Bu alanda bir eleştiri tarihinden söz edilebilir mi?

- 1930'lardan başlayarak Türkiye'de karikatür eleştirisiyle uğraşan kişiler görüyoruz. 1978-1983 yıllarında Ankara'da yaşamımı sürdürürken Milli Kütüphane'de özellikle 1928'den 1960'lara uzanan dergi yayıncılığını yakından inceleme olanağı buldum. Cumhuriyet döneminde mizah, komedi, karikatür, tülûat, Karagöz, canlandırma sineması, vb. üzerine yazılmış yazıları ve yapılmış söyleşileri taradım ve fotokopilerini aldım. Diyebilirim ki, en önemli bütün dergileri taradım ve fotokopilerini aldım. Bu uğraş, karikatür eleştirisi yazabilmemin araçlarından biri olarak da görünüyordu bana. Alanı avucumun içi gibi bilmem gerekiyordu. Tarama serüveni, karikatür eleştirileriyle de buluşturdu beni. Zahir Sıtkı Güvemli ve *Resai Eriş*'in sık sık olmasa -özellikle 1940'larda- söz sahibi olduklarını gördüm. Zahir Sıtkı Güvemli, *Yeni Adam* dergisinde -portre karikatürü üzerine -iki çeviri metni de yayımlamıştır. 1950'lerden başlayarak az yazsa da Ferit Öngören karşımıza çıkıyor. 1960'larda da sürdürüyor, 1972'de yayımladığı *Yeni a* dergisinde en yoğun eleştiri dönemini yaşıyor, Öngören. *Yeni a*'yı kapattıktan sonra dergilerde görünmedi. Mizah ve karikatür tarihi üzerine çalıştı ve hâlâ beklenen o eseri yayımlamadı. 1950'lerde Turhan Selçuk, Ferruh Doğan, Yalçın Çetin, Tonguç Yaşar ve Sinan Bıçakçıoğlu'nun gerek modern karikatürün anlaşılması ve gerekse polemik düzeyinde eleştirel yazılar yayımladılar. 1960'lardan başlayarak bu alanda karikatürcü Tan Oral epeyce yazı yayımladı. Turhan Selçuk'un *Grafik Mizah,* Tan Oral'ın *Yaza Çize* adlı kitapları bu serüvenleri yansıtıyor.

1977'den başlayarak ben yazı yayımlamaya başladım. 1980'in hemen öncesinde şimdilerde roman üzerine çalışan Semih Gümüş, "Acar" soyadıyla yazdığı dönemde karikatür üzerine ciddi birkaç deneme yayımladı. Bir süredir, beni kırmayıp önemli karikatürcülerimiz üzerine bir dizi yazı kaleme almaya başladı. Ali Ulvi Ersoy, Ferruh Doğan yazılarını *Güldiken*'de yayımladım. Şimdi Tonguç var sırada. Görevlerim arasında karikatür eleştirisine komşulardan katkı almak da var. Semih, bu işe katkılarda bulunabilecek önemli bir isim.

Dikkatten kaçmasın isterim; *Güldiken*'in "Turhan Selçuk Özel Sayısı"nda birçok önemli ve seçkin sanat-edebiyat adamı Turhan üzerine yazılar yayımladı. Bu tür çalışmaların oluşturulacak "karikatür eleştirisi"ne çok ciddi katkılar olduğunu düşünüyorum.

Güldiken'de yer alan Türkçe'ye çevrilmiş eleştiri, deneme metinleri ve "Mizah Kültürü Dizisi"nde çıkan kitaplar, Türkiye'de karikatür eleştirisini oluşturacak ana kaynaklar arasına şimdiden girmiş bulunuyor. Böyle bir birikim eşiğinde, bu konuda yazı yazabilmek için şu an 20'li yaşlarımda olmayı çok isterdim. Bu varlığın önemini, ancak o varlığın yokluğunu yaşamış kişiler anlayabilir! ■

Mizahı yaratan insan, insanı yaratan mizah

MEHMET ALİ KILIÇBAY

Üzerlerinde hiç düşünülmeden oldukları gibi kabul edilen bazı apaçık gerçeklerin altında derin bir âlem yer alır. Bütün canlıların içinde bir tek insanın gülme becerisine sahip olması pek kimsenin dikkatini çekmez. Ama bu özelliği, insanı insan yapan unsurların başında gelir.
Doğa, kendinde komik veya ciddi değildir. Onda bir mizah görmek, insanın paralel bir doğa yaratmaya girişmesinin, yani yaratıcılığa soyunmasının sonucudur. Böylesine bir oluşum ise, doğanın düzenine rakip insani bir düzenin kurgulanması anlamına gelir. Ve insan, kendi düzeni ile verili düzen arasındaki uyumsuzluklardan mizah çıkartır. Hem kendine, hem de bütün düzenlere güler.
Ama mizah yaratma eylemi zındıkça bir iştir ve bütün dinler gülmeyi yasaklar. Mizah bununla da dalga geçer. Ancak mizah yalnızca çelişkiler üzerine kurulu, ince ve bazen de kaba bir alaydan ibaretmiş gibi düşünülmemesi gereken, kapsamlı ve derin bir olgudur. Tıpkı bir buz dağınınki gibi, ana gövdesi suların altında veya başka bir deyişle, bilincin derinliklerindedir. Mizah, temel ontolojik sorunumuz olan ölüm karşısındaki radikal yılgınlığımızın telafi alanıdır. Ölümlü olduğunu bilen tek canlı olan insan, bu kaçınılmaz gerçeğin karşısındaki çaresizliğine kahramanca direnmeyi seçtiğinde, mizahın koridorlarında ilerlemeye başlar. Kaderine egemen olamayacağını bilmektedir, ama hiçliğin tecili olan, yaşam süresini, bütün bu saçmalıklarla dalga geçmeye dönüştürerek, kendini insan olarak inşa etmektedir.
Mizah, insanın kendini insan olarak yaratma sürecinin ana damarlarından birini meydana getirmektedir. ■

ŞİİR ATLASI

Hazırlayan: Cevat Çapan

Elizabeth Borchers/Şiirler/Çeviren: Hilmi Tezgör

"Bırak ağlamayı. Kimseye dokunmaz bu, birisi dışında"

Elizabeth Borchers 1926 yılında Hamburg'da doğdu.1986'da yayımladığı Wer Lebt adlı şiir kitabıyla Hölderlin Ödülü'nü kazandı. Karl Krolow ile birlikte "sessizliğin şairi" olarak anılan Borchers'in aşağıdaki şiirlerinin çoğu 1992'de yayımlanan Von der Grammatik des Heutigen Tages (Bugünün Gramerinden) adlı kitaptan.

'ETONNE MOI, DEDİ COCTEAU

Ve Picasso
yeni bir yüz çizdi
yeni bir gözle
yeni bir alında
ve unuttu, dünyada
başka neler olduğunu.

Ve Chagall
üç tabak çizdi
çileklerle dolu
ve dünyanın karnı doymadı.

BAŞSAĞLIĞI

Masa azla sert.
Kalem fazla sivri.
Dünya fazla düz.

Dağlar huzursuz
bulutlardaki buzullarıyla.

Bahçıvana gidiyorum
güllerin yakınına
fundalığın yanında
geçersiz kalan gün üzerine konuşmaya.
O, dün ne kadar yeniydi oysa. .

BRECHT'İN ANISINA

Bakıyorum resme ve görüyorum:
Yeryüzü bir sütunu taşıyor
ve sütun da gökyüzünü.

Öyleyse altüst olmayacak yeryüzü
ve çökmeyecek gökyüzü.
Bu yarın olabilir bile.

SORU VE CEVAP

Baban balık sattı mı-
Benim babam satmadı.
Varoşlarda mı doğdun-
Ben doğmadım.
Devrim yaptın mı,
mitoslar yarattın mı,
mavinin ve yeşilin
ve kırmızının efsanelerini,
peygamberlerin, hayvanların ve ölümün-
Kilise pencerelerinin
dilini öğrettin mi-
Ben öğretmedim
Ben değildim
Yoktum orada
Öyleyse ne zorluyor bütün kapıları
Nereden damlıyor gözyaşları
Neden şimşek
bu denli yakın.
Solmuş duruyor demet günlerdir
Soyulmamış kabukları kuşkonmazın
Bir sepet dolusu çamaşır
M&D'nin okunmamış elyazması
Gazeteler
Mektuplar
İpeksi toz
Pencerenin önündeki ağaçta başkaldırı.

Yemek zamanı. Dışarı çıkma zamanı. Uyku zamanı.

Ben, okurum, şiirler okuyarak
Güneş başının üstüne yaslandı
Ne büyük şeref
Beni aydınlatmak.

YAZIK. ÇOK YAZIK

nasıl da düşüyor yağmur ve batıyor
ışık da
düşüyor ve batıyor.

Çok yazık.

Ve caddenin bir dönemeciyle
kayboluyorsun sen
düşüp batıyorsun
dün duyulup
kavranamamış bir söz gibi.

KANIT

Üçte kalkmış
Odaları ışıklandırmış
Kahvaltı etmiş
Ve kanıtlamışım dünyaya

Biraz da olsa hâlâ
Kendimin efendisi olduğumu.

PEMBE KÜÇÜK BİR BULUT ÜSTÜMÜZDEN GEÇERKEN

Birkaç gökyüzü
Türlü türlü ışık
Nazik devriyeler
Bazen de
büyük kanunlardan biri
Düş gören bir insan
Ve büyükbabanın altınsarısı arılarından biri

RİCA

Koruma bizi
rüzgârdan ve havadan
vahşi hayvan sürülerinden
yakın kutupların buzulundan
arta kalanın bıraktığı acıdan.

Hemcinsimi kendim gibi seviyorum.
O bana gökyüzü kadar yakın.
Toprak, şapka ve ayakkabı kadar.
Baş ve eller nasıl yakınsa öyle.
Taş ve dere gibi.

O kadar yakınım ki geriliyor demir.
Ve çarpıyor, dolu yağışı gibi.
Acıyor, acısı
müzik gibi fazla yükselip
fazla alçalıyor.

ESKİ PORTRE

Nasıl maviydi gökyüzü
nasıl yarımdık
böylesine tam
dostum
düşmanım.

Nasul yuvarlaktı dünya
nasıl gizlenmiştik biz
böylesine göze çarpan. Nasıl
gündüzdü geceler ve
değişken ay
evdeymiş gibi rahattı kulübelerde.

SONBAHAR

Yaprak üstüne yaprak düşüyor
ve her yaprak
düşüp ölüyor

Parka doğru hareketleniyorum.
Park, bana doğru gelmiyor artık.
O sona eriyor.
Bir roman gibi.

ALIŞTIRMA

Keder, metnim benim,
çalıştım seni.
Tekrar tekrar
anıyorum seni törenlerle,
bize ölçülerle
verilmiş olan
çağlar boyunca.

Keder, metnim benim,
her gün alışıyorum sana.
Uykumda dahi
biliyorum seni.
Gör bak,
nasıl da neşeliyim.

KANDIRMA SANATI

Taş ve sopa yeşilleniyor
Sodom açacak
Gomorra parlayacak.

YENİ GÜN

Uykudan kalkmış
rüyaya doymuş halde
buradayız
ve davet ediyoruz günü.

Komşunun evinin önündeki
ağaçtan
daha güzeli gelemez başımıza.
Daha yetenekli olamaz duyular
lâyık olduklarımızı
algılamaktan.

KÜÇÜK JAPON RESMİ

Bir gökyüzü kenarı
Bir gül ağacı
İpekten bir çoban
Bir yol, gitgide uzaklaşan
Hiç yorulmayan bir çayır
altımızda
ve üstümüzde.
Bırak ağlamayı.
Kimseye dokunmaz bu, birisi dışında
Konuşur ve konuşmaz o da.

Gürültü
tüm bitişlerde ve dönemeçlerde
kemanlarda, makinelerde
gökten düşen sineklerde
ve, ses duvarını yıkan
şiir.

Adım adım duyuyorum seni
çekip gittiğinden beri.
Kelime kelime görüyorum seni
sustuğundan beri.

Gün ve gece ışığı
tarıyor yolları etraflıca.
Bulamıyor seni
ve aydınlatmak istemiyor bizi.

Kuruyor ekmek.
Yemiyor kimse.
Su süzülüp gidiyor
bulut olarak.

Dam parça parça
ve kapı düşüyor.
Yıl ikiye katlanıyor.
Üç katı olmalı oysa.

Cumhuriyet kitap kulübü

TAKSİM Sergi Salonu

OCAK AYI ETKİNLİKLERİ

SÖYLEŞİLİ İMZA GÜNLERİ

16 Ocak Cuma Saat:17.00-19.00

TOKTAMIŞ ATEŞ

17 Ocak Cumartesi Saat:15.00-17.00

OKTAY EKİNCİ

23 Ocak Cuma Saat:17.00-19.00

NEZİH H. NEYZİ
TUNA BALTACIOĞLU

YAĞLIBOYA RESİM SERGİSİ

8-20 Ocak (Pazartesi hariç her gün 10.00-19.00)

Bahadır Boysal
Veysel Kurucu
M. Orkun Müftüoğlu

GRAVÜR VE ÖZGÜN BASKI RESİM SERGİSİ

7-31 Ocak (Pazartesi hariç her gün 10.00-19.00)

(Bilim Sanat Galerisi Katkılarıyla)

Mustafa Pilevneli, Burhan Doğançay, Hayati Misman, Devrim Erbil, Ergin İnan, Mustafa Aslıer, Umur Türker, Süleyman Saim Tekcan, Güngör Taner, İbrahim Çiftçioğlu

DİNLETİ

25 Ocak (Pazar) Saat:17.00

FERDA ERENEN
ÜÇ DENİZ TOPLULUĞU

SAYGI TOPLANTILARI

30 Ocak Cuma Saat:18.00

SABAHATTİN EYUBOĞLU'nu
25. Ölüm Yıldönümünde
Saygıyla Anıyoruz.

PEN Yazarlar Derneği ve Yazarlar Sendikası katkılarıyla...

Adres: İstiklal Cad. (Aksanat Karşısı) Taksim Tel:252 38 81/82

RUH ve MADDE YAYINLARI

"Yeni Çağ Bilgiyle Açılacaktır"

HOLOGRAFİK EVREN

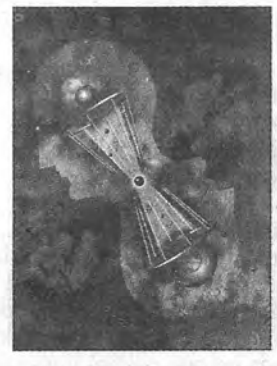

Michael TALBOT

(RM)

Dinlerde, Bilimde ve Metafizikte
ZAMAN ENERJİSİ

Murry Hope

(RM)

(RM)

Ruh ve Madde Yayınları

Hasnun Galip Sok. Pembe Çıkmazı No:4/6 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0.212) 243 18 14 - 249 34 45 • Fax: (0.212) 252 07 18

ÇOCUKLAR İÇİN KİTAPLAR

Hazırlayanlar: Aytül Akal❖ Aysel Gürmen❖ Ayla Çınaroğlu❖ **Çizimler:** Mustafa Delioğlu

Afacanlar Çetesi,
İpek Ongun,
Altın Kitaplar
Okuma yaşı: 10-14
Macera kitapları tutulunca art arda macera kitapları yayımlanmaya başlandı. Ancak bu kez çok özenli bir dille ve sağlam bir mantığa oturtularak yazılmış yerli bir macera buluyoruz karşımızda. Üstelik de 18 yıl önce yazılıp ilk baskısı 15 yıl önce yapılmış bir kitap! Ortaokula devam eden afacanların hem aile ve arkadaş ilişkilerinin, hem sınıf problemlerinin içinde buluveriyoruz kendimizi. Bir yandan da roman kahramanlarıyla birlikte sürükleyici bir maceraya katılıyoruz.

Haydut Haytazot, Otfried Preussler
Türkçesi: Esat Nermi
Varlık/Çocuk

Okuma yaşı: 8-11
Karabiber kusan silahıyla korkunç bir haydut ve kilolarca patates yeme meraklısı dehşet bir sihirbaz! İki ayrılmaz arkadaş olan Şaşkın ile Taşkın'ın bu iki kötü adama yaptıklarını okurken, insan gülmekten kendisini alamıyor. Mizah unsurunun ustaca kullanıldığı, yaratıcı esprilerle dolu öykülere, masallardan pek tanıdık gelen peri, şato, büyücü gibi öğeler de serpiştirilmiş. İsim şaşırtmacaları ve laf cambazlıklarının Türkçe'ye uyarlanışı son derece başarılı.

Masal Gezegeni, Zerrin Polat
T.İş Bankası Kültür Yayınları
Okuma yaşı: 8-10
Alaaddin, sihirli la bayı aramayı bırakır da zor günler içinde sakladığı üç-beş kuruşu, Küçük Prens'in gezegenine gitmek üzere elden düşme uzay aracı almak için kullanırsa, bu masal nasıl bir masal olur. Hele hele uzay aracına iş bulamayan Bremen Mızıkacıları'ndan, Behrengi'nin Küçük Karabalık'ına, Pamuk Prenses'in evlenip terkettiği Yedi Cüceler'den Keloğlan'a, Çizmeli Kedi'den, Alis Harikalar Diyarı'nın Alis'ine kadar tüm masal kahramanları doluşursa? Masal Gezegeni'ne yerleşen bu kalabalık grup, şimdi gökyüzünden hayal yıldızları yağdırmak üzere masal isteyen çocukları bekliyor.

Bilimsel Deneyler, Jane Bingham
Türkçesi: Feryal Hayatçı, Tübitak
Okuma yaşı: 8-13

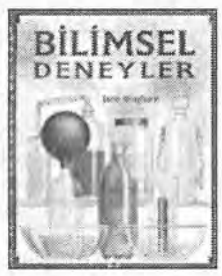

Tübitak'ın çocuklar için hazırladığı harika bir kitap! Çocukları, tam da bilimsel deneyleri kendi başlarına deneme hevesinde oldukları çağlarda yakalıyor. Anlaşılabilir bir dilde anlatılan deneylerin uygulaması için, kolay bulunabilen malzemeler seçilmiş. Sorular sormayı ve nedenlerini deneyerek anlamayı öğretiyor. Evimizdeki küçük bilim adamları için bulunmaz bir fırsat!

Harika İkizler, Ayla Kutlu
Bilgi Yayınevi

Okuma yaşı: 8-11
Çiçek ile İpek, anneleri, yurtdışında bulunan babalarının yanına uzunca sürecek bir seyahate çıkınca ağabeyleri ile birlikte evde yalnız kalırlar. Evde üç çocuk, bir de meraklı komşu... Neler mi oluyor? İşte bunu öğrenmek için, Harika İkizler dizisinin, İkizlerin Sırrı ve Artık Çok Oldunuz adlı ilk iki kitabını okumanız gerek. Merak edenler için de ikizlerin sırrının, "olağanüstü güçlere sahip olmaları" diye küçük bir ipucu verebiliriz.. Harika İkizler, TRT'de 10 dizilik bir çocuk oyunu olarak yayımlanmıştı.

Kedi de Kedi, Tony Ross
Türkçesi: Güven Turan
Yapı ve Kredi Yayınları
Okuma yaşı: 3-6
Çocukların akıllarına koyduklarını gerçekleştirebilmek için ne kadar yaratıcı olabileceklerini vurgulayan hoş bir öykü. Çocukların, istediklerine kavuştuklarında ise onu çoktan unutmuş olabileceklerini hatırlatıyor yetişkinlere. Hem inatçı küçüklerin hem de evdeki küçük maymun iştahlıya daha anlayışlı bakabilmeleri için yetişkinlerin okumaları gereken bir kitap.

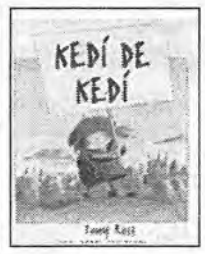

Dedem Çocuk Oldu, Hidayet Karakuş
Bilgi Yayınevi

Okuma yaşı: 8-10
Köyünü özleyen dedenin, torunlarını bile şaşırtan yaramazlıklarına gülmemek elde değil. Önlük giyip okula gitmeye mi kalkışmaz, bastonunu at gibi kullanıp salonda dört mü dönmez? Dedeler çocuklaşırsa neler olur neler! Çocuklara yer yer gizli mesajların da gönderildiği, hoş bir öykü.

Elveda Kumru,
Mustafa Tuncel
Bu Yayınları
Okuma yaşı: 9-11
Balkona davetsiz konuk olarak yerleşen bir kumru, ailenin vazgeçemediği bir ev hayvanı olursa ve bir gün aile ekonomik darlık yüzünden evden çıkmak zorunda kalırsa neler olur? Kuşu balkonda terketmek, çocukları derinden etkiler. Yazar kumruların yaşamı ve alışkanlıkları konusunda, gözlemlerinden yararlanarak yazdığı romanında, özgür bir kuşu beslemenin güçlükleri yanında, insana vereceği mutluluğu da konu alıyor.

Reyhan, Nur İçözü,
Uçanbalık Yayınları

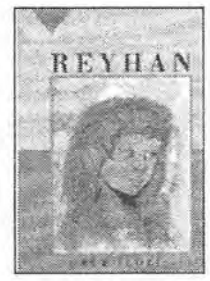

Okuma yaşı: 12-15
Reyhan, okuma aşkıyla yanıp tutuşan bir genç kızın romanı... Reyhan, yalnızca kendi yaşamını düzenleyip şekillendirmekle kalmıyor, arkadaşlarına da yol gösteriyor. Kişilikli, ne istediğini bilen bir kız Reyhan. Çok şükür ki, Reyhanlar var aramızda. Onun gibilere yardım elini, yine ara ızdaki Reyhanlar uzatıyor elbet.❖

İpek Ongun ile Tele-Röportaj!

-Alo? İpek Ongun?
- Evet, benim!
- Afacanlar Çetesi adlı kitabınızdaki tipleri sormak istiyordum. İçlerinden bazıları gerçek hayattan alınmış olabilir mi?
- Evet, hepsi gerçek! Onlar büyük kızımın arkadaşlarıydılar. Kızım şimdi 31 yaşında!
- Nasıl olur, Afacanlar Çetesi yeni yazılmadı mı?
- Hayır! Yaklaşık 18 yıl önce yazmıştım. İlk kez 15 yıl önce yayımlanmıştı.
- Kaç kitabınız var?
- 9 kitap.
- Neden hep 10 yaş ve üstü, ilk gençlik kitapları?
- Çocukluğun ve ilk gençliğin, hayatın en önemli dönemi olduğunu düşünüyorum. Sağlıklı yetişkinliğe, sağlıklı ilk gençlikten, sağlıklı ilk gençliğe de sağlıklı bir çocukluktan geçilebilir. Erişkin insanlardaki eksikliklerin, çocukluk yada ilk gençlik dönemlerindeki özgüven ve deneyim eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Bu yüzden erişkinliğe giden yolun altyapısını güçlendir eye çalışıyorum.
- Asıl mesleğiniz ne?
- Başka mesleğim yok, yazarım.
- Kitaplarınızı okuyup beğenen hayranlarınız için adresinizi verebilir misiniz?
- Ben aslında Mersin'de oturuyorum. Eğer mektuplar Altın Kitaplar, Celal Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı Cağaloğlu, İstanbul adresine gönderilirse hepsi bana ulaşır.
- En son okuduğunuz kitap?
- Gönül Kuşu, Michal Snunit.
- Teşekkürler! ❖

ZİNCİR BULMACA

Bir harf yazılır her kutuya, her sözcük bir sonraki uzun kutuların sonunda biter. Her sözcük bir öncekine bağlıdır ve bir sonrakine. İşte ZİNCİR BULMACA oluşur böylece. ❖

15 gün önceki bulmacanın çözümü:
HERKESEVİMAKARNAZIMASALETKİ
(Herkes. Sevim Ak, Makarna, Nazım, Masal, Etki)

411. Sayıdan kazananlar:
Utku Gürhan, Cem Bozoğlu, Nevin Polat, İpek Yalçın, Demet Aksoy, Cansu Çiftçi, Özden Sarı

Armağan Kitaplar:

Çözdükleri bulmacayı aşağıdaki adresimize gönderen veya fakslayan 14 yaşından küçük okurlar, bu sayfada tanıtımı yapılan kitaplardan kazanacaklar. Zarfın üstüne kendi adınızı, yaşınızı ve adresinizi yazmayı da unutmayın. Bulmacanın çözümü onbeş gün sonra.
Adresimiz: Cumhuriyet Kitap Çocuk Bölümü, Türkocağı Cad. 39-41 Cağaloğlu -İstanbul
Faksımız: 0 212 513 85 95

Vitrindekiler

Seke Seke/ *Can Yücel/ Papirüs Yayınları/ 216 s.*

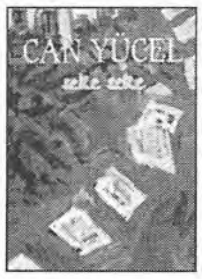

Can Yücel'in "Bütün Eserleri" dizisinde yeralan "Şiirleri"nin 13. kitabı "Seke Seke". Yücel'in bu yeni kitabı, son dönem yazdığı 189 yeni şiirden oluşuyor. Yaşadığımız günlere, olaylara anlara dönük ironik bakışın humour ve toplumsal yerginin başarılı ürünleri olan bu şiirler Yücel'in poetikasının taçlandığı yeri de göstermektedir bize. Yücel'in topluma dönük yüzü, yaşanılan altüst oluşa bakışının eleştirel ürünlerini getirmektedir. Yücel; şiirinde bakan, gören, soran, sorgulatan; söyleyen, söyleten bir izde yürümeye devam ediyor. Onun şiir gemisi yol alıyor "Seke Seke" ile...

Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları/ *Derleyenler: Ferhad İbrahim-Heidi Wedel/ Çeviren: Erol Özbek/ İletişim Yayınları/ 215 s.*

Ortadoğu, hele Batılı bakış açısından, "sivil toplum" kavramına zıt çağrışımlarla algılanıyor: Vesayetçi devlet yapıları, toplumu "devlet ve millet"le özdeşleştirip özerk sivil inisiyatifleri boğan resmî-millî ideolojiler... Heidi Wedel ve Ferhad İbrahim'in Batılı ve Ortadoğulu araştırmacıların yazılarından derledikleri bu kitapta, Ortadoğu'da sivil toplum potansiyeline başka bir açıdan bakılıyor. Mısır: Kitle-meslek örgütlerindeki mücadelede kendini gösteren İslamcı ve laik sivil toplum anlayışları. Irak: Her şeyi denetleyen ve baskı altında tutan Baas devletinin sultası altında kıpırdamaya çalışan sivil muhalefet. Türkiye: "Devletin ülkesi ve milleti" anlayışıyla sivil toplumu boğan devlet geleneği. Bir karşı-kültürün adacıklarını yaratmaya çalışmakla yeni bir elit oluşturma arasında salınan sivil toplum muhalefeti. İran: Resmî ideolojinin ve kurumların çerçevesi içinde 'çaktırmadan' oluşturduğu karşı-kültür alanında etkinliğini geliştirmeye çalışan sivil muhalefet. Filistin: "Devletsiz bir sivil toplum olur mu, olursa ne olur?" Elinizdeki kitap, Türkiye'de ilgisizliğin ve bilmezden gelme alışkanlığının epey güçlü olduğu "bölgemiz" Ortadoğu"ya, devletler ve "yüksek politikalar" zirvesinden değil, toplum seviyesinden bir bakış sunduğu için ilginç ve önemli.

Solaris/ *Stanislaw Lem/ Çeviren: Mehmet Aközer/ İletişim Yayınları/ 36 s.*

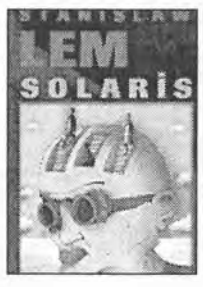

Solaris gezegenine yapılan uzay yolculuğu ve bu gezegenin okyanusu üzerinde geçen zaman, aslında bir insan beyninin derinliklerine ulaşan analizin yansımasıdır. Okyanus, kendi üzerinde çalışan görevlilerin belleklerinde geriye itilmiş kişilikleri cisimleştirerek karşılarına getirir. Kris'in kendisini terk etmesi yüzünden yıllar önce bir iğneyle yaşamına son veren Rheya, uzmanın bilinçdışındaki en büyük patojendir. Solaris'te çalıştığı süre içinde, beklenmedik bir biçimde geri dönen Rheya ile yaşamaya alışması gerekmektedir. Canavarlaşan sevgilisinden onu uzaya fırlatarak kurtulmaya çalışması da umutsuz bir çabadır, çünkü okyanus patojeni sonsuza dek yeniden üretebilir. Solaris'in dokusunu, yirminci yüzyılın çatısını tutan felsefî argümanların bir kısmı oluşturuyor. Analitik gelenek içerisinde yer alan epistemolojik şüphecilik söyleminin verdiği ünlü "tüpteki beyin" örneği, romanın genel çerçevesiyle çakışıyor. Freud'dan Jung'a uzanan çerçevedeki birçok psikanalitik kuram da metinde karşılığını buluyor. Solaris, hem Stanislaw Lem'in romanları arasında hem de bu yüzyılın roman geleneği içinde özel bir yere sahip. Lem'in bu romanından yola çıkarak Tarkovski'nin ürettiği Aynı adlı film de, son kırk yıl içinde bu tarzda yapılan en iyi filmler arasında sayılabilir.

Kızıltoprak Günlerim/ *Sinan Korle/ İletişim Yayınları/ 104 s. + 12 s. Albüm*

Uzun yıllar Birleşmiş Milletler'de protokol şefliğinde bulunmuş, ardından Türkiye'nin BM Daimi Temsilciliği'nde danışmanlık yapmış olan Sinan Korle Kızıltoprak Günlerim'de çocukluk anılarına dönüyor. Korle birkaç yıl önce Birleşmiş Milletler'de çalışırken başından geçenleri; Lumumba'dan Arafat'a, Kennedy'den De Gaulle'a, Dag Hammerskjöld'den U-Thant'a, Kurt Waldheim'a uzanan ünlüler arasında yaşadıklarını Camlı Sarayda 40 Yıl adı altında toplamıştı. Artık aramızda olmayan Sinan Korle, bu kez bir zamanların Kızıltoprak'ını, buradaki köşkte geçirdiği günleri, insanları, bahçeleri, büyükannesini, babaannesini, çocukluk eğlencelerini, bayramları, eski Kadıköy'ü, İstanbul'un işgalini vb. anlatıyor. Gazeteciliğe eniştesi Ahmet Emin Yalman'ın Vatan gazetesinde başlayan, BM'deki görevinin yanı sıra tiyatroyla uğraşan, resim yapan; siyasî hayatımızın önemli isimlerinden biri olan eski Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in tanımıyla, "bu geçici dünyada misafir olduğumuzu gayet iyi bilen, bundan hüzün duymak yerine her dakikanın tadını çıkarmaya gayret eden" yılların gazetecisi Sara Korle'nin eşi Sinan Korle'nin anılarını zevkle okuyacak, daha önce Nezih Neyzi'nin anılarında okuduğumuz kaybolan Kızıltoprak'a bir kez daha hayıflanacaksınız.

Türkiye'de Aydınlanma Hareketi-Dünü, Bugünü, Sorunları-25-26 Nisan 1997 Strasbourg Sempozyumu/ *Server Tanilli'ye Saygı/ Adam Yayınları/ 238 s.*

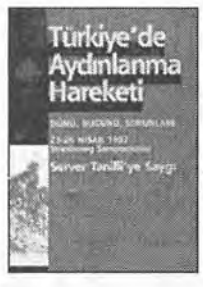

Türkiye'nin, 20. yüzyılı da içine alacak biçimde, son 200 yıllık tarihini belirleyen gelişmelere pek yukardan baktığımızda nedir gördüğümüz? Kimi uygar ülkelerde, bu arada Fransa'da olduğu gibi bizde de, yaşam doğaya, tarihe, topluma ve insana ilerici ve -günün koşullarına göre- devrimci bir bakışla yoğrulur gitgide. Akla, bilime ve ilerlemeye inanmak; despotluğa, bilgisizliğe ve bağnazlığa karşı çıkmak; çürüyüp dökülenin yerine, çağın dayattığı özgürlükçü yeni fikir ve kurumları geçirmek, böylesi bir bakışın eseridir. Gitgide mevzi kazanan bir "demokratikleşme ve laikleşme, 1923 Devrimi'yle de asıl ivmesini kazanır. Bu gelişmeye, topluca "Aydınlanma"diyoruz. Çağdaş tarihimiz, bir Aydınlanmanın tarihidir. En önemli sorunlarımızı, özellikle tarih bilinci, demokrasi ve kültür sorunlarımızı, bu olguyu gözardı ederek çözemeyiz. Bir senteze varış ise, onun ışığında gerçekleşecek; yani ister istemez akılcı, demokratik ve laik olacak, diyalektik bir yöntemle eğilecektir sorunlara. bu kitap, Türkiye'de Aydınlanma hareketinin dünü, bugünü ve sorunlarını ele alıyor ve 25-26 Nisan 1997'de Strasbourg'ta düzenlenmiş bir sempozyumun tebliğlerinden oluşuyor. Tam da zamanında yapılmış bir toplantının önemli ürünleri.

Modern Yunanistan Tarihi/ *Richard Clogg/ Çeviren: Dilek Şendil/ İletişim Yayınları/ 312 s.*

Yunanistan, 1830'da bağımsızlığını kazanan ve 1981 yılında da Avrupa Topluluğu üyeliğine alınan ilk Doğu Avrupa ülkesidir. Batı Avrupa'yı derinden etkileyen Rönesans, Aydınlanma, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi Yunanistan'ın uzağından geçmiş, ülkenin tarihine Ortodoks Hristiyanlık ve Osmanlı yönetimi büyük ölçüde damgasını vurmuştur. Bu dinamiklerle Yunanistan, tarihsel gelişimi ve toplum yapısı bakımından Batı Avrupalı ortaklarından belirgin biçimde ayrılmaktadır. Daha da ötesi, bağımsız bir devlet olarak 150 yıllık geçmişinde, yurtdışındaki Yunan insanı, Yunanistan içinde yaşayanlardan daha çoktur. ABD, Kanada, Avustralya ve başka ülkelerde Yunan kökenli topluluklar görülmektedir. Bu etmenler, hem Balkan, hem Akdenizli, hem Avrupalı olan, Osmanlı'dan izler taşıyan ve bunları bugününe de kısmen yansıtan bir ülkenin tarihini daha da ilginç kılmaktadır. Richard Clogg, Yunanistan'ın tarihi konusunda uluslararası düzeyde kabul gören bir bilim adamı. 18. yüzyıl sonlarında ilk ulusal kıpırdanmaların görüldüğü günlerden günümüze uzanan modern Yunanistan tarihine bir giriş iddiasındaki, resimlerle zenginleştirilmiş bu kitapta Profesör Clogg, gerek meraklısına gerek bilimsel araştırma yapan uzmanlara, gerekse "komşu"sunu tanımak isteyenlere özlü ve derinlikli bir perspektif sunuyor.

O Yıllar Dile Gelse-Köylerden Köy Enstitülerine/ *Mehmet Cimi/ Güldiken Yayınları/ 242 s.*

Mehmet Cimi, Ülkeyi Kucaklayan Adam/ Tonguç Baba adlı yapıtıyla tanındı. Araştırmacı bir yazar. Şimdi de Köy Enstitüleri'ni kuran Hasan-Âli'nin, büyük eğitimci Tonguç Baba'nın yüzüncü doğum yıldönümlerinde yeni bir yapıtla karşımızda Cimi. Tutmuş araştıra soruştura, 21 Köy Enstitüsüne girenlerin her enstitüden iki kişinin yanıtlarıyla "giriş" öykülerini dile getiriyor. Yapıt ilginç bir destan başlangıcı gibi. Okuyanları sarsıcı, çarpıcı anlatılardan oluşuyor. Yapıtın başına Başaran'ın Köy Enstitüleri Destanı'ndan "17 Nisanla Yola Düşenler" bölümü alınmış, "Kurtuluş Savaşı Kahramanları Gibi" başlıklı bir de önsöz yazmış kitaba Başaran. Mehmet Cimi'nin yapıtı sunuşu şöyle: "Tonguç Baba; Bizleri yolu izi belli olmayan köylerde bulan, güzel bir eğitim kirizmasından geçirip halkımıza armağan eden sensin. Uğraşın, amacına ulaşmıştır. Seni hep yanıbaşımızda buluyor, sevgi ve saygıyla anıyoruz. 100. yılın kutlu olsun."

Bilitis'in Şarkıları/ *Pierre Louÿs/ Çeviren: İzzet Yasar/ Yapı Kredi Yayınları/ 175 s.*

Pierre Louÿs, (1870 Hollanda, 1925 Paris) Fransız romancı ve şair. Eski İskenderiye'deki saray gözdelerinin yaşamını belirleyen Aphrodite (1896) ve İspanya'da geçen Kadın ve Kukla (La femme et le pantin) adlı romanlarıyla ün kazandı. Pierre Louÿs, Yunanlı şair Sappho'yu andıran bir tarzda lezbiyen aşk temasını işleyen düzyazı şiirlerden oluşan Bilitis'in Şarkıları'nı ilk kez yayımladığı zaman bunların Yunanca'dan çeviri olduğunu ileri sürerek edebiyat uzmanlarını bile yanıltmıştı. Bilitis; M.Ö. altıncı yüzyılın başında, Pamphylia'nın doğusunda Melas kıyılarında bir dağ köyünde doğdu. Grek bir baba ve Fenikeli bir annenin kızı. Babasını muhtemelen tanımadı. Ona daha sonraLesbos'da Mytilene'de rastlıyoruz. O zamanlar Sappho hâlâ çok güzeldi. Bilitis onu tanıdı; bize ondan Lesbos'daki adıyla Psappha diye söz eder. Bu küçük Pamphylialı kıza uyumlu cümlelerle şar-

kılar söylemeyi, sevdiklerinin anılarını kendisinden sonra da sürdürmeyi öğretenin bu hayranlık verici kadın olduğuna şüphe yok. "Hep sevdalarımın şarkılarını söyledim" diyen Bilitis'in Şarkılarını Pierre Louÿs neleri takip ederek kaleme aldı, nerelerden yola çıkarak yazdı bilemiyoruz ama, Bilitis'in kendisi yazmış olsaydı, herhalde çok daha farklı bir şey okumayacaktık. Aşklarla dolu dolu geçmiş bir hayatın, tutkularla yaşanmış bir ömrün şiirleri Bilitis'in Şarkıları, İzzet Yaşar'ın titiz çevirisi ile Türkçe'de.

Bütün Şiirleri/ *Catullus/ Çevirenler: Çiğdem Dürüşken - Erdal Alova/ Yapı Kredi Yayınları/ 379 s.*

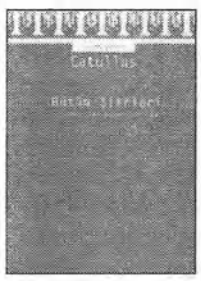

Tam adıyla Gaius Valerius Catullus (İÖ 87-54), İskenderiye şiir akımını benimsemiş "Poetae Novi" (Yeni Şairler) arasında sivrilen Romalı lirik bir şair. İnsan ruhunun karşıt duygularına, sevgiyi ve nefreti, aşkın ve ölümün acılarını, tutkuları, -hem "karşı" hem de "eş"- cinsel ilişkileri rahat ve yalın bir dile yansıtmasıyla, Antik çağın olduğu kadar günümüz Batı edebiyatının da olmazsa olmaz" şairi. Kendi döneminde olduğu kadar, bugün de hâlâ "poeta novus", yani "yeni şair". Şiirlerinde sevdiklerini övmekten, sevmediklerine ise (bu, dönemin ünlü bir devlet adamı ya da Romulus gibi "kutsal" biri bile olsa) doludizgin küfretmekten kaçınmayan, sevgilisi Lesbia'ya aşkını dile getirdiği dizeleriyle ölümsüzleşen Catullus'un bütün şiirleri, Çiğdem Dürüşken ve Erdal Alova çevirisiyle Türkçe'de. Şiirlerin Latince asılları, Çiğdem Dürüşken'in sunuş yazısı ve "Şiirler İçin Notlar"ıyla...

Dört ya da Beş Dünya, Bir Yeryüzü/ *Octavio Paz/ Çeviren: Vedat Binatlı/ İnkılâp Kitabevi/ 253 s.*

Nobel Ödüllü Octavio Paz'ın, bir şairin duyarlılığı ve bir diplomatın tarih bilinciyle yazdığı bu denemeler, Dünya'nın 1960'lı yıllardan bugüne uzanan geçmişini

geniş bir zihin ufkuyla kuşatıyor: ABD'nin 'Emperyal Demokrasisi'nin tutarsızlıkları, çağdaş Avrupa'nın, gerçek anlamda büyüklükten yoksun zenginliği, Sovyet İmparatorluğu'nun totalitarizmi, İran deneyimi, modernizasyonun sıkıntı ve tehlikeleri, derin bir bilgelikle inceleniyor bu denemelerde. Edebiyatın tarihle birleştiği, düşüncenin duyarlıkla zenginleştiği bir kitap...

Öteki Ses/ *Octavio Paz/ Çeviren: Vedat Binatlı/ İnkılâp Kitabevi/ 148 s.*

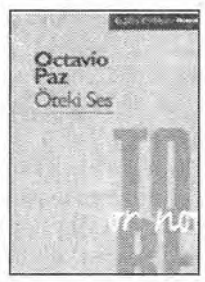

Şiirin: özellikle modern şiirin bugünün insanının yaşamındaki yeri: Nobel Edebiyat Ödüllü yazar Octavio Paz'ın bu kitaptaki denemelerinin konusu ... Octavio Paz, 'Şiir ve Modernlik' alt başlığı altında topladığı denemelerinde, modernlik ve romantizm, şiir, mit ve devrim gibi sorunları ele alıyor. 'Şiir ve Çağın Sonu' altbaşlığı altında ise günümüz toplumunda şiirin işlevini tartışıyor ve şu soruya yanıt arayarak bitiriyor: Gelecekte şiirin yeri ne olacak? Bilgi ve inceliklerle yüklü denemeler.

Susmayan Yazılar-Eğitim, Laiklik, Kadın ve Siyaset Üzerine/ *Necla Arat/ Say Yayınları/ 412 s.*

"Susmayan Yazılar, 1978-1997 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığım eğitim, laiklik, kadın ve siyaset üzerine düşünce ve eleştirilerimi içeren yazılardan derlendi. Bu yazılar, son yirmi yılın güncelliğini yitirmeyen kimi olaylarına tanıklık eden yazılar ve yaklaşık yirmi yıllık bir dönemin benzer sorunlarını sergiliyorlar. Birinci Bölüm başlığı altında yer alan ve Aralık 1978-Haziran 1997 gibi uzun bir zaman dilimine dağılan yazılar, Dünya, Cumhuriyet, Yeni Asır, Güneş, Milliyet gazetelerinde; Arayış, 200'e Doğru, Varlık, Devinim, Sosyal Demokrasi dergilerinde yayımlandı. İkinci Bölüm başlığı altında yer alan ve Temmuz 1995-Eylül 1997 tarihlerini kapsayan yazılar ise, çoğunluğu Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yayın organı olan Bizim Gazete'de yayımlanan haftalık köşe yazıları... Türkiye, uzun bir süredir sancılı bir süreç yaşıyor. Susmayan Yazılar, bu sancılı süreçte kimi zaman eleştirel bir bakış açısı, kimi zaman polemik, kimi zaman da çözüm önerileri getirmeye çalışan bir sosyal bilimcinin duyurmaya çalıştığı sesin birikimi... Türkiye'de sivil toplumun meydanlarda ve sokaklarda temiz toplum, laik ve çağdaş eğitim ve gerçek demokrasi için "Susma Sustukça Sıra Sana Gelecek" sloganını seslendirdiği bir dönemde Susmayan Yazılar, gazete koleksiyonları arasında yitip gitmesinler, yeni yeni sesleri yüreklendirsinler, sese ses gelsin diye bir araya getirildi." diyor Necla Arat kitabın sunuş yazısında.

Selected Poems-Seçme Şiirler/ *John Ash/ Çevirenler: Güven Turan, Nazmi Ağıl, Füsun Elioğlu, Selçuk Altun/ Yapı Kredi Yayınları/ 231 s.*

Günümüzün en önde gelen Anglo Amerikan şairlerinden biri olan John Ash'in şiirlerinden yapılan bir seçme, Selected Poems/Seçme Şiirler adıyla YKY'den çıktı. Güven Turan'ın "İki Ülke, Çoğul Şiir..." başlıklı sunuş yazısıyla açılan kitapta Güven Turan, Nazmi Ağıl, Füsun Elioğlu ve Selçuk Altun'un çevirdiği kırk şiir yer alıyor. Ash'in şiirleri ve düzyazıları, aralarında The New Yorker, The New York Times, Village Voice, Paris Review, Turkish Daily News, Cornucopia ve Cumhuriyet'in de yer aldığı pek çok dergi ve gazetede yayımlandı. John Ash'in şiiri, Güven Turan'ın yerinde saptamasıyla, iki ana bölümden, bir başka deyişle iki "ülke"den (Manchester ve New York) oluşuyor. ■

Alooo!!! orası kitap mı?

Aklınıza **kitap** geldiğinde
ya da
kitap
okumak istediğinizde
veya
hangi **kitap** yeni çıktı dediğinizde

Alooo!!! orası kitap mı?

diye sorun.
Dilediğiniz **kitap** istediğiniz süre içinde söylediğiniz yerde olsun
varsa "**Kitap Kurdu**" kartınızı da kullanın
yoksa siz de "**Kitap Kurdu**" olun

Cumhuriyet
kitap kulübü
Tel: 514 01 96

KİTAP ÖDÜLLÜ BULMACA

İLKER MUMCUOĞLU

■	■	■	■	1 D	2 K	3 F	4 A	5 K	6 J	■	■	7 B	8 A	9 J
■	■	10 A	11 A	12 H	13 H	14 C	15 B	16 A	17 G	■	■	18 F	19 F
20 A	21 J	22 J	23 A	24 J	■	■	25 B	26 B	27 I	28 H	29 L	30 K
31 B	32 C	33 K	34 C	35 B	■	■	36 K	37 D	38 K	39 I	40 F	41 A
42 L	■	■	43 B	44 H	45 A	46 D	47 F	48 E	49 A	50 L	51 B	52 I
53 E	54 B	■	■	55 A	56 D	57 E	58 J	59 I	60 C	■	■	61 L	62 A
63 B	■	■	64 A	65 E	66 A	67 B	68 A	69 L	70 C	71 B	72 J	73 K
74 F	■	■	75 J	76 G	77 C	78 E	79 G	80 C	81 L	82 B	■	■	■

Önce aşağıda tanımları verilen sözcükleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir yatay çizgi üzerine gelecek biçimde yazın. Sonra çizgilerin altlarındaki sayılara göre bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Kara kareler iki sözcük arasını gösterir. Bir satırın sonunda kara kare yoksa, bu, sözcüğün alttaki satırın başına sarktığını gösterir).

ADI, SOYADI:.....

ADRESİ: .....

.....

Bulmaca tamamlanınca, sorulan tanımların karşılığı olan sözcüklerin ilk harfleri yukarıdan aşağıya doğru Hera Şiir Kitaplığı'ndan çıkan bir şiir kitabının adını ve şairin adını oluşturacak; bulmaca karelerindeyse, aynı şiir kitabından bir alıntı ortaya çıkacaktır.

Tanımlar ve sözcükleriniz:

A. Luigi Pirandello'nun tek perdelik ünlü oyunu.

11 20 45 16

55 49 66 62 4 68 8

64 23 41 10

B. "... ... Bir Tekir" (camdan bir adam bana bakıyordu/ korku vardı/ içim senin gibi kalkıyordu/ küçük sarhoşlar ki çoğu gizli ajan/ sensin dediler sana camdan bakan/ bakmayı anladım adamı bildim/ ama bu adam safi camdan/ bu çok tuhafıma gitti/ benden bana gelen köprü düştü" dizelerinin de yer aldığı, Yavuz Erten'in şiir kitabı).

25 71 43 26

15 67 63 82 7 51 31 54 35

C. Graham Greene'in bir romanı.

70 32 80 34 60 14 77

D. Çek Cumhuriyeti'nde bir ırmak.

37 46 1 56

E. "Romain ..." (1915 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Fransız yazar -yalnız ünsüz harflerini yazacaksınız.-).

48 78 65 57 53

F. Gözle ilgili.

18 19 74 3 47 40

G. Yunan rakısı.

79 17 76

H. Tarafsız, yansız.

28 44 13 12

I. "Yüksel ..." (Türk sanat müziği şarkıcısı).

39 52 59 27

J. "... Duruşmaları" (Marlene Dietrich'in başrolünde oynadığı bir film).

22 21 9 6 75 24 72 58

K. "Hayat, birbirinden ... birbirinden gamlı saatleriyle ağır ağır, dalga dalga akardı." (Y.K. Karaosmanoğlu)

2 33 5 38 36 73 30

L. "...lar Üstünde" (Elia Kazan'ın bir filmi.)

42 29 61 81 69 50

411. sayının çözümü:

A. Bebek, **B.** Etem, **C.** Nümen, **D.** Suyu Arayan Adam, **E.** İçerdekiler, **F.** Zübük, **G.** Tabldot, **H.** Açlık, **I.** Navy, **J.** Raprap, **K.** Irıpların.

Şiir:
"ne kanat bıraktılar bende
ne de yürek
paramparça pabuçlarım
ve üstelik uzun bir yoldayım"

411. sayımızdan kitap kazananlar:

İstanbul'dan: Yağmur Özçelik, Derya Kızılgül, Volkan Kutlubay, Gülten Özkasnaklı, Sami Ertaga, *Ankara'dan:* Canan Esin Uysal, Cengiz Sümer, İhsan Bahri Bellek, Kezban Dede, Meral Cengizçetin, Muhammet Önder Tekin, İlyas Ay, Özlem Yılhan, Özlem Metin, Coşkun Yılancı, *Samsun'dan:* Sevinç Bengi, Birsel Genç, Ömer Demir, *İzmir'den:* M. Yavuz Aksu, Ertuğrul Lütfü Erdem, *Bursa'dan:* Işık İlkörücü, *Giresun'dan:* Mehmet Haşim Yanık, *Trabzon'dan:* Davut Baş, *Çorum'dan:* Kafiye Gürhan, *Kırklareli'den:* Nurdan Şeker.

Marisol Touraine ve Peter Martın-Schumann ikilisinden

Globalleşme ile ilgili iki kitap

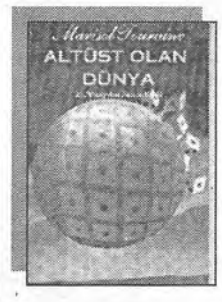

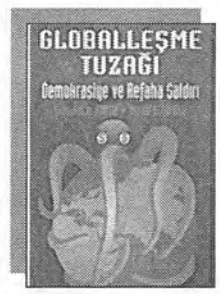

Dünyada son yılların en çok tartışılan konularından biri de globalleşme. Bu konudaki iki kitabı da yaşadığımız günleri anlamak isteyenlerin kaçırmaması gerekiyor

Dr. ALEV COŞKUN

Ümit Yayıncılık son günlerde **Alt Üst Olan Dünya-21. Yüzyılın Jeopolitiği** ve **Globalleşme Tuzağı-Demokrasiye Saldırı(**)** adında iki kitap yayımladı.

Birinci kitabın yazarı bir Fransız, Bayan Marisol Touraine, Uluslararası İlişkiler ve Strateji Uzmanı. Bir bilim kadını Paris'te, Siyasal Etüdler Enstitüsü'nde ders veriyor. 1988-1991 yılları arasında, Fransa'nın Sosyalist Başbakanı Michel Rocard'a strateji danışmanlığı yapmış.

Bayan Touraine, 2000'li yıllarda nasıl bir dünyada yaşayacağınızı düşünerek, bu temel düşünceden yola çıkarak bu ilginç kitabı yazmış; Egemen güçlerin kafasından neler geçiyor, bu konu üzerinde durmuş.

Bir yandan bölünmeler yaşanıyor, öte yandan "küreselleşme" eğilimleri var. Bu iki eğilim çatışıyor. Acaba alt üst olan Dünya'da yeni bir düzene mi geçiliyor? Yazar bu konular üzerine eğiliyor, bu sorulara yanıt arıyor.

Bu ilginç kitap 367 sayfa üç bölüm ve 9 başlıktan oluşmaktadır. Birinci Bölümde, Soğuk Savaş dünyası ele alınır, daha sonra Komünizmin çöküşüyle ortaya çıkan Milliyetçilikler üzerinde durulur. Bu bölümde özellikle "Rus çözülmesi", "Komünizm Sonrası Avrupa'nın Yeniden Oluşumu" ve "Balkanlar" üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, dünyayı saran dinsel akımlar üzerinde durulmakta, Vatikan'ın rolü, İslam'daki köktendinci hareketler ve bunun tehdite varan oluşumları üzerine çözümlemeler yapılmaktadır.

Dünyanın Yeni Hedefleri başlığını taşıyan İkinci Bölüm, Kuzey-Güney çatışması; Globalleşme, demokrasiye karşı tehditler, insan haklarının karşılaştığı sorunlar, üzerinde durmaktadır. Bu bölümde ayrıca, Avrupa Birliği'nin çeşitli boyutları incelenmektedir. Üçüncü Bölüm, **Savaş ve Güç** başlığını taşıyor. Burada ABD'nin yeni rolü üzerinde durulmuş. Soğuk Savaş'tan sonra bunalımlar, savaşlar ve silahlanma girişimleri üzerinde yorumlar getirilmiş. Kitabı dilimize arı ve duru Türkçesiyle Turhan Ilgaz kazandırmış. Bu yapıt bilimsel metodoloji kullanılarak yazılmış bir kitaptır. 367 sayfalık kitapta, 35 harita, 25 tablo ve 590 dipnot bulunmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili ciddi bir kaynakça yer almaktadır.

Globalleşme, küreselleşme, yeni dünya düzeni yeni güç odakları, yeni güç stratejileri, üzerinde bilgi sahibi olmak isteyenler bu kitabı edinmelidirler.

Globalleşme Tuzağı, Almanya'nın önde gelen siyasal dergilerinden Spiegel'in iki Alman yazarı tarafından yazılmıştır. Her ikisi de 1957 doğumlu (40 yaşında) olan yazarlar Martin ve Schumann, 1986'dan beri Spiegel'de çalışıyorlar. Bu yapıt Almanya'da çok kısa sürede 15 baskı yaptı. Bir yılda 20 dile çevrildi. Avusturya'da "yılın" kitabı olarak seçildi; birçok ödül aldı. Küreleşme ve globalleşme acaba yeni bir kuram mıdır? Yoksa, yeni dünya düzenindeki egemenlerin gelişmekte olan ülkelere birer dayatması mıdır? Bu yapıt, bu sorunlara ciddi yanıtlar getiriyor.

İki yazar, bir zorunluluk ya da yeni dünya düzeni diye öne sürülen "globalleşme" kavramını bir yalan olarak niteliyorlar, çözüme kavuşturuyorlar, bu yutturmacaları açığa çıkarıyorlar. Ekonomi, politika, medya ve diğer egemen güçlerin ciddi tezgâhlarıyla düzenlenen bir tuzak olarak gördükleri "globalleşmeden nasıl kurtulabiliriz" sorusuna da yanıt arıyorlar. 240 sayfalık bu yapıt, 21. Yüzyılda toplumları bekleyen tuzaklardan söz açıyor. Herkeste bir sanı var. Globalleşme ile sanki dünya birleştirilecek, her şey daha iyi olacak. Oysa ki, yazarlara göre 21. Yüzyıl'da dünyadaki işgücünün, yalnızca beşte birine gereksinim duyulacak. Bunun anlamı iş güvencesinin, gelişmiş ülkelerde bile zorlanacağıdır.

Bu yapıt, iki bayan çevirmen Özden Karadana ve Mahmure Kahraman tarafından dilimize kazandırılmış. Yazarlara göre, dünyada, "çalışabilir durumdaki nüfusun yüzde 20'si gelecek yüzyılda dünya ekonomisinin canlı tutulmasına yeteceği" için insanlığın geleceğini bir çift rakam kavramına indirgiyorlar. 20'ye karşı 80. Globalleşme Tuzağı'nı yazanlar, bu düzene karşı demokratikleşmenin yaygınlaşmasını, yurttaşların güçlenmesi, Avrupa Birliği'nin güçlenmesi, gibi önerileri getiriyorlar.

Her iki kitabı yaşadığımız günleri anlamak isteyenler için önerirken, bu iki yapıtı kazandıran Ümit Yayıncılık'ı da kutlarız. ■

Altüst Olan Dünya / *Marisol Touraine/Türkçesi: Turhan Ilgaz / Ümit Yayıncılık / 362 s.*

Globalleşme Tuzağı/*Hans-Peter Martin, Harald Schumann/Türkçesi: Özden Saatçi Karadana-Mahmure Kahraman / Ümit Yayıncılık / 240 s.*

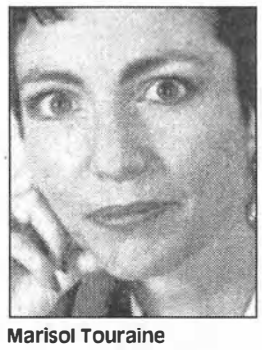
Marisol Touraine

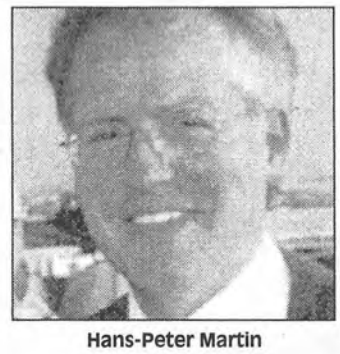
Hans-Peter Martin

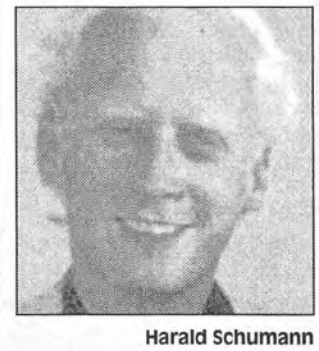
Harald Schumann

YENİ YILIN İLK KİTAPLARI

Nihal Yeğinobalı
SİTEM

SİTEM. Çevirdiği sayısız kitapla dünya edebiyatını evlerimizdeki raflarımıza dolduran *NİHAL YEĞİNOBALI* bu kez kendi yazdığı yeni romanıyla karşımızda. "Erotik ve pastoral bir roman" diyor kendisi.

José Mauro de Vasconcelos
KIRMIZI PAPAĞAN

Portekizce aslından çeviren
ŞEHSUVAR ADİL

VASCONCELOS'tan yeni bir kitap daha.

Şeker Portakalı, Güneşi Uyandıralım, Delifişek, Kayığım Rosinha, Yaban Muzu, Çıplak Sokak, Kardeşim Rüzgâr Kardeşim Deniz, adlı kitaplarıyla tanıttığımız,ülkemizde de çok sevilen Brezilyalı yazardan bir roman daha. Kendisi de Kızılderili olan *Vasconcelos*, bu romanıyla, Kızılderili gerçeğini, Brezilyalılara ve bütün dünyaya duyurmayı amaçlamıştır.

Marguerite Duras
SOMUT YAŞAM

Fransızca aslından çeviren
BERTAN ONARAN

MARGUERITE DURAS

Ne güzel kitaplar yazdı
Ne güzel yaşadı, ne güzel öldü.
Yazmak, onun yaşam biçimiydi
tıpkı yaşadığı aşklar gibi.
SOMUT YAŞAM
işte bunları bunları bunları
anlattığı bir kitap.

Albert Camus
DÜŞÜŞ

Fransızca aslından çeviren
HÜSEYİN DEMİRHAN

ALBERT CAMUS

Dünya edebiyatındaki saygın yerini üç büyük kitabıyla pekiştirmiştir: *YABANCI* (1942), *VEBA* (1947) ve *DÜŞÜŞ* (1956). Bu kitabın yayınlanmasından bir yıl sonra yazarın *Nobel Ödülü*'nü alması bir rastlantı olmasa gerek.

Heinrich Böll
VE O HİÇBİR ŞEY DEMEDİ

Almanca aslından çeviren
BEHÇET NECATİGİL

HEINRICH BÖLL

Bu büyük Alman yazarının en güzel romanlarından biri. Yazar, bu romanında, evlilikte yakınlaşma ve yabancılaşma temasını irdeliyor. Romanın iki kahramanının sesleriyle ulaşıyor okuruna. Alman edebiyatının en sarsıcı, en seçkin romanlarından biri.

CAN YAYINLARI